

VICSAY LAJOS:
GYAKORLATI
PEDAGÓGIA

NOVEMBER

DECEMBER

1940 OKT 21.
Készíthető, 193 _____ hó _____ n _____ óra.

kir. ügyész.

1940.

SZEGED

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG SZEGED, KÁRASZ UCCA 9.

Megrendelhető: Szeged, Kálvária-ucca 7.

TARTALOM

NOVEMBER:

Faluszeretetre-nevelés.

Tanítások — vázlatok.

- II. oszt. Olvasmánytárgyalás. A názáreti karácsony.
- III. „ Olvasmánytárgyalás. Karácsonyi álom.
- IV. „ Földrajz. A Balaton vidéke.
- IV. „ Helyesírás és nyelvi magyarázatok.
- V. „ Történelem.
- VI. „ Számolás és mérés.
- VII. „ Számolás és mérés.
- VII. „ Természettan.
- VIII. „ Egészségtan.
- VIII. „ Alkotmánytan.

Mesedélután.

A visszatért Erdély.

Szülői értekezlet.

DECEMBER:

A feltámadás útján.

Az öröm világnézete.

Beszéd szeretetünnepélyre.

Tanítások — vázlatok.

- III. oszt. Költeménytárgyalás.
- IV. „ Olvasmánytárgyalás.
- V. „ Történelem.
- V. „ Vegytan.
- VI. „ Polgári jogok és kötelességek.
- VII. „ Egészségtan.
- VIII. „ Számolás és mérés.
- VIII. „ Természettan.

Mesedélután.

SZINDARABOK.*

Mindenki karácsonyfája. Három képben.

Bálint bojtár Jézuskája. Három képben.

* A szindarabokat csak a Gyakorlati Pedagógia előfizetői adhatják elő. Minden további jog a szerzőé.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1940.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

november

Faluszeretetre-nevelés.

Az utóbbi esztendőök folyamán a magyar falu újból a közérdeklődés homlokterébe került s nem mult el hónap vagy hét, hogy egy-egy új szociográfiai munka nem látott volna napvilágot. Sebek, mulasztások, hiányok, bajok kerültek a felszínre és az érdeklődők, a nép és nemzet sorsáért aggódó magyarok előtt kirajzolódott e munkák és felrázó írások nyomán falusi népességünk erkölcsi, vallási, szellemi, gazdasági és kulturális élettartalma. Sokan megállapították, hogy a mostani magyar falu szörnyű Exodus előtt áll, forrong, vajudik és életformája, szerkezete inog, recseg, ropog s az átalakulás képét mutatja. Kultúrája, hagyománytartalma, közösségi normarendszere és szelleme az erős európai civilizálódás áramából nem tudva kiemelkedni és elszigetelődni, átalakul és olyan irányt és tartalmat vesz fel, melynek tulajdonságjegyei nagyon messze esnek eddigi életformájától, kultúrájától és gyökeréig magyar lélekétől. Ennek az átalakulási folyamatnak minél előbb gátat kell vetni és azoknak, akik a nép jövőjét és sorsát építik, minden eszközzel és módszerrel arra kell törekedni, hogy az átalakulás ne csapjon ki a természetes evolúció medréből. A fölvetett problémának szociológiai, gazdasági, erkölcsi, szociális háttere van, aminek felvázolására, tekintettel arra, hogy az nem tartozik ránk, nem vállalkozunk, ellenben hozzám tartozik annak a problémának tisztázása és összegezése, hogy milyen módon és mely tantárgyak keretein belül lehet olyan erkölcsi-lelki tartalmat elhelyezni a gyermekek lelkében, amely megállítja, vagy visszafejleszti a bomlást és új utat szab a fejlődésnek. Nagynagy kérdés számunkra: hogyan lehet konzerválni az évszázados népkultúrát, hagyományt, és közösségi mentalitást, egy szóval mindazokat a dolgokat, melyek a differenciálatlan falut kifejezték és magyarságukban, magatartásukban olyan szépen és olyan hosszú időn át megőrizték. Hogyan lehetne a jövőbeli fejlődés alapjává és kiindulópontjává tenni mindazokat az értékeket, amelyek magyarságunk, egész társadalmunk mélyebb, gyökeresebb, magyarabb átformálódását eredményeznék?...

Tehet-e ezen a téren valamit az iskola? Van-e mód és lehetőség számára? S ha van, hogyan valósítja meg azt? Melyik tantárgy nyújt legtöbb módot és teret e munka számára?

Nagyon okosan és nagyon helyesen teszi a *Tanterv*, hogy a falu életének, multjának és jelenének tárgyalására annyi órát szán a beszéd- és értelemgyakorlat keretein belül. Pillanatig sem lehet kételkedni azon, hogy helyes-e ez, mert hiszen aki látja, figyeli a XX. század forrongó és átalakuló faluját, arra a megállapításra jut, hogy a falu életének, belső összefüggéseinek, gazdasági helyzetének, kultúrájának, szokásainak, hagyományainak, dalainak és játékainak ismertetése és lélekbéontése a legsürgősebb feladat és egyúttal a legmagyarabb kötelesség is ma a pedagógusok számára. Tudatosítani kell, hogy a népelet és népkultúra kifejezési formái és eredményei nem megvetendő dolgok, hanem olyan tények és bizonyítékok európai szerepünk és életrevalóságunk mellett, melyekre minden nagy nemzet egyaránt büszke volna. Idegen és haszontalan kultúrjavak elhomályosítják *igazi énünket*: a magyar szellemet és lelkiséget. A falu tárgyi és szellemi szempontból való vizsgálata és megismerése s az erre alapozott tanítói-nevelői munka a *Tanterv* által megszabott kereteken túl végezheti el azt a munkamaximumot, melyre a mostani nehéz időkben roppant szükség van. Senki sem mondhatja, hogy a falu életét, szerkezetét, összefüggéseit, tartalmát nem lehet bevinni az iskolába és az iskola sem képes ezen a téren semmit se tenni. Hozzáértés és akarat, szeretet és izzó magyar öntudat, elmélyedés és igazi faluszeretet kell csupán és rengeteget használhatunk a magyar nemzetnevelés szent ügyének, de ugyanakkor nemzeti kultúránknak és szellemünknek is. Csak sorra kell szedni, vizsgálni a falu értékeit és összetevőit, megnyilatkozási formáit és azokat a sajátságokat, melyek az ezeréves magyar lelket minden idegen hatással szemben oly ellenállóvá és bevehetetlenné tették. Legtöbb módot a *beszéd- és értelemgyakorlat* nyújtja, kétségtelen azonban, hogy a természetrajz, földrajz, történelem, egészségtan, rajz, vallástan, testnevelés is sok esetben megengedi, hogy összekapcsoljuk a belőlük ömlő ismereteket a falu és nép adottságaival. Az I. osztályban a gyermekek megismerik szűkebb környezetüket, a családot, s annak szokásait, életrendjét, a II. osztályban már bővül a szemléletkör s fejrészoldódik előttünk a falu változatos multja, a falu környezete és határa, állat- és növényvilága, a III. osztályban megvilágítást kap előttünk a nép életmódja, szokásai, dalai, játécai, hagyományai, művészete, kultúrája, táplálkozása, lakása s a IV. osztályos anyag is tovább bővíti az előbbi ismeretmennyiséget. Már most az a kérdés: mi lehet a *beszéd- és értelemgyakorlat keretén belül felhasználható anyag*? Feleletem: nagyon sok! A *Tanterv* sorra veszi ezeket és szépen leírja, mit kell az egyes osztályokban a beszéd- és értelemgyakorlati órá-

kon a nép életéből a falura vonatkozólag megbeszélni és elmélyíteni. Mondani se nagyon kell azonban, hogy az idevonatkozó anyag nem kaptafa és nem tabu, amitől nem lehet eltérni, mert hiszen ahány falu, annyi lehetőség és munkafeladat. Hogy mit és hogyan lehet az iskola tantermében beszélgetés tárgyává tenni a falu életéből, azt úgy állapíthatja meg a tanító, *ha előbb megismeri a falu tárgyi és szellemi világát és elmélyed etnográfiaja tanulmányozásában, megismeri a nép kultúráját, szokásait, hagyományrendszerét s összegyűjti a pusztulásra ítélt népi kultúrkincseket és népművészeti alkotásokat s valóságos kis múzeumot rendez be a gyermekek bevonásával és sokszor rámutat arra, hogy ezek a kincsek méltók a megbecsülésre, összegyűjtésre és arra, hogy ezek kincsek, szeressük és ápoljuk őket, mert ezekben villan meg a falu lelke és szelleme, kiapadhatatlan kultúrterékenysége és nemzeti mivoltunk ropant életakarata.*

És most vizsgáljuk meg, hogy a beszéd- és értelemgyakorlat területén mit illeszthetünk bele a tantervi anyagba?

Legtöbb helyen egész sereg *játék* él még most is, különösen ott, ahol az európai civilizációs hatás még nem kezdte meg bontó, romboló munkáját. Különösen az alsóbb osztályokban nagyon alkalmasak ezek az öntudat ápolására és kifejlesztésére. De nemcsak beszélgetések alkalmával kerülhetnek a játékok felszínre, hanem a testnevelési órákon is. Ha csak lehet, szakítsunk néhány percnyi időt ezek eljátszására. A *népdalok, balladák, mesék, mondák és legendák* a legalkalmasabb és leghálásabb anyagot nyújtják. Az *énektórán* ne csak műdalt tanítsunk, hanem igazi vérbeli népdalokat is, különösen — ha van — helyi népdalokat, mert általuk alakul, mélyül és termékenyül a falulélek. Kár az idegen, más vidékről származó vagy pedig műdalt tanítani ott, ahol a néplélek csodálatosan szép és eredeti dalokat termelt ki magából. Eppen az a fontos, hogy ezeket ápoljuk, konzerváljuk és megmentjük az elpusztulás veszélyétől. S erre bő alkalmat és teret nyújt a beszéd- és értelemgyakorlat s ezen kívül az énektanítás is. Ugyancsak ilyen fontossággal bír a helyi *mesék és mondák* beállítása a tantervi keretbe. Ha valamelyik falunak gazdag és pompás mese- és mondakincse van, halálos vétek ott Grimm-, Hoffmann-, Andersen-meséket a gyermekek fejébe tönni és olyan legendákat elmondani, amelyek idegenek a gyermek lelkének. A falu hagyományvilága bőséges tárháza a szebbnél-szebb meséknek és mondáknak, igaz legtöbbjüket az elpusztulás veszélye fenyegeti és leginkább homály fedi már őket és ott élnek elsüllyedve a néplélek mélyén, senki sem gondol arra, hogy milyen értékes kincs megy veszendőbe bennük. A tanítás színe, ereje, lendülete nagyon sokat gyarapodik a helyi eredetű mesék, mondák feldolgozásával, a meseélmény mélyíti a faluszeretetet és a falu megbecsülését.

Nagy érdeklődésre és figyelemre tart számot pl. a népszokások *tárgyalása*. Legtöbb magyar falu kiapadhatatlan gazdag szokásokban s nincs a naptárnak olyan hónapja vagy ünnepe, amelyhez a színes, eleven népi fantázia egy-egy szép, lélekgyönyörködtető szokást nem ragasztott volna: a szokásokat, játékokat nem írtani kell, hanem ápolni; kivételt képeznek természetesen azok az *eljárások* és *babonák*, melyek elavultak és rosszak s a népet a korszerű művelődés útjairól le akarják téríteni. Rengeteg jó szokás van, de a jó szokások mellett nagy számmal megtaláljuk a rossz szokásokat is, a feladat tehát az legyen, hogy a jókat konzerváljuk, mélyítsük és tudatosítsuk, a rosszakat pedig kellő megvilágítás után kivesszük. Ha egy-egy ilyen népszokás megfigyelésére alkalom kínálkozik, adjunk a gyerekeknek megfigyelési szempontokat és számoltassuk be őket, mit láttak és hallottak s mi tetszett nekik legjobban a népszokásból s ha lehetséges, dramatizáltassuk is el azt az iskolában. Egész természetes és helyénvaló az, ha a népművészet terén gazdag helyeken különösen a rajz keretén belül dolgozzuk fel a díszítő elemeket és bájos motivumokat. Nagy-nagy feladat: ránevelni a gyerekeket arra, hogy ők maguk is alkossanak és emeljék azt a kultúrát, mely a nép sajátja. Hogyan lehetséges ez? Ugy, ha megismertettjük a gyermekekkel népünk kultúrértékeit s rámutatunk arra, hogy ezekben a letűnt századok, korszakok szelleme és a falu alkotó ihlete, ösztönös és játékos művészi készsége és rátermettsége piheg, amire éppen olyan büszkéek lehetünk, mint arra, hogy annyi csapás és megpróbáltatás után mégis élünk és nem söpörhet el bennünket semmiféle történelmi orkán Középeurópából. A népművészet és népkultúra alkotásainak és csodálatra méltó megnyilatkozási formáinak vizsgálatánál erkölcsi elmélyítésként azt a tudatot kell belevésnie minden pedagógusnak a gyermekek lelkébe, hogy az a nemzet, melynek annyi szépsége és kultúrértéke van a legkisebb magyar faluban is, s amelynek kultúrállományát éppen a mély és eredeti népi alkotások teszik európai színvonalúvá, érdemes arra, hogy éljen és szerepet vigyen az európai népek fejlődéstörténetében.

Rá kell világítani aztán a *táj* és *falu* adottságaira és kapcsolataira, a termelés és élet kölcsönhatásaira s azokra az okokra és összefüggésekre, amelyek a falufejlődést vagy előre lendítették vagy megakasztották. Már a II. osztályban a falu multjának ismertetése közben sok-sok érdekes kérdésre lehet világosságot vetni; leszögezni kívánjuk azonban, hogy a falu multjának ismerete nem azt jelenti, hogy szépen el tudjuk fuvalázní az évszámokat és egyes eseményeket, megállás és szuszszanas nélkül, hanem azt, hogy ismerjük azokat az erőket és tényezőket, amelyek szerepet játszottak a faluhelyzet kialakulásánál és a történesek, változások létrejötténél.

Az életmód részletes és alapos tárgyalására és megismer-

tetésére, valamint az ennek keretében felmerülő kérdések, problémák megvilágítására, a táplálkozás és munka összefüggéseinek és viszonyának vizsgálatára is ki kell térni és rá kell világítani azokra a téves életmódbeli momentumokra és szokásokra, melyek a nép biológiai erejét csökkentik. A *táplálkozás* kérdéses a vitamindús ételneműek fogyasztására irányuló figyelemfelhívás: a modern gyakorlatiasságra nevelés egyik legfontosabb feladata és követelménye. Faluvizsgálatok során beigazolódott tapasztalati tény, hogy falusi népességünk sokszor a meglévő adottságokat sem tudja kellőképpen kiaknázni és életmódja tekintetében alig akar változni, noha sokszor ő maga is érzi és tudja, hogy a változás csak előnyére válhat. Fokozottabb mértékben kell rámutatni arra, hogy az emberi szervezet fenntartásához szükséges tápanyagok, vitaminok főképen a zöldségfélékből előállított főzelékekben rejtőznek s éppen ezért az iskolán keresztül népességünket ki kell ásni abból az atavisztikus tudatból, hogy a húsételek: a szalonna, kolbász stb. adják meg a szervezetnek az erőt s az utánpótlást. A helyzet az, hogy sok helyen lenézik a zöldségféléket, komolytalannak tartják és a mindennapos hús- és szalonnafogyasztásban álmodják meg maguknak a szinte elérhetetlennek tetsző életcsücsöt. A táplálkozás sok helyen egyoldalú és hiányos. Kétségtelen tény, hogy ennek gazdasági és szociális oka is van, ettől eltekintve azonban, az adott körülményeket és lehetőségeket figyelembe véve, lehetne változtatni a helyzeten. Szóba jöhet s megbeszélés tárgyát képezheti továbbá az *építkezés*, az építkezési stílusok szabadban való megfigyelése, esetleg lerajzolása, a régi és új építkezések összehasonlítása. A házzal, az otthonnal kapcsolatban, azt hiszem, minden gyermeknek vannak élményei és kedves emlékei, s így pillanatig sem lehet kételkedni afölött, hogy a gyermekek aktivitása és érdeklődése kiapad-e vagy nem az ilyen tartalmú és felépítettségű beszéd- és értelemgyakorlati órán.

Színes, eleven anyagot nyújt a *népvisélet* megbeszélése is. Különösen ott, ahol a nép valóban megőrizte eredeti, ősi kultúráját, adottságait és közösségi élettörvényeit, hálás és kedves tanítást lehet végezni a nép viseletéről. A népvisélet egyébként kitűnő koncentrációs anyagot is szolgáltat s nemcsak a beszélgetési órákon eshet róla szó, hanem a rajztanítás alkalmával is foglalkozhatunk vele. Díszes motívumaival megismerkedve s annak szépségeit felfedve és a gyermekeknek megmutatva mélyíthetjük a faluszeretet és a hagyományok iránti ragaszkodást. Ezzel kapcsolatban kerül tárgyalásra a *népművészet* kérdése is. Néhol olyan hatalmas anyag kínálkozik ezen a téren, hogy szinte lehetetlenség azt feldolgozni és minden ízében bemutatni, éppen ezért csak a legszükségesebbekre térünk ki s ha csak lehet, *szemléltessük* az eredeti és régi varrottasokat és szötteket és vessük jól a gyermekek lelkébe, hogy ezek

mind a falu alkotásai, amire büszkéek lehetünk. A III. és IV. osztályban kell kialakulni ennek az osztályvéleménynek: a hagyomány, népkultúra és népművészet nemzeti kincsünk: ápolása és megtartása nemzeti feladat és kötelesség. Hozzá ragaszkodni és tartalmát átélni, szeretni annyi, mint magyarnak lenni s a falut és hazát szeretni. Végeredményben tehát a falu életével, belső felépítésével kapcsolatos anyag, tekintettel falvaink sajátos életberendezésbeli és hagyományban gyökerező beállítottságára,„ aszerint változik, hogy hol vagyunk és milyenek az adottságok. Akadnak helyek, ahol bizony ezt a problémát nem lehet megoldani, mert az átalakulás, civilizálódás folyamata elsöpörte az ősi népi világ alkotásértékeit. Aki azonban igazi mély elhivatottsággal és szeretettel próbálta megrajzolni a gyermeki lélekhez simuló tanítás által a falu képét, életét, helyzetét, multját és kialakulását, láthatta, hogy egyrészt hálás anyag ez, másrészt pedig nemzetnevelési feladat, olyan kötelesség, melynek teljesítésével a korszerű nemzetnevelés kérdését egy évszázaddal visszük előbbre s tudatosítjuk azt a kultúrát, amely most pusztulóban van s amelyet bámul, csodál Európa...

* * *

Azt mondhatná valaki: fantazmagória ez. Utópisztikus újítás, fecsegés: megvalósíthatatlan. Pedig, aki próbálkozott már ezen a téren, az látja, hogy igenis fokozott mértékben szükség van ma az előbb vázolt dolgok tanítására annál is inkább, mert nagyon hálásak és hozzájárulnak a *faluszeretet* kialakulásához. Nem szállok vitába senkivel, idézem a nagy távlatokban dolgozó és gondolkozó *Makkai Sándort*, aki a következőket írja grandiózus könyvében: „*A néprajz az új iskolai tantervben is szerepel, mint egyes tantárgyak járuléka és színezője. Mi a magunk részéről külön tantárgyként óhajtjuk beiktatni tantervünkbe s mivel egyik legfontosabb ismeretkörnek tartjuk, mind az elemi, mind a középfokú iskolában a lehető legtöbb időt óhajtjuk biztosítani számára. A tanulást ki kell egészíteni és életteljessé kell tenni a gyakorlatban való tanulmányozással, a népi élet és viszonyok valóságos megtekintésével... A magyar iskola nemzetformáló munkája el sem képzelhető a néprajz széleskörű és mélyreható tanítása nélkül s hogy ez a rendkívül vonzó, érdeklő, öntevékenységre serkentő tárgykör a magyar önismeretnek az a szilárd alapja lesz, melyre természetesen épül fel a nemzeti műveltség sajátos világa.*“¹

Valaki azt az ellenvetést tehetné, hogy az elemi iskolában nem szociológiát, szociográfiát tanítunk, hanem elemi ismereteket, olyan kultúrjavakat közlünk, amelyeket a *Tanterv* előír. Kérdem: az Antarktisz megismerése vagy a nitrogéngyár-

¹ Makkai Sándor: Tudománnyal és fegyverrel.

tás jobban mélyíti-e a gyermeki lélektartalmat, mint a falu sajátosságainak, életkörülményeinek, multjának és jelen helyzetének megismerése? Melyik fontosabb: Amerika hegy- és vízrajzának tudása vagy saját környezetünk, életvalóságunk minden ízében és eresztékében való szeretete és ismerete? Mi emeli jobban az iskola színvonalát: az-e, ha a gyermekek vers módjára darálják el India városait és földrajzi fekvését vagy helyzetünk, kultúránk, hagyományunk, multunk átélése?...

* * *

Az ujjászületés lázában ég az egész ország. A fiatalság és talán minden gondolkodó magyar új ideológiára esküszik, a politika az örök, erős és szilárd nemzettömb konturjait vázolja a magyar jövőendő egére, a kultúránk megszabadulva eddigi téves tájékozódásaiból újból a nép felé hajlik, az erő és ujjászületés bázisa felé s onnan merit indítást és célokat. *A mélyebb és magyarabb nemzetnevelés kérdése az egész pedagógustársadalom lelkét gyötri.* Nemzeti életre és életszolgálatra csak úgy lehet nevelni, ha a gyermekek korán megismerik koncentrikus haladás útján a nemzet multját a falu multján keresztül, megismerik annak értékeit, erőit és összefüggéseit. A faluszeretetre-nevelés, a falu iránti ragaszkodás érzelmének elmélyítése ezen az úton lehetséges és eredményes. A falut és nemzetet úgy szereti meg a gyermek, ha felmutatjuk annak értékeit és jellemét. A faluszeretet fogalma magába zárja a hazaszeretet fogalmát is. Mert az a gyermek, aki megismerte faluját és annak értékeit, megszereti a környezetét s a falu- és környezetszeretetéből kicsillan a legmélyebb és legtisztább hazaszeretet...

Tard (Borsod vm.)

Rózsa József.

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1940. december 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: *A názáreti karácsony.*

Nevelési cél: Segítsünk az elhagyottakon, ezt kívánja tőlünk a kisded Jézus, a Szeretet királya.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Beszélgetés a közeledő karácsonyról.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a karácsonyról, hogyan lehet örömet szerezni másoknak? Kérdezzük meg magát, a kis Jézust? Hogyan segített Ő másokon?

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása. Gárdonyi Géza bemutatása.

A názáreti karácsony.

Mikor a kis Jézus olyan kicsi volt, mint ti most, egy napon hazafelé ballagott az iskolából. Havas, téli, hideg nap volt.

De a kis Jézus nem fázott. Subácskája volt annak a báránynak bőréből, amelyet a pásztorok ajándékoztak születése éjjelén; a lábán sarucska, a fején süvegecske.

És ime, amint az isteni gyermek az úton haladt, látott egy koldúsasszonyt a názáreti hídon.

Öreg volt az asszony és reszketett a hidegtől. Megkékült vén kezét ölébe kulcsolta és szomorúan nézett.

A kis Jézus látta őt és megállt előtte.

— Asszonynéném, — szólt hozzá — miért ülsz itt a havas kövön?

Amaz pedig felelte:

— Nincs hol megpihennem. Ugy kerültem én a városba, mint a szélről fútt töviskóró. Idegen vagyok itten.

Jézus azt mondta:

— Jőjj mihozzánk! A mi hajlékunk meleg...

Amaz pedig felelte:

— Ó, édesajkú gyermek! Hiszen ha minden ember gyermek volna, bármely házba is beléphetnék!

És az asszony ülve maradt. Jézus pedig elszomorodva hazament.

Hazaérve benyitott a házba. Otthon találta anyját, Máriát, amint az ablaknál ült és ingecskét foltozott:

Jézus köszöntötte őt:

— Dicsőség a mennyben Istennek!

S anyjához ment és megcsókolta kezét.

Mária megölelte a gyermeket és mondta:

— Szeretett fiam, tudod-e, hogy ma van születésed napja? Immár betöltötted hatodik évedet.

És amint őt a subácskából vetköztette, tovább beszélt édesen:

— Mivel szerezzek néked, gyermekem, örömet e napon?

— Anyácskám, — felelte Jézus — csak olyan örömet szerezz nekem, ami néked is öröm! Mert ahol ketten örülnek, az az igazi öröm és ahol hárman örülnek, az a boldog öröm.

Mária felelte:

— Miképpen örvendezhetnék hárman?

Jézus pedig mondta:

— A híd kövén az úton egy asszony-atyánkfia ül. Szólítsd be őt, mert az én hívásomra nem jön.

Mária elcsodálkozott és mondta:

— Melyik atyánkfia járna erre?

Jézus felelte:

— Nem tudom a nevét.

Mária kérdezte:

— Vajjon ő mondotta-e, hogy atyánkfia?

— Nem mondotta — felelte Jézus.

— Hát akkor honnan tudod, hogy atyánkfia?...

Jézus behunyta szemét és csendesen felelte:

— Erzem.

Mária ekkor kendőt borított fejére s kiment az útra. És megtalálta az asszonyt. Nyájasan megszólította:

— Ki vagy te?

— Koldús vagyok. Kapernaumból tévelyedtem ide, mert homályos már a szemem látása.

S Mária szólt:

— Jer velem!

Az asszony fölkelte és követte Máriát.

Amikor elérkeztek a házhoz, Jézus megnyitotta előttük az ajtót. Mária pedig bevezette az asszonyt, széket tett a tűzhely mellé és mondta:

— A tüzem kialudt, de a fal még meleg. Ülj le!

Az asszony szemérmesen letelepedett és boldog fohászkozással áldotta magában az Urat.

Jézus pedig mondta:

— Anyácskám, a mi atyánkfia talán éhezik is...

Mária felelte:

— Már adok ennie.

Azzal elővette a kenyeret és szelt belőle. Odanyújtotta az asszonynak és mondta:

— Nincs egyebem, asszony-néném. A férjem oda van ácsolni. Ilyenkor nem főzünk.

S a koldús rebegte:

— Ó, áldott óra! Ó, áldott hajlék!

S tört a kenyérből. De a kenyér ölébe fordult, mert nem bírta tartani gémberedett ujjai között.

Mária fogta a kenyeret és szeletekre metélte az asztalon. Amíg Mária ebben foglalatzkodott, a gyermek Jézus odahúzódt az asszonyhoz. Ahitatosan nézett rá, két kis tenyerébe fogta a koldús kezét és huhukolta, lehelgette.

És mind a hárman örvendeztek.

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése.

c) Az olvasmány gondolatesoportonként való olvasása és tárgyalása. Megbeszélés, szómagyarázat.

1. A kis Jézus iskolából jött haza.

2. A hídon találkozott egy koldúsasszonnyal.

3. Megszánta és meghívta őt otthonukba.

4. Hiszen ha minden ember gyermek volna, bármely házba is bemehetnék!

5. A kis Jézus hazamegy.

6. Édesanyja eszébe juttatja születésnapját.

7. A legnagyobb öröm, ahol hárommal örülnek.

8. Az egyszerű édesanya behívja magukhoz a koldúsasszonyt s megvendégeli.

9. Atyánkfia minden elhagyott, akin segítenünk kell.

10. És mind a hárommal örvendeztek.

d) Elmélyítés. Gondolatok-e már arra, hogy segítsetek ti is valakin? Ime, a gyermek Jézusnak sem volt semmije, szülei szegények voltak, nevelőapja egyszerű ács volt és mégis, mit láttunk az olvasmányban? Kin akart segíteni? Mit mondott édesanyjának, mi tenné őt nagyon boldoggá?

Nemcsak a gazdag ember segíthet a szegényen, — az sokszor azt sem tudja, mi je nincs, mi je hiányzik annak, hanem a szegény, aki maga is szűkölködik. És mit gondoltok, melyik segítséget jutalmazza bővebben az Isten, a gazdag emberét, aki odavet néhány fillért — talán százasok vannak zsebében — a szegény koldúsnak, vagy azon szegényét, aki megosztja a nála még szegényebbel meleg szobáját, egyszerű ételét? Értékre kisebb a szegény ember segítsége, de az Isten előtt mégis ez az értékesebb, mert ez a saját szájától vonja meg a falatot, hogy a magánál is szegényebben segíthessen.

III. Összefoglalás. a) Az olvasmány végigolvasása, tartalmának összefüggő elmondatása.

b) Közeledik a karácsony, a szeretet ünnepe. Legyen az igazán a szeretet ünnepe, amikor nemcsak a gyermekek várnak ajándékot a Jézuskától, hanem ők is legyenek követői a kis Jézusnak. Adjanak, adakozzanak a náluk is szegényebbeknek, ha mást nem, szerető gondosságot, vigasztalást, érezzenek velük együtt, mert csak a szeretet teheti boldoggá a világot.

Az ünnepek után számoljanak be arról, milyen jól cselekedtek az ünnepek alatt?

KARÁCSONYI EMLÉK.

Ha soha egyébkor
Eszembe se jutna:
Karácsony estéjén
Hazaszállnék mindig
A mi kis falunkba!

Ha soha egyébkor
Rá sem emlékezném:
Karácsony estéjén
A mi kis házunkat
Mindig fölkeresném!

Ha máskor eszembe
Sohsem is jutnának:
Karácsony estéjén
Örökké áldanám
Az édesapámat,
Az édesanyámat!

Szabolcska Mihály.

1940. december 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Szathmáry István: *Karácsonyi álom* c. költeménye.

Nevelési cél: A szeretet megváltó ereje.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Milyen ünnep közeledik? Miért várjuk annyira ezt az ünnepet? Kinek a születése napját ünnepeljük karácsonykor? (Beszélgetés a kis Jézusról, a karácsonyról, karácsonyfáról.)

b) Célkitűzés. Elmondom most nektek Szathmáry István: *Karácsonyi álom* című szép költeményét. Hallgassátok.

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása.

KARÁCSONYI ÁLOM.

Hull a hó... hull a hó... és — giling-galang —
Égi hárfa zendül, cseng a kis harang.
Szent karácsonyest van, ájtatos dalu,
Kis Jézust dícsérni gyúl a kis falu,
Kis Jézust dícsérni, ki ma született
S aki a megváltó, örök Szeretet.

* * *

Lenn az utcavégen, a falu határán
Nádfedeles viskó áll magában árván.
Szomorú a hajlék, hát még a lakója!
Nincsen itt fényesség, nincsen csillogó fa,
Csak a hó világít, messze még a hajnal...
Szegény özvegyasszony virraszt könnyes arccal...

Fiaeskája beteg, láz gyötri a testét,
 Soha ily fekete, bús karácsonyestét!
 Fölriad a gyermek: „Édes, jó anyácskám,
 Menjünk a templomba, legalább meglátnám
 Ott a kisdéd Jézust az ő szent anyjával
 És a pásztorokat, a három királlyal.“
 Szól az özvegyasszony, elesuklik a hangja:
 „Jaj, hogy is mennénk el ebbe a viharba’...
 Imádkozz, fiaeskám, álmodj csudaszépet,
 Hiszen a kis Jézus így is szeret téged,
 Templom a kunyhó is, ahol imádkoznak
 S ha nem látod máma, majd meglátod holnap!“
 Földehül a gyermek sápadt arca menten:
 „Szeret a kis Jézus, ugy-e, szeret engem?...“
 Pici kezecskéjét kulcsolja imára,
 Szeme lecsukódik... S odakünn szitálva
 Hull a hó... hull a hó... és — giling-galang —
 Kis Jézust dícsérni hív a kis harang.

Tündéresengetyű szól: esingiling, csiling,
 Nyílik már az ajtó, fényesség ragyog;
 Halk-suhanva jönnek három angyalok.
 Angyaloknak élén csöppnyi dalia:
 Égi, szőke Gyermek, az Isten Fia.
 Hoz fenyőt az egyik, rajta mennyi jó;
 Selymes, lágy cukorka és arany dió!
 A másik kezében apró Betlehem,
 Nem lehet szebb ennél fenn az égben sem!
 Aztán szép subácska, csákó, hintaló,
 Ilyen kis legénynek éppen ez való!
 Három angyaloknak most Jézuska int,
 Ágyacskája mellé rakják sorra mind...
 Álom vagy valóság? Földre szállt csoda:
 Nádfödeles viskó — tündérpalota.

* * *

Hull a hó... hull a hó... és — giling-galang —
 Kis Jézust dícsérni hív a kis harang.
 Kérdi anyja reggel: „Hol vagy Pistikám?“
 Fölkacag a gyermek, fürge és vidám.
 Ki a szívek mélyén szent hitet kutat,
 Meghallgatta Jézus hű imájukat.
 Mennek a templomba nagyvígán, gyalog...
 Utjukon kísérik három angyalok.

b) A költemény által keltett élmény megbeszélése. Miről szólt ez a szép költemény? Ki tud ehhez hasonló esetet? Mondja el! (Megbeszélés.)

c) A költemény részenkénti tárgyalása, megbeszéléssel, szómagyarázattal.

1. Szent karácsony este nagy hó hullásban a kis Jézust dicsérni gyűl össze a falu népe.

2. A faluvégi kis házban a beteg kis gyermek lázalmában kéri anyját, hogy menjenek el ők is a templomba imádni a kicsi Jézust.

3. Nádfödeles kis viskóban megjelenik a kis Jézus három angyallal, akik gyönyörű karácsonyfát, alája pedig szép sübácskát, csákót és hintalovát hoznak.

4. A kis gyermek csodálatosan meggyógyul s reggel vígan sietnek anyjával a templomba, hálát mondani a kised Jézusnak.

c) A költemény tartalmának egészben való elmondatása.

d) Elmélyítés. Mi gyógyította meg a beteg kis Pistát? Mélységes hite. „A szegénynek drága kincs a hit: tűrni és remélni megtanít...”

e) Olvassuk el most újra az egész költeményt! (A jobb tanulók olvassák.)

III. Összefoglalás. a) Utalás a gyermekekre. A szegény gyermekeknek nem jön el mindig a Jézuska. De a hit, hogy reájuk is gondol, valamilyen formában mindig megmutatja a kis Jézus jelenlétét, reánk való gondolatát.

Kit, kiket szeretett a kis Jézus? Miért éppen az elhagyottakat, a szegényeket? (A tanulók szociális érzésének felkeltése és elmélyítése.) Maga is hol született? Kik voltak első köszöntői születése után? (Egyszerű pásztoremberek.) Mit vittek ezek neki ajándékba? (Tejet, kenyeret, vaját, kis bárányt, csupa olyan dolgot, ami szegény embernek van.) Miért nem vittek drága aranykincseket? Nekik sem volt semmijük, de mert hittek a kis Jézus Istenfiúságában, odaadták legnagyobb kincsüket. Utalás a karácsonyi ajándékozásra: nem az ajándék drágasága a fontos, hanem az, milyen szívvvel adjuk. Hogyan tudnának a gyermekek karácsonykor másokon — náluk is szegényebbekben segíteni? Vigyenek néhány darab fát olyan szegénynek, akinek hideg a szobája karácsony estéjén is. Kérjenek szüleiiktől néhány elhasznált ruhadarabot, megmaradt ételt s vigyék el karácsony estéje előtti délutánon valami reászorulóknak. Figyeljék meg, mit csinál, hogyan fejezi ki örömét, háláját a megajándékozott? Ő bizonyosan a kis Jézust látja az adakozóban. És valóban: Aki ételt ad az éhezőnek, italt a szomjúhozónak, aki befogadja a hajléktalant, az nekem adott enyem, nekem adott italt, amikor szomjúhoztam, engem fogadott be, mikor nem volt hajlékom...

Az ünnepek után számoljanak be a tanulók arról, mit ajándékoztak s hogyan másoknak? Megéreztek-e az igazi karácsonyi hangulatot? A jó cselekedet magában hordja jutalmát.

KARÁCSONY.

Karácsony, karácsony,
Szívbeli pajtásom,
Gyulladjon ki melegséged
Elhagyott pusztákon!

Az ember szeressen,
Böldogan nevéssen,
Rab magyarok könnye, kinja
Jaj, meg ne szülessen!

Harsanj föl, szent ének,
S kunyhók, mint szentélyek:
Nyílljanak ki égi dalra,
Örömré, szegénynek!

Legyen a szív jászol,
Bele hit, fény szálljon —
Magyar Jézus lángszerelme
Hitünkért — megváltson!

Havas István.

1940. december 2. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A Balaton-vidéke. I. rész.
Nevelési cél: Nyaraljunk itthon!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A Bakony-, Vértes- és a Pilis-hegység vidékéről tanultak felújítása és összefoglalása, különös tekintettel a gazdasági életre: hogyan vesz részt a már tanult táj gazdaságában?

c) Célkitűzés. Beszéljünk ma a „Magyar tenger“-ről és vidékéről!

II. Tárgyalás. a) Általában. Leírás, fekvés. Igazi tengerünket elvették tőlünk, a Balaton azonban a miénk maradt. Közép-Európa legnagyobb tava, hossza 76 km., szélessége 4–6 km., legszélesebb 12, legkeskenyebb Tihanynál 1500 m. Mélysége átlag 3-5 m, de Tihanynál 11 m. Három vármegye osztozik rajta: Zala, Somogy és Veszprém. A térképen láthatjuk, hogy déli partja alacsonyabb, mint az északi. Éppen ezért a déli felén találjuk a legtöbb fürdőhelyet is. (Miért?) Partján köröskörül fürdőhelyek épültek. A tavat nyáron vitorlások szántják, máshol gőzhajók járnak rajta, fürdői közelében a fürdőzők ezreit látjuk. Sok idegen is fölkeresi, ami szintén nagy gazdasági hasznot jelent az ittlakónép számára. Vize tele van hallal (fogas és a garda), amelyből külföldre is szállítanak. De nemcsak nyáron, télen is keresett hely a Balaton. Vitorlás-szán és más sportok színhelye ilyenkor. Sok nézője van a téli halászatnak is.

A Balaton vidéke a Duna és a Dráva között, csaknem felét foglalja el a Dunántúlnak. Határai északon a Bakony-, Vértes- és a Pilis-hegység vidéke, keleten a Duna, délen egy darabon a Dráva, amely egyúttal csonka hazánk határa is.

b) Felszíne. Nagyan változatos: van síkja, halom- és dombvidéke és hegyes tája. Hegysége a Mecsek és a Balaton-melléki

hegyek, dombos tájai a somogy—baranyai és a zalai—dombvidék, síksága a Mezőföld déli része.

A Mecseket szigethegységnek mondjuk, mivel a hajdani tengerből mint sziget emelkedett ki. Anyaga meszes, nyugati oldala erdős, déli része meredek, sziklás. Keletre a szekszárdi dombok símulnak hozzá. Ezeken kitűnő szőlő terem (szekszárdi borok) s egészen a Balaton déli partjáig húzódnak (Fonyód, Boglár, Balatonföldvár). A Mecsek legmagasabb csúcsa a Zengő (682 m). Keleti részéből bányásszák a legjobb minőségű magyar kőszén.

A Balatoni-felvidék a Séd-folyó völgyétől délre fekszik. Mészaköből és dolomitból (szemléltetem az ásványokat) épült hepe-hupás vidék. Legmagasabban fekvő része a Kab-hegy (601 m) kialudt tűzhányó. A Balaton északi partján több ilyen tűzhányó sorakozik, ezek azonban már régen kialudtak. Ilyenek Badacsony, Szigliget, Csobánc, Szentgyörgy stb.* Ezek teszik oly festőivé a vidéket.

A Balaton vidékén hajdan megrepedt a Föld felszíne (a kihülés folytán, s a repedés helyén gőz tódult ki, amely követ, szikladarabokat és hamut tolt maga előtt. Ezekből a törmelékekből épültek fel a tűzhányók, melyeknek nyílásán (kráter) hígan folyó, tüzes láva tört elő és öntötte el a hegyoldalakat. A láva kihülése után kemény kő, bazalt lett. (Utkövezésre használják: szemléltetés.) A hamurétegben kitűnő szőlő terem. (Balaton-vidéki borok!)

c) Vizei. A Duna és Dráva határfolyókon kívül a Sió, Kapos és a csatornázott Sárvíz a jelentős, amelyek egyesülve ömlenek a Dunába.

A Balatonba több kisebb patak ömlik, legnagyobb közülök a Zala. Egyedüli lefolyása pedig a Sió-csatorna. A zalai oldalon a víz mély, a tó feneke iszapos, míg a somogyin sekély és homokos. Finom fővénye és hullámverése miatt a fürdőzők inkább ezt a partot kedvelik.

A somogyi part homoktábláját — a turzásokat — a víz hullámlása építette. Ezek között kisebb-nagyobb víztükrök (berkek) maradtak vissza (ilyen a Kis-Balaton is: híres madárvilága!) A Balaton híres hala a süllő, fogas és a garda. Nyári halászata kerítő-hálóval és hajóval történik. Télen a jégen vágott lécek alatt kerítő-hálóval fogják halát.

Parti forgalmát gőzhajók látják el, körülötte pedig a Balatoni-körvasút teszi könnyen hozzáférhetővé a fürdőzők számára a fürdőket.

d) Éghajlata. Általában olyan, mint a Bakony-, Vértes-Pilis-hegység vidékén; a balatoni felvidéké azonban hűvösebb, mivel a Bakonyból lezúduló hűvösebb levegő lehűti. Déli partja már melegebb időjárású. Csapadéka évi 700 mm s az őszi esők az uralkodók. Időjárása azonban sokszor szeles. (Az északi he-

gyek völgyéből zúdul ide az erős szél!) Itt vonul el a legtöbb vihar s a legnagyobb hófúvások is itt fordulnak elő.

e) Talaja, termékei. A síkvidéken lösz talaj található (Mezőföld), ebből itt van a legtöbb. Máshol barna homok, televény (humusz), míg a vulkáni hegyek aljában a vörösszínű vasas talaj található. Jellemző a vidékre, hogy a dombos és hegyes vidékeken mindenütt összefüggő erdőségek vannak. Földjén minden megterem, de leginkább gabonát termelnek. A sík vidéken a búza és tengeri, a dombos oldalakon a rozs a főtermény. A homokon jó dohányt termelnek. Sokféle takarmánynövényt is termelnek e vidéken (répa, lucerna, lóhere, bükköny stb.) Itt van hazánk legnagyobb szőlő- és gyümölcstermelése is. Somlyó és a Meesek oldalán, Villány vidékén kitűnő bort termelnek. Híresek a pécsvidéki és a szekszárdi borok is.

Állattenyésztése igen fejlett. A nagy- és kisgazdaságok sok igavonó állatot tartanak. Szarvasmarha tenyésztése jelentősebb az Alföldnél (Bonyhád), sertésenyésztése pedig az első az egész országban (Somogy). A Balaton mellett selyemhernyót is tenyésztene (Szekszárd).

A hegyek köveit építkezésre és útburkolásra használják. Máshol a mész- és cementégetés folyik. Legbecesebb ásványi kincse a szén, az tette lehetővé fejlett gyáriparát. Lakossága tehát nemcsak földművelésből és állattenyésztésből él, mint az Alföldé, hanem bányászatból, iparból, a fürdőhelyeken pedig idegenforgalomból is.

Ezért vidéke sűrűbben lakott (jó megélhetési viszonyok), mint az Alföld, de műveltebb is népe. Lakossága túlnyomó részben magyar, a Dunamentén szétszórtan németek, Zalában vendek is élnek. A nagyobb városokat, községeket részben a folyók partján, részben a hegyek lábánál és a fontosabb útvonalak mentén találjuk.

Közlekedési hálózata igen sűrű, sok vasútja, sok és igen jó műútja miatt minden része könnyen megközelíthető.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján, majd összehasonlítása a lakóhely és a saját tájegységünk viszonyaival.

DAL A FALURÓL.

Csendes a mi falunk tája,
Zaj, zsbongás nem ül rája,
Legföljebb a madárének
Szól itt hajnali zenének.

Kunyhók, házak egymás mellett
Meg-megbúna, szerénykednek.
Egyedül az Istenháza
Áll magasan, ránk vigyázva.

Pacsirta zeng fönt a légben...
A bojtárka lent a réten
Tanulgatja víg nótáját,
Fújja, fújja furulyáját.

A kerítés?... Dehogy magas,
Könnyedén rászáll a kakas.
Előbb büszkén körültekint,
És kukorít kedve szerint.

Öreg, ifjú sűrög-forog,
Szívök, szemök ég. mosolyog.
Elégedett minden lélek,
Híre sincs a gyűlölségnek.

Grófok, bárók itt nem járnak,
De ha jön a szent vasárnap:
Szép ruhát ölt minden ember,
Nem öltözik gróf se szebben.

Unneplőbe', új ruhába':
Sietünk az Ur házába...
Színed elé, Uram, állunk,
Te vagy pajzsunk, Te légy várunk!

Havas István.

1940. december 3. hete.

Helyesírás és nyelvi magyarázatok.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Magánhangzó-illeszkedés.

Nevelési cél: Nyelvünk tudatos használata s a helyesírási készség fejlesztése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A szófajtákról tanultak összefoglalása.

b) Érdeklődés keltés. Bojtárdal.

Elmondok egy népdalt.

BOJTÁRDAL.

Beszegődtem Tarnócára bojtárnak,
Jó legelője van ott a birkának.
Fizetésem tíz forint; húsz karajcár,
Megél abból egy bojtár.

A gazdámmal leszek majd egy kenyéren
Jönnék értem Szent György-napkor szekéren.
Föltesszük a tulipános ládám,
Furulyámat, dudámat.

c) Célkitűzés. (A népdal megbeszélése után áttérünk a nyelvi ismeretekre.)

II. Tárgyalás. Olvassátok el hangosan ezt a kis népdalt! Figyeljétek meg, hogyan hangzik ez a szó: *beszegődtem* s hogyan ez: *bojtárnak*. Azt látjuk, hogy *beszegődtem*, *legelője*, *fizetésem*, *leszek*, *kenyéren* *magasan* hangzik; a *Tarnócára*, *bojtárnak*, *jó*, *van*, *ott*, *húsz*, *karajcár* stb. szók pedig *mélyen* hangzanak.

Bontsátok fel az első sor szavait szótagokra! Mikből állanak a szótagok? (Hangokból.) Melyik hang alkot magában is szótagot?

A magánhangzók közül némelyik magasabban, másik mélyebben hangzik.

Magas hangok: e, é, ö, ő, ü, ű, i, í:

Mély hangok: a, á, o, ó, u, ú.

Mondjátok hangosan a következő szavakat: Beszegődtem, Tarnócára, bojtárnak, jó legelő, krájcár, szülőföldem, határa.

Azt látjuk, hogy *amely szónak első szótagjában magas hang van, a többi szótagban is magas hang következik:* beszegődtem. Az ilyen szót *magashangú* szóknak nevezzük. *Amely szónak az első tagjában mély hang van, abban a többi magánhangzó is mélyhangú.* Az ilyen szót *mélyhangú* szóknak nevezzük.

Elvonás. A magyar nyelvben a szók vagy magas, vagy mélyhangúak. Ezt a magyar nyelv hangrendjének nevezzük.

Birkának, tulipános, hajlék, leány, ember.

Ezekben a szavakban a magas és mély hangok vegyesen fordulnak elő. A magashangok közül az e, é, i mélyhangú szavakban is előfordul. Ezeket *közös hangoknak* nevezzük.

Részletcélkitűzés.

Olvassuk hangosan ezeket a szavakat: Beszegőd-tem, Tarnócá-ra, bojtár-nak, legelő-je, birká-nak.

Állapítsuk meg, milyen magánhangzók vannak a szótövekben s milyenek a ragokban! Azt látjuk, hogy a magashangú szótövekhez magashangú ragok, a mélyhangú szótövekhez mélyhangú ragok járulnak.

Elvonás. Ezt a törvényt *magánhangzó-illeszkedés* törvényének nevezzük.

Begyakorlás. Nem így beszélünk: ház-ben, kert-ban, iskolá-ból stb., hanem ház-ban, kert-ben, iskolá-ból.

Ezért van a legtöbb ragnak két alakja: -ban, -ben, -ra, -re, -ba, -be, stb. Házban, vízben, könyvre, térre, táskába, tervbe stb.

Vannak olyan ragok, amelyeknek magas, közös és mélyhangú, tehát három alakjuk van: -hoz, -hez, -höz; -szor, -szer, -ször; házhoz, kerthez, körhöz; háromszor, kétszer, ötször stb.

Ha valamelyik szó (ragozáskor) egy-két szótaggal megnövekszik, a szóhoz kapcsolt szótagok minden magánhangzója illeszkedik az alapszóhoz. Pl.: isten-telen-ség-et, alázat-os-ság-ot.

III. Összefoglalás. Magashangú szókhöz magas, mélyhangú szókhöz mélyhangú ragok járulnak. Ezt a törvényt *magánhangzó-illeszkedés* törvényének nevezzük.

Összetett szókban a ragok az utótaghoz illeszkednek. Pl. kőfal-ra, háztető-re.

Házi feladat. Keressétek ki a János vitéz c. költemény első két versszakából a magashangú és mélyhangú szavakat.

Iskolai begyakorlás.

Irjátok le tollbamondás után a következő mondatokat:

Befordultam a konyhára, rágyújtottam a pipára. Peng a kasza, mikor fenik. Vályúnál az ökrök szomjasan delelnek. Kiteszi középre a nagyasztal széket, arra tálalja fel az egyszerű

étket. Fészket rakni tanította a szarka a vadgalambot. Lovat adtak, hogy gyalog ne járjak. Jobb nekem a darvakkal és más madarakkal elköltöznöm messzire. A fenyveserdő levegője kitűnő.

1940. december 2. hete.

Történelem.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Szent királyoknak fényes tüköre...

Szent László.

Nevelési cél: Nemzeti multunk átéltetése, a hazaszeretet mélyítése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A Szent István halálát követő zavaros állapotok összefoglalása. Géza halálával egy négy évtizedes küzdelmes kor zárult le. A pogányság lázadása és a trónviszályok belső harcokhoz vezettek. A külső támadások első-sorban a németek, majd a kunok és besenyők részéről érték a nemzetet. Míg a magyarság a keletről előretörő barbárok ellen országának biztonságáért küzdött, egyúttal védelmezte a nyugati műveltséget is. Ennyi veszedelem között is kiállotta azonban a próbát Szent István alkotása, a magyar állam s eredményesen vívta meg önvédemi harcát.

b) Célkitűzés. Kiről énekelte a régi magyar nép: „Szent királyoknak fényes tüköre...?”

II. Tárgyalás. a) Szent István a mondák hőse. Szent László alakjával és hőstetteivel bőven foglalkozik a mondavilág. Akit pedig a nép mondavilágába foglal, emlékét így őrzi meg, az belopózott népe szívébe is. Várakat, községeket neveztek el róla, alakját szobrokban, képekben örökítették meg az utókor számára.

Szent Lászlóról szóló mondák (lehetőleg a tanulók mondják el.)

A kunok elleni háborúk alkalmat adtak Lászlónak csodás hőstettekre. Ilyen volt a magyar leány megszabadítása a cserhalmi csata után. Egy kun vitéz előkelő magyar leányt rabolt. László sebesülten is a kun vitéz után vágatott. „Szép húgom, rántsd le magaddal a kunt!” — kiáltotta. A leány megtette és László párviadalban megölte a leányrablót. — Midőn egyszer a magyar seregnek a nagyszámú kun elől menekülnie kellett, László fohászkodva kért menekülést az Istentől. Erre kettészakadt a tordai hegy s ezen keresztül tüntek el a magyarok, a kunok pedig a hasadékon túl rekedtek. — Máskor a kunok menekültek s hogy az üldöző magyarokat feltartóztassák, az itt rablott aranyat és drágaságot szórták eléjük. A magyarok leugráltak lovaikról s a pénz felszedéséhez fogtak, de László imádságára az aranyak és drágaságok értéktelen kövekké vál-

tak. — Mikor a magyar sereg egy nagy pusztába jutott, éhezett és szomjazott. László imájára vadállatok vonultak el előttük, csatabárdja nyomán pedig forrás fakadt a sziklából. — A kunok leverése után nagy járvány pusztított az országban. A vitézek elkeseredésükben már-már az Istent is káromolták. László ismét az Istenhez folyamodott segítségért, mire megjelent egy angyal s ennek utasítására kilőtte nyilát. A nyíl egy keresztalakú növényben állott meg. Ennek a fűnek gyógyító ereje megszüntette aztán a betegséget. Azóta is Szent László fűvének nevezi a nép.

b) Szent László küzdelme Salamonnal. A történelmi események nagy uralkodónak tüntetik fel László királyt. Még uralkodása elején sok gondot okozott neki Salamon ármánykodása. Mindenáron vissza akarta szerezni elveszett trónját. László talán át is engedte volna neki a hatalmat, de a magyar nép oly lelkesedéssel választotta meg királyává, hogy László nem utasíthatta vissza e kitüntetést. Addig azonban nem koronáztatta meg magát, míg Salamon élt. Eleinte — keresztény lelkére hallgatva — kibékülni igyekezett vele, eltartásáról is gondoskodott, mivel azonban áskálódásaival továbbra sem hagyott fel, elzáratta a visegrádi várba (Salamon tornya). István szentté avatása alkalmával visszaadta szabadságát, de Salamon ezután sem tudott megnyugodni. A kunokhoz menekült s behívta őket Magyarországra. László azonban megverte őket a Nyírségben, később a Temes folyónál s az Al-Dunánál. Salamon a hagyomány szerint elbujdosott, s mint bűnbánó remete halt meg Pólában.

c) László törvényei. Szent Lászlónak legfőbb gondja a Szent István halálát követő hosszú zavaros időkben teljesen felborult belső rend és biztonság visszaállítása volt. E célból igen szigorú törvényeket léptetett életbe, aminek az lett a következménye, hogy csakhamar megszűnt az addig mindennapos lopás, rablás és az erőszakoskodás. A bűnösöket a legszigorúbb büntetésekkel sújtotta. Így ha valaki, még ha előkelő úr volt is, egy tyúk áránál értékesebbet lopott, halállal büntette. Ha a tolvaj szolgarendű volt, elsőízben orrával lakolt; visszaesés esetén azonban felakasztották. Az erőszakoskodás megbüntetése végett elrendelte, hogy a más házára fegyverrel törő nemes vagy vitéz vagyonának kétharmadát köteles a kárvallottnak átadni. Ha nincs elegendő vagyona, szolgasorba taszították. Mikor azután a közrend és biztonság helyreállott, maga enyhítette szigorú törvényeit.

d) A keresztény egyház fejlesztése. A még mindig fel-fel-lépő pogányságot szigorúan üldözte. Ha valaki pogány módra kútaknál, forrásnál, kőnél, vagy fánál áldoz, egy ökröt fizet büntetésül. A kereszténység megszilárdítására a hívek lelkére köti a templombajárását, a vásár- és ünnepnapok megtartását, a böjt betartását s elrendeli, hogy a pap csak egyszer nősülhet.

Tovább folytatta az egyház kiépítését új püspökségek és apát-ságok szervezésével. A bihari püspökség székhelyét Váradra helyezte át. Ő vetette meg alapját a zágrábi püspökségnek. Somogyvárott új bencés kolostort építtetett. A pápával jó viszonyt tartott fenn és mikor a pápa és a német császár (IV. Henrik) között kitört a hare, a pápa oldalára állt.

e) Szlavónia elfoglalása. A belső rend helyreállítása után megvédte nemzete függetlenségét minden külső ellenséggel szemben, sőt új területeket is szerzett az országnak. Elődei csak nyugat és dél felé tekintettek, ő délre fordult. Elfoglalta a németek fennhatósága alatt álló Dráva-Száva közének nyugati részét is és Szlavónia néven a magyar királyság részévé tette. E foglalásnak két szempontból volt nagy jelentősége: a déli határt biztosította, s támpontja volt a magyarság tenger felé való törekvéseinek.

f) Horvátország hódoltatása. A tengerparton a VII. szd. óta a horvátok éltek (nem a mai Horvátországban, hanem attól keletre a Nagy-, Kis-Kapella és Velebit hegység vidékén!) a horvátok előbb görög, majd frank fennhatósága alatt. A magyarság honfoglalása idején függetlenítették magukat. A X. szd.-ban meghódították a dalmát városokat, sőt még Velencét is adófizetésre kötelezték. Utolsó királyuk (Zvoimir) Szent László sógora volt. Halála után Horvátországban kitört a polgárháború, a király özvegye, Ilona bátyját hívta be a lázadás leverésére. Szent László 1091-ben seregével benyomult az országba, a lázadást leverte s az ország nagy részét meghódította, kormányzását unokaöccsére, Álmosra bízta. A területet vármegyékre osztotta, így vetett véget az örökös horvát zavaroknak.

g) Erdély megszervezése. Nevéhez fűződik Erdély megszerzése és védelmi vonalának kiépítése is, erre a kunok és besenyők állandó betörése ösztökölte. Itt voltak az erdélyi sóbányák, melyeknek sóját a Maroson szállították az ország belséjébe. A szállítás biztosítására építették ki már elődei a Marostól délre levő gyepüket. László az Olt mentén s a déli szorosok védelmére is őrségeket rendszeresített, ott új várispán-ságokat szervezett.

h) Halála és érdemei. Tekintélyét a pápa és a nyugati keresztény államok is elismerték. A közfelfogás szerint őt szemelték ki az első keresztes hadjárat vezéréül, de ebben korai halála — 1091 — megakadályozta. Nemzete három évig gyászolta. Váradon temették el, s a templom elé emelték később lovasszobrát. Sírja csodatevő bucsújáró hely lett, itt tartották az istentiszteleteket is. A hagyomány szerint veszedelmek idején, ha a nép hozzá fordult segítségért, a hatalmas lovasszobor megelevenedett és Szent László félelmes csatabárdjával rácsapott a magyarok ellenségeire (Szent László c. költeménye Arany Jánostól.)

Ő lett a keresztény magyar király eszményképe.

Szigorú és céltudatos intézkedéseivel megerősítette, nemzetivé és népszerűvé tette a kereszténységet és birodalom rangjára emelte a magyar királyságot.

Hódításaival megjelölte a terjeszkedés útját.

Bölcs törvényeivel és igazságosságával biztosította az ország nyugalalmát és fejlődését.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

1940. december 1. hete.

Számolás és mérés.

VI. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A henger felszíne és köbtartalma.

Nevelési cél: Gyakorlati ismeretek elsajátítása.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A szögletes testekről tanultak felújító összefoglalása.

c) Célkitűzés. Mérjük meg egy literes edény alapkörének sugarát s az edény magasságát! Számítsuk ki, hogy tényleg 1 liter fér-e bele?

II. *Tárgyalás.* a) A hengerről általában. (Szemléltetés, megbeszélés.) A hengert két párhuzamos, egybevágó körlap és egy olyan görbelap határolja, melyen egymással párhuzamos egyeneseket húzhatunk. Ennek a görbelapnak *palást* a neve.

A síkba kiterített palást olyan téglalap, melynek alapja az alapkör kerületével, magassága pedig a henger magasságával egyenlő.

b) A henger felszínének kiszámítása. A henger felszínét (felületét) úgy számítjuk ki, hogy az alapkör területének kétszereséhez (miért? alap- és fedőlap egyenlő területű kör!) hozzáadjuk a palást területét.

Tehát: az alapkör területének kétszerese:

sugár-szor sugár-szor 3·14-szor 2;

a palást területe: átmérő-szor 3·14-szor magasság.

az alapkör területe kétszeresének mértékszámát hozzáadjuk a palást területének mértékszámához.

c) A henger köbtartalma (térfogata). A henger voltaképpen egy végtelen sokoldalú hasáb. A hasáb köbtartalmát megkaptuk, ha az alap területét szoroztuk a magassággal. Ugyanez áll a hengerre is.

Tehát: sugár-szor sugár-szor 3·14-szor hengermagasság.

d) A feladat megoldása.

A kiszámítás menete: a mérések elvégzése.

Kiszámítjuk az edény köbtartalmát.

Az edény alapkörének sugara az átmérő fele.

Henger köbtartalma: sugár-szor sugár-szor 3·14-szor hengermagasság.

III. Begyakorlás. Rajzoljuk meg a 2.5 cm sugarú, 6 cm magasságú henger hálózátát. Számítsuk ki e henger felszínét és köbtartalmát.

Felszíne: két alapkör területe + palást területe.

egy alapkör területe: $2.5 \times 2.5 = 6.25 \times 3.14 = 19.6250 \text{ m}^2$

két alapkör területe = 39.2500 cm^2

a palást területe = átmérő: $5 \times 3.14 = 15.70 \times 6 = 94.20 \text{ cm}^2$

a henger felszíne: 39.25 cm^2

94.20 „

133.45 cm^2

Köbtartalom: alapkör terület: $19.6250 \times$ magassággal:
6 = 117.81 cm^3

Mekkora a henger felszíne és köbtartalma, ha:

a) az alapkör sugara 6 cm; a henger magassága 10 cm?

b) „ „ „ 3.6 „; „ „ „ 85 „

Egy fazék átmérője 20 cm, magassága 18.5 cm; hány literes a fazék?

Hány kg zsír fér abba a bödönbe, melynek átmérője 4.6 dm, magassága 6.8 dm, ha 1 dm^3 zsír 0.9 kg?

Egy bádigos kétliteres edényt akar készíteni. Milyen magasnak kell az edénynek lennie, ha az alapkör átmérője 12 cm?

Egy húsz literes tejeskanna magassága 40 cm. Mekkora az alapkör magassága?

Hány köbméter földet emelnek ki, ha egy 1.4 m átmérőjű, 9.5 m mély kútát ásák?

Amit nem tudunk az órán megoldani, abból kettőt házi feladatnak adunk.

1940. december 2. hete.

Számolás és mérés.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A mezőgazda könyvvitele.

Nevelési cél: Állandóan ismernünk kell vagyoni helyzetünket.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. A gazda hogyan számíthatja ki, mennyi volt egész évi jövedelme? Mennyit költött a termelésre? Mennyi volt adója az egész évben? Hogyan számítja ezt ki?

b) Célkitűzés. Hogy mindezt pontosan ki tudja számítani a gazda, szükséges, minden kiadásának és bevételeinek följegyzése: a könyvvitel.

II. Tárgyalás. Hogyan vezesse a mezőgazda a könyvvitelt?

A gondos gazda könyveket vezet. A gazda könyvei részint ugyanazok, mint a kereskedő és az iparos könyvei. Tehát:

készpénzbevételeiről és kiadásairól *pénztárkönyvet*, követeléseiről és tartozásairól *naplót* és *főkönyvet*, állatállományáról és terményeiről pedig *nyilvántartásokat* vezet. Ezek a nyilvántartások ugyanazon elvek szerint készülnek, mint a kereskedő és iparos árú- és nyersanyagkönyvei, de a célnak megfelelő beosztással és rendszerint csak a mennyiség kimutatásával.

(Ha például a kisgazda lóállományának nyilvántartását készíti el, a megnyitó állományban levő csikókat az év végén a következő magasabb korosztályba helyezi. Az áthelyezendő csikók számát a követel oldalon a régi korosztály rovatába, a tartozik oldalon pedig az új korosztály rovatába írja.)

Hasonló módon vezethető nyilvántartás a marha-, sertés- és juhállományról és a baromfiakról is.

A *munkabérek* nyilvántartására *napszámoslajstromokat* vezetnek. A gazdasági cselédek rendszerint évi bért és különféle természetbeni járandóságokat is kapnak. Ezeket a *béresnek könyvében* számolják el, amelyben minden béresnek külön lapot nyitnak. Az alakja lehet olyan, mint a főkönyvi számláké, tartozik és követel oldallal; a követel oldalra a szerződés szerinti járandóság, a tartozik oldalra a kiadott illetmények kerülnek. De vezethető egy oldalon is; ilyenkor az első sorba írják a járandóságot és alája a kiadott illetményeket.

III. Összefoglalás. Milyen könyveket vezessen tehát a mezőgazda? Legyen pénztárkönyve, árúkönyve, naplója és főkönyve, legyenek nyilvántartásai, megrendelések könyve s végül munkabérek könyve. Mindezeket a legnagyobb gondossággal kell vezetnie, hogy mindig tisztán láthassa vagyoni állapotát.

1940. december 2. hete.

Természettan.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A hő mennyisége és mérése.

Nevelési cél: Hogyan tüzeljünk takarékosan?

I. Előkészítés. Előzetes kísérletek és megfigyelések. Hozzanak egy vödörben vizet (mintegy 3 l-t). Mérjétek meg s jegyezzétek föl a hőmérsékletét. Három egyenlő anyagú és méretű fazék közül töltsenek a vödörből az egyikbe félliter, a másikba egy liter, a harmadikba másfél liter vizet, állítsák mindhármát a kályha forró lapjára (legjobb borszesz- vagy gázlámpára). Tíz perc múlva mérjék le mindegyik fazék vizének hőmérsékletét. Egyenlőknek találják-e? Írják egymás mellé, mennyivel *emelkedett* minden egyes fazékban a víz hőmérséklete melegítés közben s minden egyes szám alá azt, hány félliternél találták ezt a különbséget? Hogy aránylanak egymáshoz a lemért hőfokkülönbségek s hogyan a megfelelő víztömegek?

(A mérések nem lesznek egészen pontosak!) Egyenlő feltételek mellett melegítettük-e a három víztömeget? Egyenlő meleget kapott-e mindhárom vízmennyiség? Ennek ellenére mégis mit tapasztaltunk? Mit gondolnak, mennyi ideig kellett volna melegíteni az egyliter vizet, hogy ugyanolyan hőmérsékletűvé legyen, mint a félliter 10 perc alatt? Hát a másféllitert? Melyiknek kell több meleget adni, hogy meghatározott hőmérsékletűvé legyen? Hányszor annyi meleg kell eszerint a kétszer, háromszor akkora víztömeg melegítésére?

Megállapítás. A félkilogramm hidegvíz annyi meleget vont el a félkilogramm forróvízből, mint amennyit a forróvíz veszített.

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a hő mennyiségéről s méréséről.

II. Tárgyalás. Azt a hőmennyiséget, amelyet 1 kg. víz átvesz a közben, amíg hőmérsékletét 1 fok C-al emeljük, *hőegység*-nek vagy idegen szóval *kalóriá*-nak nevezzük.

A hő mérésénél azonban nemcsak a *hőmérséklet* a fontos, hanem a *hő mennyiség* is. A *hőmennyiség* egységéül azt a meleg mennyiséget választották, amely 1 liter (kg) tiszta víz hőmérsékletét 1 légköri nyomás mellett 1 fok C-al emeli. A hőegység neve: kalória. Jele: Kal.

b) Fajhő. Ha az anyagokból egy-egy kg-ot veszünk, a legtöbb anyag hőmérsékletének 1 C-szal való emeléséhez nem is kell egy egész kalória. Azért mondjuk, hogy a víz *fajhője* a legnagyobb.

A fajhő Kal-ban kifejezve az a melegmennyiség, amely 1 kg tömegű anyag hőmérsékletét 1 fok C-szal emeli. Néhány fontosabb anyag fajhője: a vízé 1. a vasé 0.11, a vörösrézé 0.09, az ezüsté 0.05, az aranyé 0.3, az ólomé 0.03, a száraz talajé 0.2, a nedves agyagos talajé 0.5, a levegőé 0.25 stb.

Ha az anyagok fajhőjét ismerjük, érdekes dolgokat magyarázhatunk meg. A nap sugárzó melege nem emeli annyira a tenger hőfokát, mint a szárazföldé. Ha pl. a víz felső rétege 16 C-ra felmelegszik, a föld szárazsága szerint annak többszörösére is emelkedhetik. Ez hatással van nemcsak a tengeri és szárazföldi éghajlatokra, hanem okozza a parti szeleket is. Nyáron napsütésben a legmelegebbnek érezzük a fémtárgyakat, kevésbé melegnek a talajt, legkevésbé a vizet. Viszont a víz lassabban is hűl le, mint más anyag.

c) A tüzelőanyagok fűtőképessége. A tüzelőanyagok fűtőképességét is Kal-ban szokták kifejezni. A pécsi szénről azt hirdetik, hogy fűtőképessége 6400 Kal, ez azt jelenti, hogy kg-jának elégetésekor annyi meleg fejlődik, amennyi 6400 l víz hőmérsékletét 1 fok C-szal emeli (természetesen akkor, ha a fejlődő meleget veszteség nélkül, a víz felmelegítésére tudnók használni.)

A fa fűtőképessége kb 3500 Kal; a porosz széné 7000 Kal.

Ha a tüzelőanyagot kályhákban elégetjük, a keletkező hő-

nek csak egyrésze hasznosítható, nagyrésze elvész, különösen a kéményen keresztül távozik el sok felmelegített levegő. Minél célszerűbb a fűtőberendezés szerkezete, annál kisebb a hővesztesség.

III. Összefoglalás. Vezérszavak szerint.

Feladatok: 1. Hány fokúvá lesz a víz, ha 32 l 14 C-hoz 18 l 89 C-t öntünk? 2. Nyáron a pincét hűvösnek, télen pedig melegnek találjuk. Miért?

1940. december 3. hete.

Egészségtan.

VIII. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Az élet tartama.

Nevelési cél: Ismerjük meg szervezetünket, hogy megfelelően gondozhassuk s ápoljuk.

I. *Előkészítés.* a) Érdeklődés keltés. Hogyan folyik le az ember élete? Mit nevezünk életnek? Miben áll az élet?

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma az emberi élet tartamáról s annak jellemző tulajdonságairól.

II. *Tárgyalás.* Az ember születésétől a halálig terjedő idő az emberélet tartama. Egyénenként ez különböző. Az emberi test fejlődésében és életében általában hat kort szoktak megkülönböztetni: csecsemő-, gyermek-, serdülő-, ifjú-, érett és aggkort.

A csecsemőkor a születéstől az első fogzásig, tehát kb. hét hónapig tart. E korban a csecsemő úgy súlyban, mint hosszúságban tetemesen gyarapszik. Így pl. míg az újszülött kb. 50 cm hosszú s mintegy 3500 g súlyú, a 9-ik hónapban már 65 cm nagy s 8500—8800 g a súlya.

A gyermek szellemi képességei is csak lassan ébrednek. Így az újszülöttek az élet első napjaiban még nem sokat hallanak; ennek az az oka, hogy a dobüreget ekkor még egy kocsonyás anyag tölti ki, amely nem vezeti kellően a hanghullámokat. A második-harmadik napon kezd felszívódni ez a kocsonyás anyag, a hatodik-hetedik héten figyel az újszülött a finomabb hangokra is. Látni sem tud az újszülött — a szó teljes értelmében — az első héten. Leglassabban fejlődik ki az a képessége, hogy a látottat meg is ítélte; távolságok helyes megítélése nála még a második évben is nagyon hiányos. Látása későbben elég gyorsan fejlődik. A csecsemő az első hetekben csak tengőéleti működéseket végez és csak a harmadik-negyedik héten mosolyog először. Hat-hét hónapos korában tanul a gyermek ülni s az első év leteltével megkísérli a felállást, majd a járást. Ugyanekkor kezd beszélni is. Idegrendszere rendkívül érzékeny s szervezetének ellenállóképessége is nagyon gyenge. Igen hamar kifárad, azért a kisgyermek sokat alszik. Gyenge szerve-

zete minden változást erősen megérez; hamar elromlik a gyomra, megfázik, fogékony a különböző ragályos betegségek iránt úgy, hogy ha kellő gondozásban nem részesül, gyakran elvész szülei és a társadalom számára. (Stefánia Anya- és Csecsemővédő Egyesület, Zöldkeresztes mozgalom!) A statisztika szerint a gyermekeknek hazánkban kb. 20—25%-a csecsemőkorban hal meg; a nyugati államokban sokkal kevesebb, aminek az az oka, hogy a csecsemők ott nagyobb gondozásban részesülnek. Fenti egyesületek munkássága révén újabban nálunk is öröndetes a haladás.

A gyermekkor az első fogzástól az állandó fogak megjelenéséig, a hetedik hónaptól a hetedik évig tart. Rendszeren a hetedik hónapban jelenik meg az alsó állkapocsban a két metszőfog, utána a két felső metszőfog; a harmadik év vége felé mind a 20 tejfoga megvan. A test fejlődése is elég gyors, a hetedik év végéig a gyermek kb. 120 cm. magasságot és 19 kg-ot ér el. Az agyvelő s vele a szellemi képességek is annyira fejlődnek, hogy a hatodik év végén rendszeres szellemi munkába vehető. Itt kezdődik a gyermekek tankötelezettsége is.

A serdülőkor a hetedik évtől a 15-ik évig tart. A tejfogak lassan kihullanak s helyüket az állandó fogak foglalják el. A test e korban nagy arányokban fejlődik.

A serdülőkort kb. a 15-ik év táján az ifjúkor váltja fel, amely azután a szervezet teljes kifejlődéséig tart, ami a férfiaknál a 24., nőknél a 21. évben, sőt előbb is bekövetkezik. Az ifjúkorban a test nagy átalakuláson megy át. Fiúknál a hangszalagok erősen fejlődnek, a hang átalakul, az arcon bajusz és szakáll kezd megjelenni stb. A test hosszúsági fejlődése befejezést nyer, a csontok is eléri teljes nagyságukat és keménységüket s megkezdődik a meglelt ember kora, az érettkor. Míg eddig a saját fejlődésével volt elfoglalva az emberi test, most oly folyamatok indulnak meg benne, amelyeknek célja a társadalmi élet követelményeihez alakítani az embert.

Az emberi test növekedése a kifejlődés folyamán megváltoztatja a testarányokat. Az újszülött feje pl. az egész testhosszúságnak negyede, felnőtt embernél pedig alig nyolcada. A teljesen kifejlődött férfi átlagosan 166 cm magas, súlya 65 kg, a középmagas nő átlag 150 cm magas, testsúlya átlag 53 kg.

Az ember a férfikorban (érett kor) éri el a szellemi fejlődés legmagasabb fokát. A szellemi fejlődés a 45—60. életévig tart. Ekkor veszi kezdetét a visszafejlődés kora, az aggkor. A visszafejlődés az egész szervezetben megindul. Kezdetben észrevétlenül folyik s csak a 60—65. évtől kezdve szokott fokozatosabb mértékben jelentkezni. A visszafejlődés folyamán beáll az öregkori messzelátás, az izomerő gyöngül, a test elveszti egyenes tartását, rugalmasságát, a bőr ráncosodik, a haj megöszül, a fogak kihullanak és a szellemi képesség is fokozatosan gyöngül.

Az egészséges ember átlag 75–85 éves korig, sőt tovább is él; a nők átlagos életkora általában nagyobb. Az élettartam függ a szervezet egészséges voltától, az életmódtól és a foglalkozástól.

III. Összefoglalás. Mi jellemzi az egyes életkorokat?

Ha vigyázunk egészségünkre, megtartjuk és megtanuljuk az egészség fenntartására vonatkozó szabályokat; ha foglalkozásunkat testi és szellemi erőnkhez mértén választjuk meg és *tisztán, józanul és mérsékelten élünk*, hosszú kort érhetünk el.

1940. december 2. hete.

Alkotmánytan.

VIII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az államok egymáshoz való viszonya.

Nevelési cél: Nem egyedül élünk a világon.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Utalás a háborúra.

b) Célkitűzés. Az államok békés úton is érintkeznek egymással. Egymás nélkül nem élhetnek, egymásra vannak utalva, akár egy államon belül az egyes emberek. Beszéljünk ma az államok egymáshoz való viszonyáról.

II. Tárgyalás. Az államok egymással állandó összeköttetésben, érintkezésben vannak. Szellemi és anyagi érdekeik miatt egymásra vannak utalva, így nem élhetnek egymástól elszigetelten. Az államoknak különösen gazdasági érintkezése fontos. Hazánkba is hoznak idegen országokból nyersanyagot, amit mi itthon feldolgozunk, s mi is szállítunk nyersanyagot idegen államokba, melyekért cserébe más anyagot, fegyvert, vagy készárukat kapunk. Az államok között tehát állandó árucseré folyik. Csak az idegen államokkal fenntartott összeköttetés mellett szerezheti meg minden állam azokat a szükséges javakat, amelyekből saját államának természeti kincsei között egyáltalában nincs, vagy abból kevés van, vagy azok előállítására nincs berendezkedve. A megcsonkított Magyarország területén pl. jelenleg nincs kőszén, vagy nem elég, szükségünk van tehát egy olyan állammal gazdasági összeköttetést keresni s létesíteni, mely hazánkat a szükséges sóval ellátja. Az államok terményeik és gyártmányaik fölöslegét csak az idegen államokkal való érintkezés révén tudják megfelelően értékesíteni. Az államok polgárai tehát különféle okokból egymást felkeresik, egymással üzleteket kötnek, munkát vállálnak idegenben, más államokban üzemeket létesítenek, ott tanulmányokat folytatnak, eszméiket, gondolataikat kicserélve, egymástól tanulnak.

Az államok egymással való érintkezésükben bizonyos szabályok szerint járnak el. Így szabályozzák az államok között lebonyolító személy- és áruforgalmat. Ezekben megállapodnak egymással, vagyis *szerződéseket* kötnek. Az államok között lét-

rejött megállapodásokat, szerződéseket *nemzetközi szerződéseknek* nevezzük.

Nemzetközi szerződéseket kötnek pl. a tengerek s több országot átszelő folyamok közös használatára, a különböző államok vasútvonalainak kölcsönös használatára, az átviteli (transzitó) kereskedelem lebonyolítására stb. A nemzetközi szerződések közül azokat, amelyek az áruforgalom szabályozására, az áruk után fizetendő vámok megállapítására vonatkoznak, *kereskedelmi szerződéseknek* nevezzük.

De nemcsak gazdaságilag szerződnek az államok egymással, hanem szövetkeznek egymás támogatására, segítségére, megvédésére is. Szövetkeznek arra az esetre, ha valamely ellenséges indulatú állam megtámadja őket. Az ilyenek *szövetségi szerződések*. A háború után kötött szerződés: a *békeszerződés*. Ebben a győztes és legyőzött államok újból megállapítják az országhatárokat. Nemzetközi szerződésekkel megállapítják a külföldön élő idegen honosok jogait, védelmét, vagy megállapodnak abban, hogy a bűncselekmény elkövetése után külföldre menekült gonosztevőt egymásnak kiadják, stb.

Az államok szűkebb *szövetségbe* is társulnak egymással. Így a régi német birodalom területén 26 állam alkotott, az Egyesült Államokban közel 50 állam alkot egy államot (*szövetségi állam*.) Ha két állam egy uralkodó alatt társul szűkebb szövetségbe: *államszövetség*.

Az államok arra is törekednek, hogy egymással a békés érintkezést fenntartsák. Békés viszonyok között nem is avatkoznak egymás belügyeibe. Minden állam arra törekszik, hogy államának nyugalmit biztosítsa, az állam területét, polgárainak érdekeit idegen államokkal szemben megvédelmezze. Az előforduló ellentétek kiegyenlítését békés úton kísérelik meg. Az egyes államok követeket küldenek az idegen államokba. A követek az állam fővárosában tartózkodva, közvetítik az államok kormányainak kívánságait. Jelentést tesznek hazájuk kormányának minden olyan ügyről, melyek saját államukat érdekli. Figyelemmel kísérik mindazon mozgalmakat, jelenségeket, melyek saját hazájuk hasznára, vagy kárára lehetnek. Védik saját hazájuk idegen államban élő polgárait, akik üldöztetés, vagy veszedelem idején náluk oltalomban részesülhetnek (területen kívüliség: a követ háza nem tartozik az illető országokhoz, hanem úgy tekintik, mintha az a saját államának része volna.) Engedélyt adnak idegen állampolgároknak a beutazásra stb.

Az államok gazdasági érdekeit képviselik a *konzulok*, akik a kormány megbízásából az idegen államok forgalmasabb városaiban helyezkednek el. A konzulok a kormányt a hazai mezőgazdaságot, ipart és kereskedelmet érdeklő ügyekről tájékoztatják. Feladatuk, hogy a kerületükbe tartozó hazai állampolgárokat szükség esetén megvédjék, tanácsaikkal támogassák. A követek és konzulok utasításait az őket kiküldő állam kül-

ügyminiszterétől kapják, akinek feladata, hogy az állam érdekeit más államokkal szemben megvédje. A külügyminisztert fontos feladatának teljesítésében az alárendelt tisztviselők támogatják.

A követek és konzulok (diplomáciai képviselők) nincsenek alávetve az idegen államok joghatóságának, bíróság elé nem állíthatók, végrehajtás ellenük nem foganatosítható. Ugy tekintik őket, mintha az idegen államnak nem is lennének területén, vagyis *területenkivüliség* illeti őket. A rajtuk esett sérelmet úgy tekintik, mintha azt az államot sértették volna meg, amelyet képviselnek.

III. Összefoglalás. Az államok egymásközt állandó érintkezésben vannak. Az államok diplomáciai képviselői a nagykövetek, követek stb. Gazdasági képviselői a konzulok. A diplomáciai képviselők területenkivüliséggel bírnak. Az államok szövetségbe szoktak társulni. Vannak szűkebb — államszövetségek — és politikai, vagy katonai szerződés alapján létesült szövetségek. (Központi és ántánt hatalmak a világháborúban; nyugati vagy demokrata államok s a velük szemben állók szövetsége.) Az államok zavartalan együttműködését különböző szervekkel igyekeznek biztosítani. (Nemzetek Szövetsége, a Hágai döntőbírság stb.) A fegyverrel való eldöntés végső eszköz, ami sok pusztulást okoz, amint azt a világháború még a győztes országokban is mutatta.

MESEDÉLUTÁN.

A szeretetről.

Téli dal.

Özike, nyul didereg,
Neszre, zajra megre meg.
Itt a széna, kis bohó!...
Ugy-e jó?
Ugy-e jó?

Barna fákon nincs levél,
Kopár ágon sír a szél.
Gubbaszkodik a madár...
Hol a nyár?
Hol a nyár?

Befagyott a tó, patak,
Erdőn, mezőn hó szakad.
Rözsét cipel lány, anyó...
Hull a hó.
Hull a hó.

Hópihék.

Karácsony előtti napokban körülmagasztalták az ég kárpitján trónoló mindenség Urát a lelkek, az angyalok, mennyei hárfások és szóltak Neki emígyen:

— Urunk, mindenek Atyja, üdvözlünk, imádunk Téged, Krisztusnak, a Fiúnak Atyját. Te magot hintettél az ürbe, s megteremtetted a nagy Semmiségben a Mindenség sok-sok millió változatait, csodáit. Megteremtéd parányi csillagként a Földet, rá az embereket, kiknek már elseje vétkezett parancsod ellen...

Az Ur fenséges pillantással tekintett szét az életboldogság mezején, hol az ártatlan lelkek megszámlálhatatlan milliói adták át magukat a halhatatlanság édes, örökkévaló perceinek — s így szólt:

— Most ne erről beszéljete! Hanem a Fiúról, Jézusról, ki-nek születése napját üljük. Akarom, hogy e napon ne legyen boldogtalan ember a Földön. Ne háborogjon a tenger, szüntesse hullámain, ne támadjon orkán, harmatosak legyenek a puszták, jótékony felhők takarják be a forró sivatagokat, ember, állat ne ölje egymást, a gonoszság odujába térjen, a hitványság tűnjék el.

— Bölcs és hatalmas vagy nagy Urunk, Istenünk! — énekelte az angyalok fényes kara.

Az ének után megpihent az Ur s ismét megszólalt:

— Azt akarom, hogy a Földön, hol az emberekért sokat szenvedett, megholt és feltámadott, e napon megváltás legyen. Cserélődjenek ki a lelkek, ne legyen egy se közülök gonosz. A *szeretet* hatalma öleljen át mindenkit, szegényt és gazdagot egyaránt. Ne is legyen szegény és gazdag, minden szív olvadjon fel a *szeretet* végtelen, megbocsátó erejében. Történjék pedig az Fiam születésének emlékére az egész Földön.

Az Ur akarata szent. Azonnal indultak is a Föld minden részére az ég angyalai, futárjai, hogy az isteni parancsot teljesítsék. Elszárnnyaltak a forró vidékekre s elfújták a Nap tikasztó hevét, a tengerekre, hol megállították a vad viharokat, a bányák mélyére, hol feltartóztatták a föld emberpusztító rejtelmét, a jég és hideg világába, hová tűrhető hőmérsékletet varázsoltak. Eljutottak mindenhová az Ur angyalai: a földekre, a műhelyekbe, gyárakba, hivatalokba, az iskolákba, a kórházakba, az ügyefogyottak, a szerencsétlenek házaiba s mindenhová elhintették aznapra a boldogság csillogó gyémántköveit. A lelkek megpihentek, a szívek megnyugodtak. Minden földi teremtetett lélekben tanyát ütött a boldogság, a szeretet...

Krisztus Urunk ott ült Atyjának, az Urnak jobboldalán. A Földről zsolozsma hangzott az ég felé. Az Ur Jézus szemeiből a boldogság könnyei peregtek alá, melyek ragyogó csillagokká válva lebegtek a Föld fölött. Ajkán egy szó hallatszott:

— SZERETET.

A szellők tovább röpítették a krisztusi szót, s az egész Földet betölté karácsony napján az isteni szeretet.

De im, mi történik. Az égi boldogságmezőnek pereméről felkel egy őrszakállú, fehérpalástú lenge alak s az Ur felé közeledik.

— Uram, — szólt István király, a magyarok szent királya (mert ő volt a közeledő!) — hiba történt, mert van egy darabka föld: Magyarország, melyet elkerültek a Földre küldött angyalaid. Talán összetévesztették mások földjével. Az én országom régi hatalmából még mindig csak egy bocskoralakú fekete darabka látszik, úgy hívják most, néhány esztendő óta: „Megnagyobbodott-Magyarország.“ Uram, küldd el oda is a békeesség, a szeretet, a reménység szavait...

— Igazad van, fiam, István — szólott az Ur. — De kit küldjek most már a magyarok földjére, ki vigye meg a karácsony szeretetét, a békét, az örömet, a jóakaratot, a reményt?

Az Ur Jézust még sem akarta maga mellől elbocsátani, Szent Pétert, az öreg szolgát sem. De ime, ott lebegett Mária, Jézus szent anyja az isteni trón körül, neki szólott hát az Ur.

— Menj Mária, Magyarország patronája, s rázd meg a menyegyet, hadd hulljon alá puha hó a magyarok földjére, takarjon el minden szennyet. Csak a fenyők zöld színét ne hintsd be, hogy a magyarok ellássanak egészen a Kárpátok koszorújáig, minden irányban.

Mária teljesítette a parancsot. Megrázta gyengéden a menyegyet. Hullt alá a hó, mint a pehelytoll. Először csak a régi Csonka-Magyarországot, azután a hazatért Felvidéket, majd Kárpátalját, de nem állott meg itt, hanem lassanként befedte Erdélyt, a Délvidéket, az egész régi Magyarországot...

Mikor ez megtörtént, így szólt az Ur István királynak, a szentnek:

— Látod, fiam, ha ilyen fehér lesz újra a magyar lélek, mint a Mária által alászállingóztatott hópelyhek sokasága, akkor ez a fehérfolt, a ti hajdani hazátok újra a tiétek lesz a Földön...

Szent István nem szólt, csak mélyen meghajtotta fejét az Isten előtt s nagy szomorúan lehajtotta fejét... *Simon Lajos.*

Fereteg ur . . .

Fereteg ur buckákat rak
Hőtömegből az utcára.
Fereteg ur muzsikálgat,
Bár didergünk nótájára.
Fereteg ur nagy hatalom,
Ő hozza a fagyos telet,
Nem is nézi pajtásának
Szegényember, szegény gyerek.

Fereteg ur nagy ur volna,
Ha nem volna — nagyobb nála,
Ha nem volna — szív, amelynek
Télen is hajt bimbós ága!
Bimbós ága, gyöngyvirága:
Az emberi szeretet...
Benyit egy-egy szegény házba,
S oszt ruhácskát, meleget.

Kis vándorok.

A meredek, sötét házfalak között mintegy szakadékba hullott le az utcára a hó. Már reggel óta hullott. Prémet szegett az eresz csatornákra, a cégtábla fölé. Puha, fehér sapkát rakott a lámpák hegyére.

Az utcában senki sem járt. Csak az íves kapu alatt mozdult elvétve egy kicsi árnyék. Egyre beljebb lapult, mintha bujdosit játszana a zimankóval.

Rongyos, éhes, szegény kicsi fiú...

Az utcákban sorra becsukták a házak kapuit és ő kívül maradt magányosan, dideregve, a hófúvásban. Egyszer-kétszer még felágaskodott, hogy elérje a csengőket a házak falán. De a csengők magasak voltak és ő kicsi. A fehérsapkás lámpa alatt is várakozott. Talán jön valaki a néptelen utcában és segít rajta. Senki se jött.

Mikor a hideg már nagyon fájni kezdett neki, sorba-sorba halkán kopogtatott dermedt kis kezével a bezárt kapukon. Senki sem hallotta meg. A házak aludtak.

Az egyik kapunál aztán állva maradt. Jó kapu volt. Az íve bemélyedt a falba. A hó nem vágott be alája olyan élesen, mint a többi kapu alá.

Valahol fenn a magas sötétben, sokszor egymásután egy toronyóra kongatott bele kísértetiesen az éjtszakába. A kicsi fiú félni kezdett és lekuporodott az öreg kapu ölébe. Miért is bolyongott volna még tovább? Ugyse volt hová mennie...

A foga borzasztóan vacogott. Vézna kis teste fájt, mintha kutyák rágták volna a csontjait. A hideg kutyái...

Egyszerre, nem tudta hogyan, lehunyt szemmel a búbos, zöld cserépkályhát látta. Olyan volt, mint egy felfújt óriásmadár a szoba szögletében és télen meleg volt és ő szerette símogatni... messze... régen... otthon. Az atyja is a szobában volt és az anyja kötött. Aztán elment az atyja a háborúba. Azután a háborúnak is vége lett, de az apja azért csak elmaradt és nem jött vissza soha. Minden olyan érthetetlen volt. Az öregek mondták a templom-téren, hogy béke van. A faluba mégis idegen katonák jöttek. Lövöldöztek és a falu népe világgá menekült a lueskos országhúton.

A kicsi fiú felzokogott a vén kapu ölében. Eszébe jutott... Fejvesztett, jajgató népek futottak akkoriban valamennyi utcán. Gyalogosok, szekerek, hintók, állatesordák, targoncák, lovasok mozogtak a vasúti állomások felé.

Zsúfolt marhaszállító kocsikba tömtek be az embereket. A kicsi fiú félt, az anyja fogta a kezét és sok, lihegő emberi test szorította egyre jobban. És azért mégis minden állomáson új menekülteket tömtek a kocsiba. Már nem lehetett lélekzeni, már fuldokolva hörögtek az emberek. És ez volt a legiszonyúbb. A nagyok is féltek... a nagyok is sírtak... mint a kicsi gyer-

mekek. Egyszerre egy furcsa sikoltást hallott. Az anyja keze megrántotta a kezét, mintha el akarna esni, pedig helye se lett volna ilyesmire. A zsúfoltságban nem is lehetett volna elesni. Valaki mondta a feje felett, hogy — vége! Ezt sem értette. Mi nek lesz vége? Az anyja keze egyre hidegebb lett, de azért egyre jobban szorította a kezét.

A vonat megállt. Az emberek helyet csináltak és ekkor valami borzasztó történt. Az anyja oldalt dült és magával rántotta őt is. Soha se tett eddig ilyet és a kis fiú nem bírta megérteni, miért játszik éppen most ilyet, mikor mindenki oly szomorú. Azután felemelték őket és az anyja ott feküdt a vasúti kocsi előtt, a sinek között, a hideg földön. Még akkor is tovább játszott. Hiába szólítgatta, nem nézett rá és az arca egészen sápadt volt.

Valaki megint mondta neki: vége... és az emberek visszavitték őt a marhaszállító kocsiába. Hasztalan ordítozott, rugott, harapott, vitték magukkal és az anyja ott maradt a földön fekve és tovább is úgy tett, mintha nem hallaná őt.

A fekete vasúti kocsik csörömpölve lódultak előre. Az anyját azóta sem látta viszont soha...

A magas sötétben kísértetiesen megint kongatni kezdett egy toronyóra. Tizenkettőt ütött. A kicsi fiú már nem fázott. A hideg kutyái már nem marták vézna kis testét. Hová lettek?... A tagjai elzsibbadtak. Bágyadtan, félig felnyitotta a szemét.

Az utcalámpa fején úgy megnövekedett a fehér kucsma, hogy a láng is alig világított ki alóla. Almos fényén nagy, lassú pelyhek szálltak át és a havazásban, mint óriási, fekete vasúti kocsik, álltak a házak. Az utasok már leszálltak — gondolta a kicsi fiú. Az ajtók becsukódtak. Mindjárt indulhat a vonat...

És csakugyan, egyszerre úgy rémlett, a házak elmozdulnak a helyükből. Egymáshoz koccantak, elindultak. Aztán szemközt nem volt többé semmi. Csak millió táncoló fehér pehely és a kicsi fiú a mérföldes havazásban halkán, édesen az édesanyja hangját hallotta meg:

— Palkó... kicsi fiam...

Boldogságában kicsordult a könny szeméből és anélkül, hogy mozdult volna a kapu öléből, elindult a havazáson át az anyja felé. Ment-mendegélt a sok szálló pehely között, mint lombhulló fehér rengeteg erdőben.

Aztán kiért a fehér erdőből. A hóhullás lent maradt, mélyen alatta és ő végtelen kék tisztáson járt. Az út mentén csillagok égtek a csendben. Odalentről — mintha tréfálnának — elvéve még a toronyórák kongtak felfelé.

Közben virradni kezdett. A csillaglámpák sorra kialudtak. A reggeli ragyogásban madárdal hallatszott és a kék mező felett fodormenta szaga vegyült illatos füvekkel. A kicsi fiú

széles, puha országúton járt. Ekkor vette észre, hogy nincs egyedül. Előtte is mennek, mögötte is jöttek és valamennyien apró fiúk, pici lányok voltak. Csupa kis vándor a kék mezők aranyporos országútján...

Az egyiket véletlenül felismerte. A falujából való volt, a szomszédék szöszeke Juliskája. Most már a többihez is nekibátorodott. Honnan jöttök? Mi járatban vagytok?... és majd mindannyian magyarul feleltek.

— A hét hegyek országából — mondotta egy fiú — elüldöztek minket a portánkról, sokat éhezünk. Odalenn már nem volt maradásunk.

— Hát te honnan jöttél?

— A Kárpátok alatt fogtam pillangót még a nyáron, aztán — elkergették az apámat onnan. Megfagytunk az úton...

— Hát te?

A tenger partján világítótoronyban laktunk azelőtt. De idegen katonaurak parancsolták, hogy nem maradhatunk ott, pedig csak én tudtam, hol található a parton a legszebb kagyló...

— Az én apám meg halász volt a Dráván, de elkergették onnan. Puskatussal ütötték a fejem, mielőtt ide indultam.

Egy aszott, halvány pici leány poroszkált Palkó mellett, a fodormenták illatában.

— És te honnan vetődtél ide?

— Ahonnan te, a nagyvárosból jövök. Nem volt többé kenyér, nem volt többé tej, nem volt hely — mondta a pici leány. — A sok menekülő, éhes magyar gyerek mind odajött a régi országból. Eleszik szegények előlünk a megmaradt eleséget.

Elhallgattak mind. Csend lett a nagy, kék mezőn és az aranyporos országúton sírdogálva mentek tovább a kicsi vándorok.

Egyikük sem tudta, mennyi idő mulhatott el, mikor előttük egyszerre gyönyörű fehér város tornyai tornyosultak az azurmezők fölé. Lágyan csillogott minden, mintha gyöngyházfényű felhőkből épültek volna a falak. És a felhőfalakban kitérve, gyöngéden, melegen, olyan csodálatos aranykapu ragyogott, hogy Palkó fiúnak egyszerre az édesanyja két kitárt karjára kellett gondolnia. És több kicsi vándor is ilyent gondolhatott, mert egyszerre mondták:

— Ez csakis a mennyország kapuja lehet...

Lelkendezve futni kezdtek és meg sem álltak, míg egyszerre ott nem álltak, áhitatosan, levett kalappal, könnyes szemmel, remegőn a kapu előtt, amelyen nem kellett hiába kopogtatni, mint lenn az emberek házainak kapuin.

A fehér városból rejtélyes, boldog, halk zene áradt. A fehér küszöbön két fehérszárnyú aranykürtös, szép angyal állott. Lehajoltak a kicsi vándorokhoz és külön-külön megkérdezték mindegyiket, vajjon honnan jönnek? Hát te is onnan jöttél?

Te is? Te is? Hogyan lehetséges, hogy majdnem mindannyian Magyarországból jöttök?

Egymásra néztek az angyalok és az egyik hosszú aranytrombitába fujt. Nagy szárnyecsattogás támadt a trombitás szavára. A város fehér falai közül kicsi angyalok szálltak fel mindenütt és repülve, hirtelen csaptak le a kapu angyalai körül. Az angyalok intettek és leküldötték őket a földre, hozzák hírül, miért jött a földről ez a rengeteg sok magyar gyermek, ahol olyan szép volt azelőtt az élet?

A hírhozó angyalok, mint a galambok seregei szálltak ki az aranykapun és eltűntek a kék mező ragyogásában.

Mély és várakozó lett a csend. Aztán rövid idő se telt bele, halk finom nesz emelkedett alulról, mint rekkenő nyárban a vadméhek zümmögése. Már szárnyecsattogás lett a közeledő neszből, már jöttek repülve a föld felől az angyalok. Bejárták közben a világot, minden földrészt, minden országot. És hozták hírül:

— Kicsi vándorokkal van tele az út Magyarországtól idáig! Jönnek, egyre jönnek, nincs ott maradásuk, mert az országuknál ma nincs szomorúbb ország az egész világon...

A nagy angyalok tanácsot tartottak maguk között, hogyan segítsenek?

— Gyertek velem — mondta ekkor egy fényes angyal. Bevezetlek a mennyek városába és a legboldogabb hely léssen a tietek, mert a földön a legszomorúbb helyetek volt a gyermekek között.

Palkó felmosolygott, egyszerre tudta, hogy az anyjához vezetik.

— Ti pedig — szólt az Ur angyala a hirnökangyalokhoz — szedjétek össze a kapu küszöbén az ő könnyeiket s vigyétek le a földre és tegyétek bele az emberek szívébe, mert a kicsi vándorokat csakis az emberek szíve tartóztathatja odalenn a földön.

És az angyalok seregei szárnyra keltek a kék mezők felett, hogy levigyék a gyermekek könnyeit a halandók közé...

Tormay Cecil.

Falusi ház.

Amolyan kis kétablakos
Falusi ház,
Rácsos kapuját kitárja,
Mint annyi száz.
Mosolyog négy fehér fala,
Integét nádfedele,
Mint az édesanya, midőn
Keblére fut gyermeke.

Udvarában három öreg
Diófa nőtt,
Három öreg eperfa meg
A ház előtt...
Eresz alatt fecskefészek,
Rigófüty a diófán...
A konyhában sütnék, főznek...
Tán engem vár jó anyám?

Ha ezt a kis házikót a
Király látná:
Cserébe a palotáját
Fölkínálná.
De én bizony azt mondanám:
„Felséges jó királyom,
Nincs e háznál szebb palota
Az egész nagy világon!”

H. I.

A télikabát.

Péterke édesapja szegény munkásember volt, édesanyja pedig otthon főzött és varrogatott. Bizony nagyon szegények voltak s Péterkének még sohasem jutott új ruhára. Minden kis ruháját az édesapja levetett ócska ruháiból varrogatta össze édesanyja, sokszor bizony késő éjtszakánként.

Jött a tél, Péterke iskolába került s télikabát is kellett volna. A fölöttük lakó gazdag kereskedő gyermekének az idén is egészen új, aranygombos szép kabátja volt már.

— Nincsen rá pénzünk! — mondogatta szomorúan Péterke édesapja.

— Sohse búsulj azért, édes párom! — vigasztalta Péterke édesanyja, — majd csinállok én Péterkének olyan télikabátot, hogy mindenki megfordul utána.

S amit a jó édesanya mondott, úgy is történt. Az öreg munkásember egyetlen, régen használt kabátját kellett feláldozni Péterke kabátjára. De mégis csak megvolt és Péterke most már nyugodtan mehetett az iskolába. Édesanyja pedig addig tett-vett a varrásnál, hogy a saját télikabátját helyettesítő nagykendőjét is szépen belevarrta bélésnek a kis kabátba.

— Ejnye, ejnye, — szólt zsémbeskedve Péterke apja, — de hiszen néked is kellene még az a nagykendő. Hát hogy mégyszépen a templomba?

De az édesanya ugyanúgy válaszolt:

— Majd megleszek valahogy a télen, jövőre pedig majd csak megsegít az Isten.

Mire másnap Péterke felébredt, már ott volt előtte a széken a meleg kabát.

— Jaj, milyen szép kabát! — kiáltott örömeiben. — Nem is fogok fájni többé.

— Nem bizony, — felelte édesanyja — s boldogan adta Péterkére „új“ kabátját. Búcsúzóul megcsókolgatta s az ajtóból még sokáig nézett utána.

— Milyen jókedvű fiúcska! — gondolta mindenki, aki csak találkozott vele az utcán. Mert Péterke arca most csak úgy sugárzott az örömtől, boldogságtól.

Egy kirakatban szép prémes kabátok voltak s Péterke meg nem állta, hogy el ne mosolyodjék. A kereskedő éppen az utcán állott s meglátta Péterkét.

— Hát te mit mosolyogsz olyan jóízűt — kérdezte tőle.

— Csak azon mosolygok, hogy nincsen a bácsinak egy olyan kabátja sem, amelyikért az enyémet elcserélném! Pedig itt nagyon sok és szép kabát van ám!

Mosolygott erre a boltos bácsi is.

— Hej, pedig egy ilyen szép kabátra nekem is nagy szükségem volna s éppen azon gondolkoztam, amit kérnél érte, mind megadnám neked.

— Meghiszem azt! Csakhogy nincsen ám annyi pénz a világon, amennyiért ezt meg lehetne venni! Mert az édesanyám varrta az édesapám kabátjából s ráadásul az édesanyám nagykendője a bélése! Azért olyan meleg!

A boltos bácsi megsímogatta a fejét s így szólott: — Derék kis legényke vagy Péter, csak becsüld meg ezt a jó kabátot s légy hálás érte jó szüleidnek!

Egyre több pajtásával találkozott s egyszer csak azt vette észre Péterke, hogy összesúgnak a háta mögött.

— Nézzétek csak a Péter új kabátját! — kiáltott nagy nevetve az egyik.

— Vigyázz, mert elveszel benne! — kacagott a másik, utána a többi is.

— Bizonyosan ez most a legújabb divat! — toldta meg a gúnyolódást a harmadik, mire hasukat fogták a többiek is. — Még folt is van rajta, nem is egy! Ugy látszik egy kicsit bőre is szabták, hátha belenősz majd egyszer! — És újra nagy nevetés lett a vége.

Péterke csak állt s hallgatta őket. Azután kibuggyantak szeméből a könnyek s lassan folydogáltak a cipője orrára... Az ő jó meleg kabátján csufolódnak... amit ő a világ legszebb, legdrágább kabátjának tartott eddig... Dehát akkor miért dicsérte meg a boltos bácsi is... Pedig az édesanyja varrta...

Végre megkezdődött a tanítás. De Péterkének bizony nem ott járt az esze ezen a délelőttön. Alig várta, hogy hazamehessen.

Végre az is elkövetkezett. Egész úton fojtogatta torkát a

sírás s a sok lenyelt keserűség. Csak most vette észre, hogy a többieknek milyen szép, finom kabátjuk van, különösen a felettük lakó kereskedő fiának. S Péterkének csak most jutott eszébe, hogy neki eddig még soha sem volt új kabátja, ruhája...

A ruhásbolt előtt megint megállott, így várta meg, míg a többiek elmennek tőle.

— Jaj, milyen szépek ezek a kabátok is! — sóhajtott a most Péterke.

A boltos bácsi hamarosan észrevette Péterkét, amint a kirakat előtt szomorkodott.

— Ejnye, hát hova lett a reggeli mosolygós, nevetős Péterke?

— Már tudom — mondta Péterke elcsukló zokogással — hogy nem is szép az én kabátom. A bácsi is csak csufolódott velem...

— Hát azt ki merte neked mondani — kérdezte a bácsi hirtelen komollyá vált arccal.

— A többi fiúk is mind kicsufoltak érte az iskolában.

— Ne hallgass rájuk, fiam, azok rosszlelkű gyermekek! De mit értenek ők ehhez? Bizonyosan egyiknek sincs olyan derék apja és anyja, mint a tied, aki a semmiből is ilyen jó meleg kabátot tudott neked előteremteni a saját szorgos munkájával. Látod, Péterke, én most is csak azt mondom neked, amit reggel: Az egész boltomban nincs még egy olyan drága kabát, amely felérne a te kabátoddal. Ha nem hiszed, szívesen elcserélem azzal, amelyikkel akarod.

Péterke szeme felcsillant.

— Igazán mondja ezt a bácsi? — kérdezte félénken, hátha csak tréfát űz vele.

— Nem tréfálok, — mondta a kereskedő, s hamarosan megtörtént a csere is.

Péterke hát nagy begyesen lépegetett hazafelé a most már igazán új kabátban, amely még szebb volt a többi fiúénál is. De, — mégis, mintha nem volna olyan meleg, mint az ő régi, rossz kabátja... legalább úgy érezte Péterke. Felvillant előtte az ő reggeli kabátja s elszoruló szívvel gondolt az édesanyjára... De aztán újra kabátjára nézett s vígan ballagott hazafelé.

De odahaza volt csak nagy a csodálkozás, amikor Péterke beállított az új kabátban. — Nem való az ilyen szegény gyermeknek — vélte az édesapja. Az édesanyja meg csak elfordult s mintha valamit törült volna a szeméből...

Péterke azt hitte, elsüllyed alatta a föld... Lázassá lett, estére orvost kellett hívatni s bizony sok pénzbe került, amíg Péterke ismét jobban lett. Egyre csak fázott, didergett, akár mit csináltak vele. Mikor édesanyja elébe tette a szép, prêmes kabátot, iszonyodva fordult el tőle s így kiáltott: — Nem, nem akarom többé!

— Hol van a boltos bácsi? A jó boltos bácsival szeretnék beszélni. Kérem szépen, hívják el ide.

Eljött a kereskedő Péterkéhez.

— No, mi baj van, kis fiam? Miért hívtál?

— Igaza volt a bácsinak — zokogta Péterke s a takaró alá rejtette pirosló arcát... Nincs annál szebb, jobb kabát, mint amit az édesanyám varrt. Kérem szépen, ha lehet, s meg van még, cserélje vissza... a régi... drága kabátommal...

A kereskedő szeme is elnedvesedett. Aztán felvette az új kabátot s hamarosan vissza is tért a régivel, azzal a kiesűfolt, öreg kabátból és nagykendőből összetákolt kabáttal...

— Édesanyám, ezt terítse reám, majd meglátja, reggelre meggyógyulok... — kérte Péterke.

Édesanyja betakargatta vele, aztán kiment a szobából.

— Már nem is fázom. Nincsen olyan télikabát, amely felérne az enyémmel...

— Nincs bizony, mondotta a kereskedő mosollyal az ajkán. A jó gyermek számára nem lehet semmi sem drágább és kedvesebb ajándék annál, amit szegény jó szülei önmaguktól elvonva, annyi szeretettel és fáradsággal szereznek meg neki...

Mielőtt elment, egy csomagot tett még Péterke ágyára s ezeket mondotta:

— Az édesapádnak nincs most már egyetlen meleg kabátja sem s az édesanyádnak sincs téli kendője. Most miattad fagyoskodnak. Ezt add hát oda nekik, ha elmentem.

Péterke sokáig könnyes szemmel gondolt a jó boltos bácsira. Azután nemsokára bejött az édesanyja.

— Hát ez miféle csomag? — kérdezte a Péterke ágyán levőre mutatva.

— A boltos bácsi hagyta itt édesanyámék számára.

Erre már az édesapját is előkerítette az anyja, s kibontották a csomagot. Ugyan mi is lehetett volna benne más: télikabát Péterke édesapjának s egy jó meleg kendő az édesanyjának.

Péterke másnap felgyógyultan ment az iskolába s beszélhettek többé kabátjáról a többiek, amit akartak, nem cserélte volna el soha többé a világ legszebb kabátjáért sem!

A GAZDAGABB.

Országúton hintó,
Porfelleg nyomába...
Hintóban egy diák,
Büszke, mint a páva.

Héttornyú kastélyban
Várja édesapja...
Öreg temetőben
Alvó édesanyja.

Utolér a hintó
Egy másik diákot.
Ballag hazafelé,
Tép egy-egy virágot.

Poros a cipője,
Nehezül már lába.
Fényes hintó urát
Mégis csak megszánja.

Mert ő a gazdagabb,
 Reá *ketten* várnak,
 Két zsellérlakója
 Nádfedeles háznak.

Édesapja ott áll
 Kis kertjük végében.
 Édesanyja fehér
 Kalácsot süt éppen.

H. I.

A visszatért Erdély.

Mikor most nemsokára két esztendeje visszatért Szent István koronájához a Felvidék egy része, Magyarország kormányzója az őt ünneplő közönségnek látnoki erővel, magyar szívének sugallatára ezt mondotta: „Álmodjatok még szebbeket!” Azóta ez a szebb álom is beteljesedett részben. Az álom egy részéből esodás valóság lett: Erdély északi része hazajött Szent István koronájához. Ez a valóra vált álom fűti, dobogtatja azóta is minden magyar szívét, kulesolja hálaadó imára minden magyar kezét.

Erdély: a magyar mult legszebb emlékeinek szentelt színhelye, magyar vágyaknak könnyes földje, regék és balladák különös hazája — Erdély egy része visszatért!

Örömtől elfátyolosodott szemünkkel szinte már látjuk is a csodálatos föld körvonalait, hegyeinek felséges zöldjét és szikláit, égbenyúló havasait, öreg, komoly városait, templomokat, temetőket, palotákat, várakat, gondba süppedt falvakat, — már látjuk a Kárpátok felpúposodott gerincét az ezeréves határokkal. Közben mintha már felénk zengenének a korán jött őszi szelek közül ódon templomok orgonái, harangjai, melyek eddig temetést, pusztulást zokogtak: húsz esztendő óta most szólalt meg ódon hangjaikon nemzedékek, évszázadok lelkével: — öröm.

Miénk újra a Kárpátok merész hegygerince s miénk alattuk az ősi határőrök népe, a székelység, mely átvészelte ezt a húsz esztendőt sokkal különb megpróbáltatások edzettségével vérében, ősztoeiben.

Miénk lett újra a Királyhágó, Magyarország és Erdély kapuja vadregényes tájaival. Miénk lett újra — hogy sorba szedjük a nagyobbakat — a varrottasáról híres *Bánffyhungad*, a Hunyadiak kedves várkastélyával, a hegykoszorúba zárt, kies *Beszterce*, a régi szász kerekedő város, a fejedelmi bölcstől ringató *Bethlen*, a fürdőjéről híres *Borszék*, Mikóváráról neves székely város: *Csikszereda*, hazajött a Mária-kegyhelyek gyöngye: *Csiksomlyó*, ahol huszonkét év után az idén tarthatták meg először az igazi magyar búcsút, *Csucsá*, az Erdélyt védő „székelyhadosztály” utolsó fészke és fellegvára, a két Szamos zugában épült szép város: *Dés*, az első magyar rovásírást őrző *Énlaka*, a Petőfi boldogságát befogadó *Erdőd*. De hazajött

Cserhalom (Kerlés) is, hol Erdély védőszentje, a Nagyváradon nyugvó Szent László mentett meg egy magyar leányt az őt elrabló kún vitéz fogságából, — a szép székely város, *Kézdivásárhely*. Hazajött Erdély szíve, az igazságos Mátyás király szülővárosa, *Kolozsvár* is. Egyik utcájában ma is áll az a nagyon szép kis palota, amelyben a legnagyobb nemzeti királyaink egyike napvilágot látott, s akinek személyében maga a magyar nemzet tette önmaga fejére Szent István koronáját. Ott áll a bronzba öntött szobra nem messze szülőházától, a város főterén s az idegen hatalom hiába vésett új felíratot a lángelméjű Fadrusz János remekművére. S a szép szobor mögött továbbra is ott áll az ötszázéves Szent Mihály-templom, amelyben valaha I. Ferdinánd követi vették át Zápolyai János özvegyétől a szent koronát. Menekült egyeteme most visszatér régi székhelyére, hogy a város továbbra is a magyar tudomány második fővárosa legyen.

Hazajött *Koltó*, ahol a legnagyobb magyar költők egyike, Petőfinek annyi halhatatlan költeménye született, *Mádfalva*, az 1764-i nagy székely ellenállás szomorú emlékü helye, *Máramarossziget*, Kelet-Magyarország legnagyobb forgalmú városa. Ujra a miénk Székelyföld fővárosa, *Marosvásárhely*, a nagy fejedelem, későbbi lengyel király, Báthory István várával, sok erdélyi országgyűlés színhelye volt e város. Hazajött a festői szépségű környezetben fekvő *Nagybánya* is, Hunyadi János palotájával, annyi nagy festőművésziünk festőiskolájával. *Nagykároly*, a Károlyiak ősi városa is visszakerült annyi szenvedés után, a vármegye (Szatmár) nagy szülöttje, Kölcsey Ferenc szobrával, melyet a románok ledöntöttek. A Rákóczi-szabadságharc bűsemlékü helye, *Nagymajtény* is hazajött. Közelében tette le a kuruc-sereg maradványa annyi csatában diadalmas fegyverét. Arany János szülővárosa, *Nagyszalonta* is legendás csonka tornyával.

Biharország fővárosa, Szent László városa, *Nagyvárad* is hazakerült. A nagy király várában töltötte gyermekkorát s itt alussza örök álmát is. Utána Zsigmond király is itt kívánt nyugalomra. Katolikus püspökségét is Szent László alapította. Régi székesegyháza előtt álló hatalmas bronzszobrát a románok eltávolították, most azonban hamarosan visszakerül méltó helyére.

Hazajött a Kárpátok egész keleti vonulata az annyi magyar vérrrel áztatott Borsai-, Borgói-, Gyimesi-, Ojtozi- és Tölgyesi-hágóval, a Hargita ékkövével, a Szent Anna-tóval, a Gyilkos-tóval együtt.

Rónaszék és *Parajd* sóbányája is magyar lett újra. Hazajött *Sepsiszentgyörgy*, a székelység egyik főhelye, híres székelymúzeumával, *Szamosújvár*, az örmények főhelye is, *Szászrégen*, az erdélyi szászok egyik szép kis városa.

Az elszakított alföldi vármegye névadó nagy városa, *Szat-*

márnémeti is visszakerült régi r. kat. püspökségével, hajdan Báthory-vára volt. Hazajött *Székelyudvarhely* is, Székelyföld egyik legfontosabb kulturális központja.

Hazajött *Zsibó* is, a Wesselényiek régi fészke, *Zilah*, a kedves szilágysági város, Ady Endre itt végezte a gimnáziumot.

Lelkünk bejárja most ezeket a hazajött helyeket, megáll egy pillanatra mindenütt, hogy útunk végére érve, megpihenjünk II. Rákóczi Ferenc hűséges íródeákjának szülőfaluja, a hazatért *Zágon* fölött. Talán a fejedelemmel bujdosó Mikes Kelemen diák lelke is ott bolyong most *Zágon* felett. Kétszázötven esztendeje éppen, hogy a zágoni házikóban meglátta a napvilágot. Azért a sok jóságért, becsületért, azért a sok keserű csalódásért és hontalanságért jutalmul őt is hazavezette most a Hadak útján Csaba királyfi...

De gazdaságilag is értékes dolgok kerültek ismét haza Erdély északi részével. Így Aknasugatagon só, Borpatakon (Szatmár vm.) aranyat és ezüstöt, Egeresen (Kolozs vm.) kaolint, Felsőbányán aranyat és ezüstöt, Hlobán érceket, Kapnikbányán ólmot és cinket, Kisbányán (Szatmár vm.) rezet, Korondon (Udvarhely vm.) aragonitot, Miszbányán (Szatmár vm.) rezet, Nagybányán aranyat és ólmot, Óradnán vasércet, Parajdon só, Szurdukon szenet, Tihón (Szilágy vm.) szén és vasércet, Zsibón szén bányásznak.

Beszéljünk-e Székelyföld kiváló fürdőhelyeiről, amelyek a nagyszerű környezetben mind régen várt kincsei Erdély visszakerült részének.

Vagy említsük a Kárpátok rengeteg erdőt, amelyek egész megnagyobbodott hazánkat ellátják bőven építő és tüzelő fával?

De túl a hazajött terület történelmi, irodalmi, gazdasági, politikai értékén, nekünk legnagyobb örömünk és nyereségünk mégis az, hogy hazajött végre, huszonkét esztendei szenvedés, elnyomás, megalázás után az elszakított területek magyar lakossága, testvéreink, akiktől olyan galádul elszakítottak Trianonban. Ezek a most hazajött testvéreink sokra taníthatnak bennünket. Megtaníthatnak arra, hogy elnyomhatnak, kifoszthatnak, megalázhatnak bennünket, ha él bennünk a rendületlen hit, minden erőszak hiábavaló: az igazság diadalmasodik. De megtaníthatnak arra is, hogy huszonkét évi elnyomás, kegyetlen üldözés sem bírta őket arra kényszeríteni, hogy megtagadják magyarságukat. Lelkükben égett a költő mondása: „*Ez a föld, melyen annyiszor apáink vére folyt, ez, melyhez minden szent nevet egy ezredév csatolt...*” Ez a tudat adott nekik hitet, erőt arra, hogy minden elképzelhető szenvedés között is rendületlenül megmaradtak helyükön s megtartottak minden rögüket magyarnak!

Mindnyájan emlékezünk még azokra a feledhetetlen napokra, amikor vitéz honvédeink bevonultak a visszacsatolt

területekre. Történelmünk legragyogóbb napjai lesznek ezek! Honvédeinket fellobogózott diadalkapukkal, utcákkal, lelkes örömmel, tárt karokkal várták. De talán legszebb ajándék mégis az volt részükről, hogy nemzeti imáinkat olyan lelkesen átérzéssel énekelték... zokogták a viszontlátás mámorában, mint magyar még kevésszer. Az ő ajkukon megelevenültek a Szózat örökszép szavai: „Hazádnak rendületlenül légy híve ó magyar...”

Vegyünk példát a hazajöttektől, tanuljuk meg tőlük a hit, hazaszeretet és kötelességteljesítés olyan értelmezését, amelyet ők példáztak a hosszú elnyomás alatt. Mert a magyar feltámadáshoz vezető út még nem ért célhoz, s ahhoz, hogy oda eljussunk, csak azon erényekkel lelkünkben mehetünk, amelyet most hazatért testvéreinktől kell megtanulnunk! S akkor, ha már minden magyar testvérünk hazajött, csakugyan elmondhatjuk majd Petőfivel:

*„Együtt vagyunk és együtt maradunk!
Nincsen erő, semmi hatalom, aki
Ismét széjjel bírná szakítani
Ölelkező karunk.*

Fiammal beszélek.

Jelige: Ojtozi szoros.

*Nem felhők azok, édes kis fiam,
A jó Isten most nem küld felleget.
Virágok nyílnak odafenn az égen,
Azok virulnak szép hazánk felett.*

*Dehogy, gyermekem, nincs ősz odakünn;
Most van a legszebb, tündér kikelet.
Tavasza borult a bús magyar világra,
Imádkozz szépen, tedd össze kezed.*

*Hogy miért sírok? Ne kérdezd, most, kincsem.
Jól esik sírni, azért sír anyád.
Szól a rádió, figyeljél csak szépen,
Hallgasd Csikországa szabadságdalát.*

*Hol van Csikországa? Nézd csak, kisfiacskám,
Ez itt a térkép. Rajta szép hazánk.
Ezek itt hegyek, magyar hegyek újra,
Mert a jó Isten lenézett reánk.*

Erdélyi bércek, sok karácsonyfával,
 Zúgnak a szélben, az ég kapuján.
 Síró sóhajást jaj, be sokat zúgtak!
 De majd víg nótát zúgnak ezután!

Ez itt Csikország, a térkép sarkában.
 Ott harsog most a magyar trombita!
 Hallod, hogy fújja egy katona bácsi?
 Minden katonák legbátrabbika?

Jó nagyapád is az volt tizennégyben,
 Magyar honvéd, a sapkáján virág,
 És védte Erdélyt száz ellenség ellen,
 Mikor ránk rontott az egész világ!

Hol van nagyapó? Meghalt kisfiacskám ...
 Zúdult a gránát, mint a fergeteg,
 Nekik nem volt már puskagolyójuk sem,
 Meghaltak mind és ... Erdély... elveszett.

Nem, nem örökre, kisfiam! Az égben
 Meglátta azt a jó Isten szeme,
 Hogy nagyapádék megdicsőült lelke
 Erdély sorsába nem nyugszik bele.

Csaba hősei együtt mentek velük
 Hadak útján az Uristen elé,
 Feltörték letről is a jaj-fohászok,
 Az ég is csaknem meghasadt belé!

Magyar imáknak végtelen nagy árja
 Isten szívére végre rátalált,
 És a jó Isten nem bírt tovább nézni
 Ennyi könnyet és hasztalan halált.

Ítélt az Isten s megjutalmazott Ő
 Minden szenvedést, minden drága vért,
 A jelt megadta és indult a honvéd,
 Indult a honvéd s Erdély... visszatért!

Anyád szemében büszke könny ragyog most,
 Könny, mit kicsalt egy sírhant hazatérte,
 Szabad Erdélyért halt meg nagyapád,
 Fiam, ha kell ... halj meg Te is érte!

Szülői értekezéslet.

A családi nevelés fontossága a serdülő korban.

Legtöbbsen örömmel gondolunk vissza gondtalan, játszadozó gyermekéveinkre, de nem a serdülőkorra, amely a csalódást, szenvedést, fájdalmakat ismertette meg velünk. Csunya kornak is nevezhetnők a serdülés idejét. A kamasz fiú, a serdülő leány esetlen, félszeg, hosszú kezével-lábával nem tud mit csinálni, ruhája is hol szűk, hol rövid, alig tudnak rendeset reá szabni; hát még a lélek mennyire zabolátlan! Lelke, gondolatai épp oly rendezetlenek, mint külseje.

Pedig a felnőtté érésnek ez a kor az alapja, kiérlelője. A gyermek az ifjúkoron át lesz emberré s olyanná, amilyen erők ifjúkorában ébredtek benne. Egész jövőbeli élete — szinte azt mondhatnánk: végzete — ifjúkorának lapjain vannak feljegyezve. Ez az átmeneti kor — amely rendszerint a népiskolát elhagyó gyermekeknél jelentkezik — nagyon fontos a szülők számára. De nemcsak a szülők, hanem a nemzet s a társadalom szempontjából is fontos az, milyen az ifjúság, mert olyanná válnak a nemzedékek, amilyenekké előkészülnek az ifjúkorban. A serdülőkor az a mindenkori röpke idő, amelyen keresztül az ifjú felveszi korának s az őt körülvevő társadalomnak jellemző vonásait, hogy azután ezzel eldöntse a maga életpályáját s helyét a nemzeti társadalomban is. Eppen ezért válik szükségessé, hogy e kérdéssel behatóan foglalkozunk.

Az első fontos vonás az, amelyet úgy fejezünk ki, hogy az ifjúságban ütközik össze az örök ébredés a közösséggel. A magára ébredő ifjú úgy hiszi, hogy szemben áll a világgal s a világ övele s ezt a viszonyt most rendezni kívánja. Ebből a küzdelemből adódik a serdülő kamasz egész fonáksága. A legjobban nevelő, örökös szülők gyermekei is csetlenek-botlanak kamasz korukban, mintha idegenül járnának-kelnének a világban, ahol eddig otthonosaknak látszottak. Mindez könnyen érthető, ha meggondoljuk, hogy az ifjúban ezidőben valóságos belső forradalom viharzik, az egyéniség és a világ belső küzdelme megy végbe lelkében. Ezért van tele e kor csalódásokkal, szenvedésekkel, a vége azonban csak kölcsönös engedményen alapuló béke lehet, mert ha valamelyik fél elbukna, s csak az egyik fél kerülne ki e forradalomból győztesen, rámenne maga az élet.

Az ifjúságot általában elsősorban a nyers önzés jellemzi. A felébredt egyéniség nyújtózkodik az ifjúban — milyen végtelenül öntelt az ifjú ember, hogy lenézi a körülötte lévő világot! — valami óriási hatalom ébred fel ilyenkor lelkében, a sui generis (az ő fajából való) emberharenak misztériuma, amely mintegy antik isten ébred az szőlőlugasban, úgy támad és bomlik ki az egyes emberben.

Másik jellemzője a kamasznak, hogy megszűnik előtte minden tekintély, s szinte szégyeli azt, hogy tisztelettel hajoljon meg bármi tekintély előtt, akit eddig föltétlenül magafölött állónak ismert el. Így érthető, ha azt látjuk sokszor, hogy az addig engedelmes ifjú egyszerre „nem veszi komolyan” szüleit, tanítóit, környezetének korban, műveltségben felette álló tagjait. Szinte az mondhatnók: menekülni akar régi kötöttségeitől. Régi dolog, hogy az ifjúság született forradalmár, minden szabadságküzdelemnek, újjátsáknak született csodálója. Nagy baj, ha az idősebbek értetlenül mennek el e jelenség mellett, amelyen pedig maguk is átvészelték egykor s nem értik meg a feltörekvő új világot, amely tele van új eszményekkel, új értékeléssel. Ne beszéljünk most arról, hogy ez az ifjúság által célul tűzött *új világ* mennyivel lesz jobb vagy rosszabb a mienknél, csak azt vegyük észre a mozgalomban, hogy a világ örökös fejlődés, haladás, hogy az élet állandó zendülés, szakadatlan meghasonlásból fejlődik s ez hozza magával azt, hogy minden új nemzedék szinte szükségyszerűen idegennek érzi magát a régivel szemben. Minden nemzedék új programmal tör előre s azt hirdeti, hogy az öregek álljanak félre, adjanak teret az új hódítóknak. Baj és esztelenség volna ennek a szinte természetes folyamatnak ellenállni, vele szembeállni, becsukni a kapukat előtte! Fogadjuk megértéssel s legyünk hirdetőivel szemben bizalommal, s ami a legfőbb: érezzék barátságunkat. Mert az ifjú lélekben csak egyetlen kapu marad nyitva az öregek felé, amelyen át nevelőhatásokat is beenged: a *barátság*. Hány szülő van, aki rémülve veszi észre, hogy az a legbensőbb lelki kapocs, amely gyermekét eddig hozzáfűzte, egyszerre elmult. füstté változott, mert megjelent gyermekük lelkében egy *harmadik személy*, az idegen, a pajtás, aki leköti minden gondolatát s akit vakon követ cselekedeteiben is. Neki tárja fel titkait, életének legbizalmasabb problémáit vele osztja meg. Milyen szerencsés dolog, ha ennek a barátnak helyét a megértő édesanya vagy édesapa foglalhatja el!

A gyermekben — s rendszerint a későbbi korban is — a szellemi és erkölcsi fejlődés párhuzamosan halad egymással. Az ifjúságban ez a kapcsolat megszakadni látszik s úgy tűnik fel, mintha a szellemi világ fölébe kerülne az erkölcsinek.

Jellemzi az ifjúságot az örök keresés és hajszolás, az elméleti világkép mohó kívánsága, amivel azután együttjár a kételkedés mindenben, a nagyfokú kritikai hajlam, bár ezek dacára dogmatikus is. Később azután, amikor tisztulni kezd a látóhatára, kiderül, hogy mindazok a kétségek, amelyek eddig gyötörték, valójában nem is tőle, hanem valamelyik példaképétől eredtek. Ez magyarázza meg azt, hogy egy kézlegyintés több hatást vált ki e korban az ifjúnál, mint sok évi tudatos nevelés az iskolában, vagy a családban.

Eltűnik a délibábokkal telehintett világ az ifjú elől s mindenéből kifosztva felületes gondolkozású, hitetlen kamasszá válik. Szomjazza az eszményeket, keresi a nagy embert, megragad valakit s meghódol neki minden megfontolás nélkül. Lehet, hogy történeti személy a választott eszménykép, vagy korának valamely szereplője, talán egy léha fráter, akit Anatole France képzelete teremtet meg számára. Azután megkezdődik a hatalmas küzdelem az egyén joga és faja között. Az ifjú lelkét leköti a másik nemről való gondolkodásnak szakadatlan, lelket átszövő művelete. Sokszor valami szánalmas derülátással a szennyben elmerültről is tündéri álmokat tud szőni s a hódolat koronáját teszi annak fejére, akire csak hamu illetné, a szegény és bűnbánat hamuja.

Ha itt magára hagyjuk az ifjút, menthetetlen elmerül, megromlik, hitét veszti, rabjává lesz szenvedélyeinek, s öngyilkos vagy más, talán még szomorúbb pusztulás igazolja, hány vesztett csata zajlik le ebben a korban.

Nincs itt más megoldás, mint a *megértés és megváltás*. Az ifjúság olyan, mint a must — amelyhez annyiszor hasonlítják! — benne van már a bor mámorító ereje is, de még sok idegen anyaggal keveredve. Nincs ember, aki ezen a belső vívódáson keresztül ne ment volna. Az elveszett ifjúság, a beszenyyezett, a forradalmiságában megátalkodott ifjúság örökre elveszett — nemcsak a család, — hanem a nemzet számára is. Orvosság csak egy van: Krisztus, a legjobb barát, a világfeletti hős, a követendő példa, a tiszta élet eszményképe; állítsuk őt az ifjúság elé.

Már a legkisebb korban érzi a gyermek ösztöneinek csábító hatását. Megérzi, hogy ezek akarnak uralkodni felette. Gyengévé, bábbá akarják tenni akaratát. De a tetterős gyermek, a jólnevelt gyermeki lélek tiltakozik ez ellen s nem akarja, hogy az élvezetvágy akarat nélküli bábja legyen. Az erőfeszítést munkának s nem lemondásnak nézi.

Mit tegyünk tehát a serdülő ifjúval? Állítsuk oda elébe ezt a mondatot: *Te magadban hordod a jövőt!* A jövődöt mindenki eszményinek festi maga elé. Nincs gyermek vagy serdülő ifjú, aki jövő életét rosszabbnak képzei el, mint a jelent. A szebb jövő keresése ösztönszerű vágyon épül. Ha már most ráutalunk arra, hogy a szép életet a tiszta gyermek- és ifjúkor megőrzésével a gyermek *maga* teremti meg magának, akkor a tisztaságot olyan trónusra emeltük, amely bevilágítja az ifjú egész életét.

A szülőknek e válságos időszakban az a feladata, hogy mint jóbarát és tanácsadó, ne pedig mint ítélő és büntető bíró álljanak gyermekük mellett. Amelyik szülő így neveli serdülő gyermekét, annak nem kell félnie, hogy gyermeke hálátlan vagy szeretetlen lesz vele akkor, amikor megfordulhat a helyzet s a szülők lesznek a visszavonulók s a gyermekek a — harcolók.

(V. L.)

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1940.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

december

A feltámadás útján!

Két évtized lépett egymás sarkára, míg végre elmondhatuk, hogy a feltámadás útjára léptünk. Néhány esztendeje annak, hogy az újévi kártyára ezt írtam üdvözlésül: „Legyen az új év kezdete egy új magyar feltámadásnak!” 1938 újévét írtuk akkor. Csak a hitünk volt szilárd és rendíthetetlen ebben az eljövendő új magyar újévben, amely meghozza a feltámadás felé vezető útra lépést. Valami titkos erő dagasztotta lelkünk vitorláit és vitte a magyar élet vizén reménység-hajónkat. Hittünk az isteni örök igazságban! És egy esztendő sem pergett le a történelem homokóráján és megkezdődött a boldogabb magyar újesztendő, a magyar Húsvétot hozó újévé. 1929 pedig már 10 millió magyarnak tett bizonyosságot arról, hogy a népek számára is van és lehet feltámadás. Van feltámadás és van élet, mert van történelmi igazságszolgáltatás: és van nemzeti húsvét, ha van nemzeti hit!

Nemzetünk életében csak most kezdődött a húsvét pirosbetűs ünnepe. Ezeket a pirosbetűket az örök naptárkészítő, a történelem festette pirosra, öltöztette ünneplőbe s adott nekik jelentőséget. A magyar feltámadás diadalmas menete megindult a jövő útján. A nagyheti meghurcolások és a nagypénteki megfeszítetés után eljött végre az az esztendő, amelyvel elérkezett a magyar húsvét hozsannás kezdete.

De mit jelent számunkra ez a magyar feltámadás? Jelent testi és lelki megújódást és elvetését mindannak, ami néhez sziklaként nehezedett és nehezedik nemzetünk sírjának szájára. Feltámadást testben, abban a testben, amelynek körvonalait a Kárpátok alkotják és havas fejükkel köszöntik az új magyar tavaszt. Testben, amelynek üttöerei a Duna és a Tisza, hajszálere pedig minden folyó és minden patak. És húsvétját jelenti a magyar lélek feltámadásának. Annak a magyar léleknek, amelyik élő valóráválása a nemzeti húsvét álmoknak. Jelent testvért minden magyarban, jelent könyveket törölő szeretetet minden nyomorgók számára, jelent kenyeret, családi tűzhelyet, orvost, gyógyszerzt és betegszobát.

Az új magyar feltámadás nem tűr viszályt magyar és magyar között. Nem tűri a pártoskodás szellemét, a történe-

lem szelével igyekszik betemetni a szakadékokat és jaj azoknak, akik a szakadékok hordalékát a maguk érdekeinek feltöltésére ismét elhurcolni törekednek. Az új magyar húsvét-nak ereje van! Ereje, mint a tavaszi napnak, amely az alvó fából máról-holnapra rügyet fakaszt. A magyar feltámadás erejének letéteményese a magyar fiatalság. Az a magyar nemzedék, amely a talpán áll a küzdelmek kellős közepén és tud és akar is részesévé lenni a magyar tavaszt széppé varázsoló feltámadásnak. Tudja, hogy a magyar tavasz rügyfakadása sok áldozatot és harcot követel. Harcot a köztől és harcot egyesektől. Áldozatot mindenkitől, aki részesévé kíván lenni a nemzeti húsvét örömeinek.

Az olasz állam vezére, Mussolini így jellemzi az új Olaszország erejének titkát: „Veszélyesen élni!” — Ennek a veszélyes és áldozatokat követelő életnek a tavaszi szele rázza a mi nemzetünk fáját is. Az új magyar húsvét nem társadalmi csoportoknak jött el, hanem a magyar nemzet egészének, nem sültgalamb-várás, hanem építési alkalom, a magyarság újjáépítésének nagyszerű alkalma. Nem szóbeszéd, hanem cselekedet. Nem huza-vona, hanem szembeszállás a kérdéseknek, nem métely, hanem erkölesi tisztaság, élet! Ez az új magyar húsvét muzsikáló ritmusa.

Hiszünk ennek az erőnek megszületésében, hiszünk, mintahogy hittünk a magyar húsvét eljövételében. Tudjuk, hogy a mi húsvétunk csak most lépett ki trianoni sziklasírából és megindult azon az úton, amely a megdicsőülés és beteljesülés felé vezet. És mi, előkészítői és megalapozói a magyar jövőnek, teregezzük oda szegényes megkopott életünket szőnyegként nemzetünk diadalútjára, hogy méltón fogadhasuk az új húsvét hajnalhasadását, megérve mindannyiunk álmát: az ezeréves megújódott Magyarországot!

BOLDOG UJESZTENDŐT.

Boldog ujesztendőt
Adjon Isten a magyarnak,
Fürödjön meg a lelke
Teljében a sugaraknak!

Forrjon szívünk eggyé,
Mint a hegyek külön fái,
Mik erdőként így tudnak
A viharnak ellenállni!

És ha szállnának is
Felhők fent az égi szinten:
Még azok is, ottan is
Ragyogjanak rózsaszínben!

Szép szál-erdő legyen
A szép ősi Magyarország,
Viruljon föl tájéka,
Földjét, fáját ne orozák!

Régi dicsőségünk:
Kárpátoktól Adriáig
Keltse dalra, énekre
Szabad mezők paesirtáit!

H. I.

Az öröm világnézete.

Keep smiling! Mosolyogj, mert a mosoly varázslat. Boldogságtüzeket, örömsillagokat gyujtasz vele mások didergő, sötét lelkében. Minden mosolyban benne van szívünk egy része. Nincs még egy olyan nagyszerű kulcs a szívekhez, mint a mosoly. Tolvajkulcs a mosoly, mely minden szívbe beleillik és minden lelket kinyit. Nevelők, vezetők, itt a siker egyik legfontosabb tényezője, itt van a *captatio benevolentiae* (a gyermekek jóakarátának megnyerése) egyik leghatásosabb eszköze!

Milyen leverő, hogy vannak emberek, sőt nevelők, akik nem szeretnek mosolyogni és nem szeretik, ha mások — a gyermekek! — mosolyognak. Azt hiszik, hogy oda lesz a kis tekintélyük, ha mosolyogni mernek. Valósággal meg vannak döbbenve, ha hébe-hóba valami kis suta mosoly-féleségen kapják magukat. Szegény kis bezápuult lelkek, talán nem is tudják, hogy minden elfojtott mosollyal a boldogság kertjéből irtanak ki egy-egy virágot. Sok embernek valóságos ambíciója, hogy minél kellemetlenebbül tekintélyes legyen. Az ilyenek teszik gyűlöletessé a tekintélyt és teszik nevetségessé a komolyságot.

Csak az öröm hódít! Az embereket ma nem lehet így kecsagetni: „Jöjjetek velünk s mi szép, keshedt aszkétákat nevelünk belőletek, akik egész nap szomorúak és sohasem nevetnek.” Az ilyen próbálkozásnak igen csekély sikert jósolhatnánk. A fakóarcú ecetgyárakra is érvényes a költő szava: „Tán csodállak, ámde nem szeretlek.”

Az emberek ma nem a logikát keresik, hanem az örömet. A szegény logikának valami nagy becsülete sohasem volt, de ma éppen semmi sincs. Ma nem aszerint bírálják és értékelik az egyes vallásokat, világnézeteket, hogy milyen logikusak és fenségesek a hitágazataik és erkölcsi elveik, hanem, hogy melyik tudja őket örvendező, boldog emberré tenni. Vigyázzunk: az örömtelen, komor keresztény nagyon rossz reklámja a saját vallásának, de az Uristennek is! Mit meg nem tesz értünk az Uristen és mi minden jóságával szemben érzéketlenek lennénk? Nemde az udvariasság is megköveteli, hogy mások jóságát mosollyal ismerjük el és hálás örömmel nyugtázzuk, csak az Isten végtelen jóságának elismerésére ne lenne mosolyunk, örömünk?

Természetesen erre csak vallásos, keresztény ember képes. Pedig nincs vád, melyet gyakrabban szegeznének ellene, mint azt, hogy a vallás elveszi az örömöket az embertől, hogy ideálja — különösen a katolikus vallásnak — a komor aszkéta, aki egyetlen örömét az önmegtagadásokban keresi. Ezt a balhítet némi látszat is támogatja. Sok tökéletességre törekvő lélek mellékványokra téved és úgy akarja magának megszerezni a komoly vallásos élet látszatát, hogy komoran és örömtelenül jár-kelel a világban, vagy nyafogásokkal, sopánkodásokkal teszi

magát kellemetlenné és kiállhatatlanná. Ezért kell határozottan hangsúlyoznunk: hogy az igazi vallásos élet egyáltalában nem zárja ki a derűt és örömet, sőt, egyenesen elválaszthatatlan azoktól! Egészen fején találja a szöveget az a kis bonmot: A szomorú szent — szomorú egy szent!

Kérdem, kinek lehet inkább oka az örömré, mint a vallásos, katolikus embernek, ha rendben van a szénája? Vajjon a természet szépsége, mely forrását Isten szeretetében bírja, a munkája, mely tökéletesedésének és üdvösségének eszköze, a hit igazságai, a teremtés, a megváltás, a gondviselés ténye: nem a legnagyobb örömök forrását kell-e, hogy jelentsék számára?

Az öröm csak a győzelem talaján virul! Az örvendő ember győztes ember, a szomorú ember: megvert ember. A megváltás és feltámadás kimondhatatlan örömét idézi elénk az Ur, mikor azt mondja: „Bízzatok bennem, én meggyőztem a világot.“ A mi örömünknek is az az alapja, hogy meg tudjuk győzni a világot. Meggyőzték a mártírok is, de meggyőzzük mi is, amíg keresztény, katolikus módon tudunk élni. Ennek a győzelmes életnek külső habitusa az öröm. Ezért azt kell mondanunk, nem vallásos, nem jó katolikus az, aki nem tud örülni.

Csak az öröm állapota termékeny a lelki életben! A kedélytelen, a ballábbal kelt ember suta és szerencsétlen, kellemetlen és unalmas nyög magának, kereszt másnak. Amint a mézes üvegből csak mézet vehetünk ki, úgy az ecetesből csak ecetet, akárhogy próbálkozunk is vele. Sok embernek egyetlen és legfőbb hibája, hogy nem tud örülni! Az öröm hiánya aztán szeretetlenséggé, keménységgé fajul. Az irígység, a szeretetlen kritika, a megszólás, gyanúsítás, szóval a legnehezebben kiírt-ható hibák mindaddig kiírthatatlanok, míg meg nem tanulunk örülni, mosolyogni. A boldog ember jó ember. Az örvendő ember áldása az emberiségnek, a mosolygó: virága a teremtésnek. Csak dohos, az öröm napjától megfosztott lelkek ne lennének a világon! Mennyire önzővé és komisszá tesz a kedélytelenség! És némely szerencsétlen annyira viszi, hogy valósággal szomjazza a morgásra, zúgolódásra, bosszankodásra vezető okokat. Van ember, akin szinte látni lehet, hogy egészen gyámoltalanul és céltalanul lézeng addig, míg nem sikerült valami rendes okot találnia az elégedetlenségre, a bosszankodásra. Ilyenkor valósággal fölélenkül és úgy kap az alkalmon, mint éhes kuvasz a zsíros koncon: boldogan rág és morog. Micsoda élete lehet annak, aki abban találja az örömét, hogy elvegye magától és mástól az örömet!

Le a kedélytelenség legnyomorúságosabb formáival: a pléhképpel és a nagyképpel! A legsivárabb egyéniségek szokták silányságukat a pléh- és nagykép alá rejteni. Így kísérelik meg kierőszakolni másoktól — nem a szeretetet, mert arra színvakok, — hanem a tekintélyt és tiszteletet. Kiérdemelésükre

egyéb értékeik nincsenek, ezért akarják kierőszakolni pléh- és nagyképükkel, amit úgy szegeznek a szegény halandóra — tanulóra, — mint rabló a pisztolyt. „Pénzt vagy meghalsz!“ — üvölti a rabló. „Tisztelegj, vagy megkeserülöd!“ — pöffeszkedik a nagykép. Valószínűleg rájuk gondolt Hermann Bahr, mikor azt mondta: „Egyetlen állat van csak, amelyik magát nevetségessé tudja tenni: az ember!“ A nagyképűség szörnyű átok, mert lehetetlenné teszi az egyszerűséget és közvetlenséget. Pedig ez a két erény sorsdöntően fontos — pláne a gyermeknél! Aki nem képes egyszerű lenni, hanem ráneveli magát az illúziókra, a komplikációkra, a probléma-hajszolásra, az körülbeíül sohasem lesz egészséges lélek. A nem közvetlen ember pedig eleve lemondott az apostolság érdemeiről, tehát nem való nevelőnek!

A mi népünk hajlik a pózra és pléhképre bizonyos fokig, ami az érzéketlenség és érzéktelenség fölényesnek gondolt kifejezése. Hajlik a nagyképűségre, aminek lényege az, hogy nem akarja beérni azzal a tisztelettel, ami jogosan és igazságosan, értékei szerint járna neki. A természetességtől való félelem, a jókedélytől való irtózás lassan jellemzője lesz a magyar középosztálynak, mely alig tudja még megkülönböztetni a nyegle és ízléstelen mulatozást a természetes és fesztelen kedélyességtől. Könnyű ezt észrevenni a tengeren. A tengeri hajókon az utazás unalmának elűzésére gyakran játszanak különböző játékokat. Hamar észrevevesszük, hogy míg az angol, svéd — töltsön be bármilyen előkelő állást — éppenséggel nem félti méltóságát attól, hogy vidáman ugrál a többivel és teljes szívvvel részt vesz az ilyenkor szokásos mókákban, addig azok, akik nem vesznek részt, hanem jókedévfagyasztó pillantásokkal nézik a játékot, biztosra vehetjük, hogy — hiába szívnak angol pipát és hordanak kockás skót nadrágot — legtöbbször *magyarok!* (Lásd még *előnév, rang- és címkőrság!*)

Sok nagyképű ember mosolygyűlölete mögött megrögzött ressentiment húzódik meg. Ezek a leggyűlöletesebb emberek. Lassan olyan lesz a képük, mint a bulldogé: látni lehet, hogy egész életükben csak haraptak és martak s a jókedvet soha nem túrték környezetükben. T. i. nemcsak az Uristen akarta az embereket a saját képére és hasonlatosságára teremteni. Alapjában véve minden ember ezt akarja tenni. És sokszor azzá is teszi s ez a bűnösök legnagyobb büntetése a földön. Mikor valaki a környezetét a saját nivójára rontotta, akkor van leginkább tele panasszal ellene!

Gaudeamus igitur! Örüljünk tehát, emberek, nevelők, mert az öröm nem szórakozás, hanem *kötelelesség* Istennel, felebarátainkkal, a reánk bízott gyermekekkel és — önmagunkkal szemben. Istennel szemben azért, mert a hála őszinteségének ez a legbiztosabb jele. Embertársainkkal szemben, mert ma annyira szomjazzák az örömet, hogy nemcsak a humoristát, ha-

nem a bohócot is többre értékelik, mint azt a moralistát, aki nem ismeri az örömet. A gyermekekkel szemben azért, mert csak a kedély, az öröm nyitja meg a lelket, hoz közelebb egymáshoz nevelendőt és nevelőt, és mert csak így érhetünk el erős nevelő-hatást! És végül önmagunkkal szemben azért, mert csak az örvendő ember tud igazán jó ember lenni..

Dr. Kerkai József.

Beszéd szeretetünnepélyre.

(Szegények felruházására.)

Mélyen tisztelt Közönség!

Még fülünkbe cseng a szeretet ünnepének édes csengetyűje, szemünk előtt ragyog a Szeretet fájának gyertyafényes tündöklése, előnti szívünket az ajándékozás édes öröme, amelyet a legszebb ünnep, a Karácsony ébresztett bennünk. Ezzel az érzéssel, ezzel a szent segíteniakarással jöttünk most össze, hogy a hétköznapi munkás egyformaságát felváltjuk a szeretet piros ünnepi lélekáradásának lelketmelegítő perceivel.

Összejöttünk ide, hogy szétosszuk szegényeink között mindazt, amit a saját szegénységünkől elvéve azoknak szánunk, akinek nálunk is kevesebbje van, akik a legszükségesebb szükségleteket sem tudják kielégíteni. S ha végignézek most az itt megjelenteken, adományozókon és adományt várókon, valami nagyszerű érzés fogja el lelkemet. Soha ennyire nem láttam még az együvé tartozásnak, a szó nemes értelmében vett közösségi érzésnek ezt a megnyilvánulását, amint azt itt, e gyönyörű percekben észlelhetünk. Megvalósulni látom itt, ebben az órában az isteni Üdvözítő szavait, aki egy akol és egy pásztorról szólott. Mindnyájan, akik tagjai vagyunk a szentistváni országnak, gazdagok és szegények, megelégedettek és inségesek, együtt vagyunk most, hogy kicseréljük, amink van: az adakozók anyagi javaikért boldog érzést, a segítő szeretet mindennél nagyobb érzését kapják; a megajándékozottak bizó hitükért, inségben is élő eleven bizalmukért kenyeret, ruhát, meleg szobát cserébe.

És ami itt most ebben az órában történik, ennek kellene történnie mindenhol az egész országban, ahol él még a keresztény hit, a keresztény gondolat és a keresztény érzület. Egy nagy közös család vagyunk mindnyájan, azok is, akiknek még van mit adniok, s azok is, akiket a sors kénye ma inségre kárhoztatott. Mert ki lehet biztos afelől, hogy sorsa mindig az lesz, ami ma. Ki mondhatja el magáról, hogy összegyűjtötte szorgos munkával azt, amiből öreg napjainak minden szükségét elláthatja? És ki volna olyan sötétenlátó, aki azt gondol-

hatná, hogy azért, mert ez órában szűkölködik bizonyos anyagi javakban, egész életét így teszi át? Bizonyára senki. A vagyont elviheti valami szerencsétlenség, a szegényt talpraállíthatja szorgalma s elsősorban hite és törekvése, hogy meglegyen a mindennapi kenyere: hiszen minden emberben él a vágy és akarat, hogy többje legyen, mint van nemcsak szellemi, hanem anyagiakban is.

Ha van érzés, ami eggyé teheti a magyar közösséget, bizonyára ez az érzület az, amely ma itt bennünket összehozott egy nagy családban. És nevezhetjük ezt keresztény gondolkodásnak, szociális érzésnek, emberszeretetnek vagy másokon segítő készségnek, egy a lényege: segítsük egymást, hiszen egy Atyának vagyunk gyermekei. Segítsük egymást, hiszen egy közös hazának lettünk polgárai: Magyarországnak.

Fájdalom, sokáig távol jártunk ettől a gondolattól s olyan közszellem lett urrá rajtunk, amely azt vallotta, hogy legfőbb az önérdek. Mit törődjem én a mások bajával, mindenki gondoskodjon magáról, s ha nem tud, nem életre való. Ez a bűnös gondolkodású társadalmi felfogás juttatta oda az emberiséget, hogy örökös harcban állott egymással, rétegekre, osztályokra tagozódott, s minden osztály és réteg kizárólag csak a maga önös érdekeivel törődött. A világégésnek kellett elkövetkeznie, hogy megtisztuljon gondolkodásunk s visszatérjünk arra a keresztény felfogásra, amely egyedül képes társadalmakat, nemzeteket összetartani, megelégedetté, naggyá, hatalmassá és erőssé tenni: az egymáson való segítés nemes gondolatához.

Nekünk, magyaroknak nem kell messzire mennünk, hogy a közösségi érzés nemes példáit felkeressük történelmünkben. A mi árpádházi szent Erzsébetünk volt a szociális gondolat első úttörője Európában, aki minden gazdagságát arra használta fel, hogy a betegeknek, szegényeknek baját, gondját, nélkülözését gyógyítgassa. S ha megvonták tőle az anyagi segítés eszközeit, a saját drága bundáját váltotta kenyérre, orvosságra s osztotta szét szegényei, betegek között. De követték példáját sokan történelmünk folyamán. A Kanizsay Dorottyák, a Szilágyi Erzsébetek, a Zrinyi Ilonák, a Szent Istvánok, Szent Lászlók, Mátyások, Zrinyi Miklóskok, Rákóczi Ferencek, Széchenyiek és még annyi sokan mások, mind-mind ennek a gondolatnak hirdetői, megvalósítói voltak.

Nem új tehát a gondolat, hogy a közös nagy család tagjai ismerjék meg egymás baját-gondját, segítsenek egymáson, ki mivel tud, csak vissza kell térnünk történelmünk nagyjainak követésére s nem lesz itt megoldatlan szociális kérdés, nem lesz többé osztályharc, társadalmi ellentét: egyek leszünk a közös hit, a közös haza és közös cél szellemében. Ez lesz az igazi nagy magyar család, amely még a mai napok viharos megrázkódtatásaiban is mint biztos sziget az óceán közepén, rendíthetetlen biztonsággal áll és öröklik a saját boldogulásán.

Ezek a gondolatok fűtik át most, ebben az órában ezt a közösséget, amely összejött e helyen, s ha ezt az áldozatkésziséget, amelyet ma itt látunk megnyilvánulni, kezdetnek vesszük, biztosak lehetünk, hogy megvalósul mindnyájunk vágya és célja: a szabad, megelégedett, erős szentistváni Magyarország!

MINDIG JÓL ESETT.

A jóság olyan, mint a lágy kenyér:
Tápláló, puha, meleg, hófehér,
Kifogyhatatlan, mint az anyakéz,
Mely mindent odaad s mindent megtetéz.

Ajándékul — kit Isten szeretett —
S e szent érzéssel felékesített
Nem jár üresen, csodákat terem,
A kopár föld is zsoltárt énekel.

Láttam már sokszor kis gyermek szemén,
Volt öreg arcon földöntúli fény,
Fiatal lélek édes illata,
Volt résztvevő szív könnyes harmata.

Mindig fénylett, mindig melegített
És valakinek mindig jól esett...
Puha, meleg, áldott volt, hófehér,
Mint anyakéz-sütötte lágy kenyér.

Kovácsné Huszár Jolán.

SZENT PÁL LEVELE A KORINTHUSIAKHOZ.

I. levél, 13. fejezet.

Beszéljek bár földi, vagy égi nyelven,
ha szent szeretet nem lobog szívemben,
csak csengő-zengő cimbalom a lelkem.

Tudjam a jövőt és a titkokat,
miket az ész csak vakon tapogat,
legyen enyém a földnek minden tudománya,
ha oly okos lennék is, mint az angyalok
s hitem bár nagyobb volna, mint a Himalája,
szeretet nélkül semmi sem vagyok.

S osszam szét bár a szegényeknek minden kincsem,
mindent, amit erőm s verejtékem terem,
ha szeretetem nincsen,
mit használ az nekem.

A szeretet türelmes, engedelmes,
 a szeretet mindig másoknak kedvez,
 gonoszságra, bűnre sohasem lázad,
 ikertestvére ő az igazságnak,
 nem féltékeny és rosszat nem akar,
 a szeretet élet és diadal,
 nincs benne nagyravágyás, nincs harag,
 az mindenkinek mindent odaad,
 mindent remél, mindent elhisz s ha kell,
 töviskoronát is elvisel.

Jön kor s betelnek a prófétálások,
 jön kor és megszűnnek a nyelvek,
 nem lesz nóta, nem lesz ima, sem átok
 s tudományok sem lesznek,
 de a szeretet mindig élni fog.

Most még sok minden érthetetlen itt lent,
 de egykor nyílt fény lesz minden homály, titok,
 egykor színről, színre meglátjuk Istent.
 Az Ur nekünk a ködös életútra
 három mécesest adott.
 Nélküle bús lábunk bús útvesztőbe jutna.
 Előttünk három fénysáv izzik, ing, vakít:
 a szeretet, a remény és a hit.
 S köztük a szeretet a legnagyobb.

Ölbey Irén.

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1941. január 3. hete.

Költeménytárgyalás.

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Bartóky J.: Falánk Palkó c. költemény tárgyalása.

Nevelési cél: Legyünk mindenben mértékletesek!

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Bizonyosan mindnyájan voltatok már úgy, hogy elrontották a gyomrotokat! Hej, volt is utána sok bohó dolog! — Már természetesen mások számára, mert bizony, aki elrontotta gyomrát, az ilyenkor jobb szeretne — a más bőrébe bújni! Ugy-e gyermekek? Dehát miért nevetnek azon, aki beteg? Gyerekek, hát a gyomorrontás betegség? Nem bizony, az az oka, aki...? Ugy bizony, aki többet eszik a kelleténél! Ha pedig rajtunk áll, hogy elrontsuk-e gyomrunkat vagy sem, akkor nem bűn, ha a gyomorrontásost

kikacagjuk! Vigyázzon, s ezentúl ne essen ebbe az úgynevezett „tengeri betegség“-be! (A tanulók idevonatkozó élményeinek, tapasztalatainak megbeszélése.)

b) Célkitűzés. Olvassuk el Bartóky József érdekes költeményét. Már a címe is érdekes: *Falánk Palkó!*

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása. (Ha nem olvastunk volna még Bartóky József fabuláiból, úgy előbb őt mutatjuk be a tanulóknak.)

FALÁNK PALKÓ.

Régen tudjuk, nem tagadja senki:
Vacsorára nem jó sokat enni,
Mert a gyomrod, ha túl teleraktad,
Rettenetes bosszút állhat rajtad.
Falánk Palkó ezt nem vette sokba,
Azt gondolta, vasból van a gyomra.
Szegény gyomrát minden áldott este
Falánk módon telistele szedte.

Hanem egyszer cudarul megjárta,
Egy éjtszaka rémes volt az álma.
Először is jött egy bika bölgve
S letéperte Falánk Pált a földre
És a gyomrán — illet már ki látott? —
Eltáncolt egy furesa bikatáncot.

Mikor pedig ellapult Pál szépen
S oly vékony lett, mint a szúnyog télen:
A nagy bika a szarvára kapta
S egyenesen a tengerbe csapta.

Szegény Palkó sok sós vizet nyelt le,
Felfuvódott ellapított teste
S jött egy cethal és bekapta gyorsan;
Ilyen falat neki meg se kottyán.

A nagy cethal aztán továbbmenve
Valahonnan egy nagy karót nyelt le.

„No, — gondolta Pál a karót látva —
Ez a karó lesz a mentő dárda!
Hegyes végét beszúrom a cetbe
S ez lesz a hal halálos veszte.“

De egy nagyot tüsszentett a cethal;
Ijedtében azt hitte Pál, meghal.
A karó meg úgy ellódult balra:
Nem a halat, Palkót szúrta hasba.

Ordított Pál, majd megrepedt torka
 S a két kezét a gyomrára nyomta.
 „Jaj, jaj! — bögött — végem van már nékem,
 Meghalok én itt a halban, érzem!”
 Egy darabig tűrte azt a cethal,
 De gondolta: ha a gyerek meghal,
 Még őt fogják felelőssé tenni,
 A gyerekhez hogy mert karót enni!
 Hisz a karó nem főzelékféle
 S bárhogy vesszük, nem saláta mégse!
 Így szólt tehát a hal Pálhoz végül:
 „Elleszek én ma pecsenye nélkül.
 Eltátom hát óriási szájam,
 Ugorj most ki a gyomromból bátran!”

Palkó gyerek ki is ugrott erre
 Ágya elé — a fejére esve.
 Hisz az ágyból ugrott ki a földre;
 Orrát, fülét biz jól összetörte.

Ettől kezdve Palkó gyerek este
 Magát torkig tele sose ette.
 Tudta már, mit nem is tagad senki:
 Vacsorára nem jó sokat enni!

b) A költemény által keltett élmény megbeszélése. (A gyerekek elmondják hasonló „élményeiket.”)

c) A költemény újbóli elolvasatása szómagyarázattal.

d) A költemény tartalmának elmondatása.

e) Elmélyítés. Mire tanít ez a tréfás költemény?

III. Összefoglalás. Legyünk mindenben mértékletesek!

1941. január 2. hete.

Olvasmánytárgyalás.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Futó M.: A szén története c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: A természet csodás elrendezése az Isten alkotása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órán olvasott olvasmány számonkérése. A legutóbb tárgyalt költemény felujtása.

b) Áthajlás az olvasmányra. (Erdeklődés keltés.) Mit csinálnánk télen tüzelőanyag, fa, szén nélkül? (Megbeszélés, a figyelmet rátereljük a szénre.)

c) Célkitűzés. Beszéljünk ma a szénről, annak történetéről. Leírta ezt nekünk szépen Futó Mihály, olvassuk el, hogyan s mit mond a szénről!

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

A szén története.

Tél van. Az emberek fáznak. Már nem sétálgatnak az utcán, hanem sietve járnak. Egyik szeneskocsi a másik után halad. Csikorognak a kerekek a nagy teher alatt. A lovak lábai megfeszülnek, ahogy huzzák a nehéz kocsikat. A kocsik után egy-egy kísérő ballag.

Az egyik kocsi mögött öreg ember lépeget, botjára támaszkodva. Arcán öröm ragyog. Ugyan minek örül? Bizonyosan annak, hogy milyen jól esik majd kis unokáinak a szénnel fűtött meleg szoba!

A szeneskocsi végre megáll egy ház előtt. A kocsiról szénporos, fekete legények ugrálnak le. A szenet nagy kosarakba rakják s úgy hordják le a pincébe. Az öreg bácsi a kapuban ügyl. Amikor az egyik legény az utolsó kosár szenet is hátára kapja, az öreg ember megszólal:

— Ezt már ne vigye le, fiatal barátom! Öntse csak ki a konyhában a szenesládába! Hadd legyen kéznél! Mindjárt meg is rakjuk a kályhát. Eddig csak fával fűtöttünk!

Azután az öreg telerak egy szeneskannát és beviszi a szobába.

— Isten hozta, nagyapó, Isten hozta! — köszöntik a gyerekek.

Nagyapó most egy nagy darab szenet tesz a kályhába. Közben így szól:

— Ettől majd melegebb lesz ám a szoba!

Azzal letelepedik a kályha mellé. Nemsokára odatelepszene nagyapó mellé a gyerekek is. Nagyapó éppen a szenet nézegeti. A gyerekek nem tudják megérteni: mi nézni való van azon a fekete tűzrevalón? Piroska meg is kérdezi:

— Miért nézegeti a szenet, nagyapó?

— Biz én azért nézegetem, kis unokám, mert a szén eszembe juttatja fiatalságomat! Bányász voltam én valamikor régen. Messze keleten, Erdélyben, a Zsil-folyó völgyében dolgoztam. Tömérdek szén van ott a föld belsejében. Ott, a föld sötét gyomrában töltöttem én el fiatalságomat. Tanácsokat, utasításokat adtam a derék bányászoknak, hogy s mint végezzék dolgukat. Bányázmérnök voltam.

— Tessék beszélni valamit a szénbányáról, nagyapó! — szólalt meg most Lacika.

— Jól van, kis unokám, beszélek! Üljetek hát ide körém!

Megindul a beszéd, folyik a szó a meleg szobában. A gyerekek csendben, figyelemmel hallgatnak. A kályhában vígan duruzsol a tűz.

— Bizony nem valami szép a szénbánya környéke! — kezdi nagyapó. — Csupa fekete, szénporos ott minden. Fekete a fa. Fekete az emberek ruhája, keze, arca. De a lelkük szép tiszta, fehér. Kora reggel, amikor megkondul a kápolna kis hangja, a bányászok összegyűlnek imára. Azután kiki elbúcsú-

zik feleségétől, gyermekeitől, szüleitől. A szénbányász sohasem tudja: viszontláthatja-e hozzátartozóit? Amikor leszáll a bányába, nem tudja: napvilágra kerül-e ismét? Azért fohászodik előbb a jó Istenhez. Segítséget kér Tőle nehéz és életveszélyes munkájához... A bányászok felvonógépen szállnak le a föld alá, a sötét *tárnákba*. Tekervényes folyosók ezek. Fojtó, meleg levegő és vak sötétség fogadja ott lent a bányászokat. Néha ezer méternyi mélységbe is leszállnak. Amikor a gyengén pislogó *bányász-lámpák* sárga fénye mellett látni kezdenek, ugyan mit látnak? Jobbra-balra fekete, fénylő sziklákat csupa szénből. A szénszikláknak hatalmas repedések és üregek vannak. Ezek a repedések mérges, gyilkos gázt rejtegetnek magukban... A tárna teteje már nem szén, hanem föld. Vastag rétegben rakódott az sok, sok ezer év alatt a szénre. Ezt a földréteget vas- és fagerendák tartják, hogy be ne omoljon. A tárna alján halad a *bányavasút*. A tárna alja különben lueskos, nyirkos, mert munkaközben sokszor fakad a tárna falából meleg forrás. A vizet pedig nehéz a bányából elvezetni. Ilyen helyen dolgoznak a bányászok!... Csattog a csákány a kezükben... Fejtik, bontják a szenet. Megtelnek a bányavasútak. Lovakkal, öszvérekkel vontatják a szenet a felvonóhoz. A felvonókon jut aztán a szén a föld felszínére. Nehéz munka ez embernek, állatnak egyaránt. A sötétség is nagyon bágyasztó, de a nagy hőség még jobban fáraszt. A lovak és öszvérek az örök sötétségben még a szemük világát is elvesztik... A nagy meleg gyöngíti az izmokat, nehezzé teszi a lélekzést, fárasztja a szívet. Hogyha nem kapnának felülről friss levegőt, akkor bizony nem sokáig bírnák a munkát a bányászok! Hatalmas szellős tetőkön áramlik a friss levegő a tárnákba. Néha azonban még így is veszedelembe jutnak a bányászok. Olyankor történik ez, amikor valamelyik repedésből vagy üregből kiszabadul a gyilkos gáz. Lát-hatatlanul oszon be a tárnákba. Még szaga sincs. De a bányász rögtön felismeri lámpája fényéről. Nosza, abbamarad a munka!... Megszólal a bányaharang... Erősebben dolgoznak a szellőztetők. A bányászok sietnek a felvonókhoz. Aki idejében oda nem ér, az halálfia!...

Nagyapó itt abbahagyja az elbeszélést. A gyerekek visszafojtott lélekzettel hallgatnak még egy darabig. Künn hideg szél fú. A kályhában vígan ég a szén. A tűz csakugy árasztja a meleget.

— Hát akkor a bányászoknak köszönhetjük, hogy most olyan kellemes meleg van nálunk! — törte meg a csendet Piroksa.

— Azoknak bizony! — mondta nagyapó.

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése.

c) Az olvasmány újból való olvastatása, szómagyarázat.

d) Az olvasmány tartalmának elmondatása, előbb kisebb egységekben, majd összefüggően.

III. Összefoglalás. Hol bányásszák a szenet? Hogyan jutunk a szénbányába? Kik fejtik ott a szenet? Milyen a szénbánya világa? Milyen veszedelem leselkedik a bányászokra? Mit csinálnak ilyenkor? Hogyan hozzák fel a bányából a kifejtett szenet? Mit köszönhetünk a szénbányászoknak?

Becsüljük meg a derék munkásokat!

1941. január 3. hete.

Történelem.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A török küzdelmek kora.

Nevelési cél: Magyarország Európa érdekében is helyt állott e földön!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A középkori városok fejlődéséről tanultak összefoglaló felújítása.

b) Célkitűzés. A török elleni küzdelmek állandósulnak. Beszéljünk e korról.

II. Tárgyalás. A rendek teljesítették Zsigmond utolsó kívánságát és halála után vejét, Albert osztrák herceget választották királlyá.

a) Az első Habsburg király. Albert (1437—1439) volt az első *Habsburg* a magyar trónon. Hogy az ország függetlenségét az idegen uralkodóval és tanácsosaival szemben megőrizték, a király hatalmát a rendek pontosan meghatározták.

Idegenek méltóságokat nem viselhettek. Leányait csak az országos tanács beleegyezésével adhatja férjhez. Nádot csak az országgyűlés hozzájárulásával nevezhet ki. A császári koronát csak az ország beleegyezésével fogadhatja el.

b) A török háborúk. Albert megfogadta, hogy a törvényeket megtartja. Közben háborút kezdett a törökkel. Sereget gyűjtött és Szendrő alá vonult. Seregében azonban veszedelmes vérhasjárvány támadt. A járválynak a király is áldozatul esett. Erre a sereg felbomlott, Szendrő a török kezében maradt.

c) Árva László király. Albert fia, László, apja halála után született. Az országgyűlés nagyrésze a török veszedelem miatt Ulászló lengyel királyt hívta meg a trónra. Erzsébet királyné is beleegyezett a tervbe. Fia születése után azonban ígéretét megbánta, s fia részére követelte a trónt. Kottaner Ilona nevű palotahölgyével ellopatta a koronát Visegrád várából s azzal fiát megkoronáztatta. Ulászló érkezésének hírére azután III. Frigyes császárhoz menekült.

d) I. Ulászló és Erzsébet pártja között polgárháború keletkezett, melybe most már a kapzsi császár is beavatkozott. Növelte a bajt a huszita Giskra betörése az ország északi részeibe, akit Erzsébet a Felvidék főkapitányává nevezett ki. Végre két-évi viszálykodás után a pápa követte békét közvetített a pártok

között. Hogy e szerencsétlen polgárháborúkban vergődő országot a török meg nem semmisítette, azt a magyar történelem egyik legnagyobb alakjának, *Hunyadi Jánosnak*, a kereszténység hőisének köszönhetjük.

e) *Hunyadi János*. Hunyadi erdélyi köznemes család sarja volt. Egyik őse még Zsigmondtól királyi adományként Hunyad várát kapta, s azóta a család Hunyadi néven szerepelt. 1428-ban feleségül vette horogszegi Szilágyi Erzsébetet. Első nagyobb diadalát Szendrő alatt aratta Zsigmond idejében. Albert szörényi bánná, Ulászló erdélyi vajdává, Nándorfehérvár kapitányává, majd temesi gróffá tette. E méltóságokkal az ország délkeleti határainak megvédése Hunyadra hármlott. Ettől kezdve úgyszólván egész élete a török elleni szakadatlan küzdelemben telt el.

1442-ben Szebennél 20 ezer emberrel veri le Mezid bég négyszer nagyobb hadseregét. A bég és a fia is a csataterén maradt. Majd ez év őszén a hunyadmegyei Vaskapuhoz sietett, ahol ötszörte nagyobb török sereget vert szét. 30.000 török maradt a csataterén és óriási zsákmány jutott Hunyadi birtokába.

f) „Törökverő Hunyadi“. E győzelmek híre bejárta a világot s eljutott a legeldugottabb török viskóba is. A török anyák Hunyadi nevével ijesztgették síró gyermekeiket. A következő évben (1443) Hunyadi 20.000 harcedzett vitézzel elindult a Balkán felé. Egyik török sereget a másik után verte meg. Hat hónapi diadalmas út után csak a szokatlanul kemény tél, élelmi-szer- és takarmányhiány miatt tért vissza a hős vezér a Balkánról. *Hosszú hadjáratnak* nevezik e diadalútát, melyben ő a világ történelem egyik legnagyobb hadvezérének bizonyult.

Európa örömmámorban úszott Hunyadi diadalainak halatára. A pápa, Velence és a nyugati fejedelmek Hunyadi vezetése mellett a töröknek Európából való kiszorítását tervezték. Igérték pénzt és haderőt, azonban mindez csak ígélet maradt.

g) A szegedi béke, a várnai csatavesztés. A megrettent török 10 évre békét ajánlott a következő feltételekkel: Szerbia, Havasalföld ismét magyar fennhatóság alá kerül. A szultán a török foglyokért 100.000 aranyat fizet. Az ajánlatot Hunyadi is előnyösnek találta s 1444-ben a békét Szegeden mindkét fél aláírta. Ulászló a Bibliára, a török a Koránra esküdött, hogy az egyességet megtartják. A szultán azután nyugodtan távozott kisázsiai ügyeinek rendezésére. Közben azonban az egyesült keresztény fejedelmek hajói már megindultak a török ellen. A pápai követ — aki feloldotta a királyt esküje alól — s mások kérelmére Ulászló újabb haddal indult a török ellen. Hunyadi bár ellenezte az eskü megszegését, hogy a törökkel való cimboraság vádjától meneküljön, a királyi sereg élén Bulgária felé indult.

A szultán erre gyorsan otthont termett. Hadait az álnok velenceiek és genuaiak szállították át jó pénzért a tengeren

Európába. Murád szultán Várna (Bulgária) mellett talált a magyar seregre, melynek helyzete a lehető legrosszabb volt. Előtte a mocsaras tengerpart, háta mögött a török. Hunyadi mégis sikerre vitte a sereget, gyors támadásával visszaverte a török jobbszárnyát, majd a balszárnyon is győzött. A szerencsétlen király azonban mindent elrontott. Hunyadi tanácsa ellenére a janicsárookra vetette magát, akik közrefogták és fejét vették. Erre a törökök új erőre kaptak. A megrémült magyar seregben minden rend felbomlott, mindenki menekült. A király és sok magyar vitéz között ott volt a pápa követe, Julián is. A nemzet szerencséjére Hunyadi megmenekült. Az éj beálltával útját a Duna felé vette. Utközben az áruló vajda elfogta s csak a magyar országgyűlés erőyes felszólítására engedte szabadon.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

Elmélyítés. „Európa sohasem hálálhatja meg Magyarországnak azt a szolgálatot, amelyet akkor tett, mikor saját testével védelmezte a török és tatár ellen. Mialatt a magyar gátat emelt a barbár betörés elé, nyugaton a művészetek szabadon virulhattak“. (Michelet, francia történetíró.)

MATYÁS KIRÁLY.

*Volt egyszer egy nagy-nagy király,
Híre, neve ma is él.
El nem söpri sem a zápor,
Sem az idő, sem a szél.*

*Nem is volt ám minden népnek
Ilyen dicső királya.
Más királyok iskolába
Jártak hozzá Budára.*

*Féken fogta a törököt,
A csehet és németet,
Gyűlölte a csúszó-mászó,
Hízelkedő férgeket.*

*Koronáján az igazság
Drágaköve tündökölt.
Nagy nevétől visszhangozott
Aldást a hegy, róna, völgy.*

*Telhetetlen nagy uraknak
Ő megfogta üstököt,
Pártolta a jobbágyot, ki
Elhagyottan küzködik.*

*Paradicsom volt az ország,
Munka, béke, rend hona,
Tudománynak, művészetnek
Buda volt a temploma.*

*Ajkról ajkra száll a nóta,
Ajkról ajkra száll neve:
Él örökké Mátyás király,
Él örökké nemzete.*

Havas István.

1941. január 4. hete.

Vegyten.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A cellulóz.

Nevelési cél: Ipari növények termelésének fontossága.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A különféle cukrokról tanultak felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) A cellulóz. A növények teste sejtekből épült fel. A sejtek fala *cellulóz*. Így természetesen a növények testének nagyrésze cellulóz. Elég tisztán találjuk a bodzabélben, a vattában, a finomabb szűrőpapírban. Ezek mind azt mutatják, hogy a cellulóz fehérszínű szilárd test. Vízben, híg savakban, lúgokban, alkoholban nem oldható. (Szemléltetés.) Ezért íze sincsen. Mivel nem emészthető, nem is tápszer. Hevíttve megbarnul, szenesedik s elég. A cellulóz is szénhidrát. Egyes növények törzsében hosszú sejtek, úgynevezett edények vannak és ezek a sejtek alkotják a rostokat. Ilyen rostok vannak a len- és kender szárában, de ilyenek a gyapotnövény azon hosszú rostjai is, amelyek e növény magvait burkolják. Ezekből a rostokból készítik a fehérneműket, a könnyű női ruhákat.

b) A len. A lennövény szolgáltatja a legértékesebb rostokat, amelyekből a vásznat készítik. Rostjai hosszúak, erősek és fehéríthetők.

A len apró, síkos magvait tavasszal vetik. Ebből fejlődik az egy méter magas növény. A szárban vannak a rostok. A lent kinyüvik, vagyis kihuzzák a földből, lebugázzák (leszedik a magtokokat róla), azután kévékbe kötve szárítják. A len szárában annyira össze vannak nőve (ragasztva) a rostok, hogy azokat szétválasztani nem tudjuk. Ezért vízben áztatják, ahol korhadásnak indul, mire a fás részei megpuhulnak, a ragasztóanyag pedig felbomlik. Ezután szárítják, majd tilolják, amikor a fás részek összetörnek és mint pozdorja kihullanak. Majd gerebenezik, hogy a rostok közt maradt pozdorját kifésüljék, végül az így nyert hosszú rostokat fonják, szövik. A legfinomabb vásznak, cérnák lenből készülnek. Mivel azonban a lenrost nem fehér, hanem szürke, sárgás, azért fehérítik. Vízrel megnedvesítve gyepre teszik, hogy a napsugár érje. Ezt többször megismételve a lenvászon hófehér lesz.

c) A kender. Termelése általános nálunk. Egyéves növény, magasabbra nő, mint a len. Erős szára van, ez adja a kenderrostokat, amelyeket úgy állítanak elő, mint a lennél. Rostja

durva, jobban elfásodott, azért nem is fehéríthető meg egészen. Belőle főleg zsákokat, kötelet készítenek.

d) A pamut. A pamutot másként gyapotnak is nevezik. A pamut cserje, amelynek termésében a magvakat fehér szálak borítják. A szárazakat a magvokról gépekkel letépi, kellő tisztítás után fonják. A gyapotfonalból cérnát sodornak, pamutvásznot és pamutszövetet szőnek s vattát készítenek.

A len és pamut nagyon fontos anyagok, mert belőle készítik a fehérneműket s a könnyebb női ruhák anyagát. A pamut olcsóbb és kevésbé tartós, mint a len, azért gyakran pamutárút adnak el lenárúként. Ha a vászonból egy szálát kihúzzunk és szétszedjük, mindjárt észrevevesszük, hogy 30–40 cm hosszú, erős lenrostokból áll-e, vagy néhány cm-es pamutszálból. Ha a kimosott vásznat kézbe fogjuk, a lenvászon erősebb, keményebb fogású, a pamutvászon lágyabb. Megdörzsölve a pamutvászon felülete bolyhos a kiálló sok száltól.

e) A robbanógyapot. Áztassunk pamutot tömény salétromsav és kénsav vegyületbe, majd vegyük ki belőle, mossuk ki vízben s szárítsuk meg. A gyapot külsején nem találunk semmi változást, de tulajdonságai már jelentősen megváltoztak. Meggyújtva felfolban és hamu nélkül ég el. Hevítve vagy összenyomva felrobban. E sajátsága miatt nevezik robbanó-gyapotnak, s belőle készítik a füstnélküli lőport.

A robbanógyapot alkohol és éter keverékében feloldódik és sűrű ragadós, kissé zavaros oldatot ad. Ez a kollódium. Ha a kollódiumot kezünkre öntjük, az oldószer elpárolgása után a robbanógyapot finom hártya alakjában visszamarad. A kollódiumot sebek orvosi kezelésénél és a fényképezésnél használják.

A robbanógyapot kámforral melegen gyurva rugalmas, hajlékony, átlátszó anyag lesz, ez az ú. n. celluloid. Jól festhető és megmunkálható, ezért fésük, hajtük, késnyelek, gallérok, játékok, gombok, billiárdgolyók és lakkok készítésére használják. Vízátthatlan anyag, de nagyon könnyen gyullad!

III. Összefoglalás. A növényi sejtfalak és rostok anyaga a cellulóz. A cellulóz fehér, oldhatatlan test. Vegyileg szénhidrát. A len, kender és a pamut rostjait szövet, vászon, cérna, kötél készítésére használják fel. Salétromsavba mártva robbanógyapotot ad. Ennek alkohol-éteres oldata a kollódium, amely kámforral celluloidot alkot.

1941. január 3. hete.

Polgári jogok és kötelességek.

VI. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Az állampolgárság.

Nevelési cél: Hazádnak rendületlenül légy híve...

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az államról tanultak összefoglalása. Az államok lakóit a közös származás tudata, a

közös nyelv, az egymás iránt érzett szeretet és történeti multjuk fűzik össze. Ilyen a mi ezeréves magyar államunk is, melynek polgárai vagyunk. Az állam a rend fenntartása céljából szabályokat alkot (jogszabályok), ezek közül legfontosabbak az állam törvényei, amelyeknek mindenki engedelmeskedni tartozik. Az állam másik feladata, hogy polgárait (életét és vagyonát) a külső ellenségek támadásaitól az állam hadseregével megvédje. Minden államnak van területe és népessége. A magyar állam területét a trianoni országosonkítás régi nagyságának csaknem negyedére szorította. stb.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Az új anyag ismertetése és megbeszélése.

Mindenkinek valamely állam kötelékébe kell tartoznia. Aki valamely állam tagja, az egyúttal az illető állam polgára is. Mindenki azonban egyidőben csak egy államnak lehet a tagja.

Aki a magyar állam kötelékébe tartozik, aki tehát alattvalója a magyar államnak, aki a magyar állam hatalma alatt él, az *magyar állampolgár*. Azok, akik hosszabb-rövidebb ideig — a magyar hatóságok engedélyével, külföldi megbízatásuk, üzleti ügyeik intézése stb. — miatt Magyarországon tartózkodnak ugyan, de idegen államnak alattvalói, másképpen *idegenek*, vagy *külföldiek*, nem magyar állampolgárok. Ilyenek a nálunk lakó külföldi követek, kereskedők, gyárosok, munkások stb.

Az állam népességét az állampolgárok alkotják.

A törvény szerint a magyar állampolgárság megszerezhető:

- a) leszármazás,
- b) házasság és
- c) honosítás által.

Származás folytán a magyar állampolgárok (apa és anya) gyermekei magyar állampolgárok még akkor is, ha külföldön születtek.

Házasság által megszerzi a magyar állampolgárságot az a külföldi nő, aki magyar állampolgárhoz megy feleségül, aki magyar állampolgárral a magyar államban érvényes házassági jog szerint köt házasságot.

Honosítás által az a külföldi lesz magyar állampolgárrá, aki kéri, hogy a magyar állampolgárok közé vegyék fel s kérelmére a községi, városi vagy vármegyei illetékes hatóságok javaslata alapján a belügyminiszter azt megadja s számára honosítási okiratot ad, melynek kézhezvétele előtt az állampolgári esküt leteszi. Az állampolgári esküt az illetékes hatóság (alispán vagy polgármester) előtt kell letenni.

Magyar honosok azok is, akik a magyar állam területén születtek, vagy akiket itt találtak, mindaddig, míg idegen állampolgárságuk be nem bizonyul.

A honosított férfi által szerzett magyar állampolgárság kiterjed feleségére s atyai hatalma alatt álló kiskorú gyermekeire is.

Elveszti magyar állampolgárságát az:

a) aki engedély nélkül idegen állam szolgálatába lép s azt felhívásra sem hagyja el;

b) aki tíz évig megszakítás nélkül külföldön él s nem kéri honosításának fenntartását;

c) az a magyar nő, ki idegen állampolgárhoz megy feleségül;

d) az a felnőtt férfi vagy nő, aki elbocsátását kéri az állampolgárok sorából.

Ha az elbocsátást kérő adóját kifizette, katonai kötelezettségének eleget tett, büncselekmény miatt nem áll vád alatt, vagyis ha a hatóság úgy tartja, hogy az elbocsátását kérő minden kötelezettségét teljesítette, akkor a magyar hatóságok a magyar állam kötelékéből elbocsátják. Háború esetén az elbocsátás fölött az államfő határoz.

A hű állampolgárok hazájukhoz még akkor is ragaszkodnak, ha ideiglenesen külföldön élnek, munkájukkal, ésszel, szívvel hazájuk fenntartásához, jólétéhez s jó hírüvének fenntartásához ilyenkor is hozzájárulni igyekeznek. A kivándorlók nem vesztik el magyar állampolgárságukat, sőt külföldön a magyar állam segíti őket az oda kirendelt követségek útján, akiktől mindenkor védelmet kérhetnek. A jó magyar embert szíve visszahúzza szülőföldjéhez, a legtöbb hosszabb távollét után is csak visszatér a haza földjére, melyet még bajaiban és szenvedéseiben is szeretettel vallunk magunkénak. „A nagyvilágon e kívül, nincsen számodra hely...” „Hazádnak rendületlenül...”

Azok a magyar állampolgárok, akiknek illetőségi helye oly területen van, amelyet Magyarországtól elszakított más államhoz csatoltak, még ha a megcsonkított Magyarország területén laknak is, a trianoni békeszerződés értelmében 1921. július 26-án a magyar állampolgárságukat elvesztették és azon államnak váltak polgáraivá, amely államba illetőségük szerint tartoznak. A békeszerződés szerint az ilyen magyar állampolgárok 1921. július 26-tól számított egy éven belül a magyar állampolgárság fenntartását kérhették.

Minden állampolgárnak állandó lakóhelyét annak az államnak területére kell áthelyezni, amely államnak polgárságát elnyerte.

III. Összefoglalás. Ki a magyar állampolgár? Kiket nevezünk idegeneknek, külföldieknek? Hogyan szerezhető meg a magyar állampolgárság? Hogyan veszthető el? Mit kell tudnunk a trianoni békeszerződéssel szétdarabolt országon élőkk állampolgárságáról? Tanácsos a magyar állampolgárságot mielőbb tisztázni, mivel annak igazolására minduntalan szüksé-

günk van (katonaságnál, hivatalokban, házasságkötéskor stb.) s azoknak az iratoknak beszerzése, amelyek az állampolgárság igazolásához szükségesek, utólag igen sok időt, fáradságot és kiadást kívánnak.

1941. január 2. hete.

Egészségtan.

VII. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A gyermekkor fertőző betegségei.

Nevelési cél: Betegápolás.

I. Előkészítés: a) Számonkérés. A mult órán tanult anyag felújítása.

b) Célkitűzés. Ma a gyermekkori fertőző betegségekről beszéljünk.

II. Tárgyalás. a) *Kanyaró.* A legragadósabb betegségek közé tartozik. A fertőző anyag a beteg nyálában, orrváladékában, könnyében, a lehámló bőrén s tüsszentés, köhögés váladékán található. Ezek terjesztik. Kezdődő tünetei a nátha, szemhurut, majd láz lép fel s piros foltos kiütés borítja el a torok nyálkahártyáját, amely 1—2 nap múlva az arcot, törzset, s a végtagokat lepi el. A kiütés néhány nap alatt eltűnik, utána a bőr hámlik. Legerősebb a fertőzés a lappangás időszakában. A halálózási veszély e betegségnél igen kicsiny. Tüdővészre tesz hajlamossá. Járványosan rendszeren ősszel és télen lép fel. Védekezés: idejében alkalmazott, szigorú elkülönítés. Fertőtlenítés, különösen alapos szellőztetés alakjában.

b) *Vörheny (skarlát).* Hirtelen magas lázzal és hidegrázással, torokfájással s gyakran hányással kezdődik. A torok élénkpiros (skarlátpiros), majd a nyakon és mellen egybefolyó nagy vörös foltok jelentkeznek, amelyek gyakran az egész testet ellepik. Szövődményei: vesegyulladás, középfülgyulladás, izületi bántalmak, szívbelhártyagyulladás. Lezajlása után a bőr nagy foltokban lehámlik, s a fertőzőanyag e lehámló bőrrészekben, valamint a száj és garat váladékában van. Legerősebb a fertőzőképesség a hámlás időszakában. A betegség belélekezés útján terjed, de fertőzött tárgyak is közvetítik. Gyakran terjeszti a fertőzött tej is. A vörheny-járványok ősszel és télen a leggyakoribbak. Védekezés: szigorú elkülönítés és fertőtlenítés; a száj és garat gyakori öblögetése és kimosása járvány idején igen hasznos.

c) *Hólyagos himlő.* Hidegrázás és magas lázzal kezdődik. A kiütés először vörös foltokat képez, melyek mindinkább nagyobbodó hólyagokba mennek át, ezek aztán elgennyesednek és beszáradnak. A kiütés a száj és torok nyálkahártyáját is ellepi. A himlő bacillusa igen szívós, a fertőzött ruhán, hónapokig, sőt 3 évig is élél. A hólyagok gennyében, a lehámló bőrrészekben, az orrváladékban és a köpetben található. A fertőzést

a beteggel való közvetlen érintkezés, a betegszoba levegőjének beszívása, fertőzött tárgyak közvetítik. A himlő ma már többnyire csak a be nem oltott embernél lép fel, bár törvényeink szigorúan előírják a védőoltást.

d) Bárányhimlő. Csekélyfokú lázzal és hidegrázással kezdődik. A testen rózsaszínű, kis terjedelmű, kissé kiemelkedő foltok jelentkeznek, melyekből hamarosan víztiszta hólyagok lesznek, amelyek néhány nap alatt beszáradnak. Enyhe és veszélytelen betegség, csak ritkán fordul elő nála utóbetegség. Igen ragadós. Ezt a betegséget a gyermekek beoltás dacára is könnyen megkaphatják.

e) Diftéria (torokgyík). A mandulákat és szájpadot szenyves lepedék borítja, melyek eltávolítása után a nyálkahártya vérzik. A lepedék néha az orrot, gégét és a hörgőket is befedi. Súlyos általános tünetekkel s magas lázzal jár. Legveszedelmesebb faja az ú. n. krup, amelynél a lepedék elszűkíti a gégét, ezért a hang rekedt, a köhögés ugatásszerű lesz, s a beteg megfulladhat. A betegség ellen oltással védekezünk. A baktériumok veszedelmes mérget termelnek s ezek bénulásokat okozhatnak a végtagokban s a szemben is. Bacillusa különösen a köhögés alkalmával szétröppenő köpetrészekkel jut a beteg környezetébe, de a beteggel való érintkezés, evőeszközének, ruhájának stb. használata által is terjed. A diftériából felgyógyulók torokában néha még hónapok múltán is megtalálható a bacillus, sőt olyanokéban is, akik meg se betegedtek tőle. Ezek az ú. n. bacillus-hordozók, bacillusgazdák, akikre senki se gyanakszik, éppen úgy terjesztői lehetnek a betegségnek, mint maguk a betegek. Különösen a hat éven alóli gyermekek hajlamosak e betegségre. Óvóintézkedések: a legszigorúbb elkülönítés és alapos fertőtlenítés.

f) Szamárhurut (szamárköhögés) Láz nélkül folyik le 6—8 hét alatt. Görcsös köhögési rohamok kínozzák a gyermeket, köhögés alatt elkékül és sívító hangot hallat. A köhögési rohamok üvegszerű nyák ürítésével végződnek, ez a nyák erősen fertőz. Gyakran ijesztő orrvérzéssel jár. A gyermek nagyon legyengül s gyengesége, ha a betegség elhúzódik, tüdővészre hajlamosíthat. Levegőváltozásra, friss levegőn való tartózkodásra, jó táplálkozásra javul a beteg állapota. Ha láz lép fel, azt jelenti, hogy más betegség (hurut, tüdőgyulladás stb.) társult hozzá. A beteget elkülönítjük.

g) Járványos fültőmirígygyulladás. 2—8 napig tart, rendetlen, közép magas láz kíséri. Az egyik vagy mindkét fültőmirígy fájdalmas és megduzzad; többnyire önként elmúlik, néha elgennyed. Lefolyása általában jó.

Minden fertőző betegségnél azonnal orvost kell hívnunk s pontosan kövessük minden utasítását!

III. Összefoglalás.

1941. január 3. hete.

Számolás és mérés.

VIII. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A vagyon leltározása.

Nevelési cél: Könyvviteli alapfogalmak, vagyoni érdekeink védelme.

I. Előkészítés. a) Érdeklődéskeltés. Példa a környezetből, amikor valaki nem ismerte vagyoni állapotát, többet vásárolt (költött) annál, amennyit lehetett volna: tönkrement. Ezért szükséges az, hogy a gazdálkodó ember (mezőgazda, iparos, kereskedő) megismerkedjen a könyvvittel.

b) Célkitűzés. A könyvvitel első célja, hogy megismerjük vagyonunkat. Beszéljünk ma a vagyon leltározásáról.

II. Tárgyalás. Leltár és mérleg.

a) A vagyon részei.

A tulajdonunkban levő javak összességét *aktív vagyonnak* nevezzük. Az aktív vagyon részei az *aktívák* (készpénz, követelések, áruk, anyagok, termények, állatok, berendezés, gépek, szerszámok, ingatlanok stb.)

Tartozásaink és egyéb terheink összessége a *passzív vagyon*. Ennek részei a *passzívák*. (Tartozások, adóterhek stb.)

Az aktív és passzív vagyon különbsége a *tiszta vagyon* (természetesen csak akkor, ha az aktív vagyon nagyobb a passzív vagyonnál!)

b) A leltár.

A gazda, a kereskedő és az iparos időnként számbaveszi aktívait és passzívait, hogy ebből megállapíthassa, mennyi a tiszta vagyona. Ezt az eljárást nevezzük *leltározásnak*. A leltározás alapján készült kimutatás a *leltár*.

A leltározás két részből áll: a vagyonrészek *mennyiségének* és a vagyonrészek *értékének* megállapításából.

A vagyonrészek mennyiségét méréssel, számlálással állapítjuk meg. (Pl. megmérjük az áruk súlyát, térfogatát stb. vagy megszámláljuk a pénzt, a szerszámokat, az állatokat stb.)

A vagyonrészek értékét becsléssel állapítjuk meg. A becslést kellő óvatossággal kell végezni, nehogy a vagyont túlbecsüljük, hanem minden vagyonrészt valódi értékével vegyünk a leltárba. A vagyon becslésénél a következőket vegyük figyelembe:

a *készpénzt* a megszámlált összegben vesszük fel;

a *külföldi pénzek* és az *értékpapírok* értékét a budapesti tőzsdén jegyzett legutóbbi pénzfolyamon számítjuk ki;

a *váltókat* a leltározás napjára leszámított értékkel vesszük fel.

A követeléseket meg kell vizsgálnunk, behajthatók-e? A biztos követeléseket teljes összegben, a kéteseket valószínű értékükkel vesszük fel. A behajthatatlan követeléseket nem vesszük fel a leltárba.

Az árukat beszerző áron, vagy — ha a napi ár ennél alacsonyabb — napi áron vesszük leltárba.

A berendezést beszerző áron vesszük fel. Értékesökkenés (avulás, kopás stb.) címen azonban évenként a szokásos átlagösszeget levonjuk. A levonás százalékát úgy állapíthatjuk meg, hogy a teljes értéket felosztjuk annyi időre, amennyi idő alatt a berendezés előreláthatólag elveszti értékét. (Pl. az üzleti berendezés értékéből évente 5–10%-ot, szerszámokéból 15–20%-ot szoktak levonni.)

A földbirtok, telek, házhely értékét napi (forgalmi) áron számítjuk ki.

Épületek értékéből is le szoktak számítani évenként 1–2%-ot avulás címén.

A tartozásokat teljes összegükben kell leltározni.

A leltár főrészei: aktív vagyon (az aktívák részletes felsorolása), passzív vagyon (a passzívák részletes felsorolása), ismétlés (a tiszta vagyon megállapítása), egybevetés (a nyereség vagy veszteség megállapítása).

c) A mérleg. A gyakorlati életben a leltár többnyire igen terjedelmes és emiatt nehezen tekinthető át. Ezért a leltár adatait főcímek szerint, részletezés nélkül, külön kimutatásba foglalják. A leltár e rövid kivonata a *mérleg*.

A mérlegben az aktív vagyont a baloldalra, a passzívet a jobboldalra írjuk. A tiszta vagyont is a jobboldalra írjuk, de csak azért, hogy a mérleg két oldala egyenlő legyen.

Mindenkinek érdeke, hogy vagyontát időről-időre számba vegye. A kereskedőt törvény is kötelezi arra, hogy üzlete megkezdésekor s azontúl minden évben egyszer leltárt és mérleget készítsen. A napot nem állapítja meg a törvény, erre rendszert a legalkalmasabb időt használják fel (holt szezomban, vagyis amikor az üzletben legkisebb a forgalom), de minden évben ugyanazon a napon.

A mérleget és leltárt a tulajdonosnak kell aláírni.

III. Összefoglalás.

1941. január 3. hete.

Természettan.

VIII. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A gőzgép és robbanó motorok.

Nevelési cél: Gyakorlati ismeretek szerzése.

Szemléltetés: Táblai rajzok, feszmérő, a dugattyú modellje.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órán tanult anyag felújítása.

b) Célkitűzés. Ma a gőzgépről s a robbanó motorokról tanulunk.

II. Tárgyalás. a) Előzetes kísérletek.

Öntsünk egy síma szélű pohárba negyedrészt vizet s for-

raljuk fel! A forralás közben és után észlelték megbeszélése. Mi száll el a forrásban levő vízből? Mit kell az elszálló gőznek leküzdenie? Figyeljük meg, mi történik, ha a poharat (tűzálló) olajjal (esetleg glicerinnel) bekent síma fémlappal fedjük be s folytatjuk a víz forralását? Most is csak egy atmoszféra nyomás nehezedik a gőzre? Mennyivel több? Mit végez a gőz, amikor fölemeli a fedőt (Munkát.) A gőznek ezt az erejét: *a gőz feszítő erejének* nevezzük. Mi történik, ha a fedőre még súlyt helyezünk? Mikor emeli fel a gőz ezt?

Most, hogy a fejlődő gőz felemeli a fedőt, vegyük el alóla a lángot s cseppentsünk a fedőre hideg vizet. Próbáljátok most felemelni a fedőt! Mit érzel? Mi történt a pohárban levő gőzzel, amikor azt hideg vízzel lehűtöttük? Hasonlítsuk össze a belső nyomást a külsővel? Melyik nagyobb?

Bemutatjuk az iskola gőzgép-mintáját s tanulmányozzuk annak szerkezetét.

b) A gőzgép. A tüzelőanyagokban rejlő energia csak akkor végezhet munkát, ha az meleg energiává, ez pedig mozgási energiává alakul át. Ezt a célt szolgálják a gőzgépek és a robbanó motorok.

A gőzgép fűtőterében (mindig szemléltetünk) égő tüzelőanyag melegét a *kazánba* zárt víz veszi fel. Ez annál gyorsabban melegszik, minél nagyobb felületen érintkezik a melegforrással. A kazán felületét e miatt ávval nagyobbítják, hogy csöveket vezetnek rajta keresztül, amelyekbe a láng és a fejlődő nagy hő áthúzódva, a melegség egy részét átadja. A fejlődő melegségnek tetemes része azonban felhasználatlanul száll el a kürtön s a kéményen keresztül, ami nagy veszteséget jelent. A 100 fok C-ra hevített víz forrni kezd. Eddig a felvett melegenergia a víz hőmérsékletét emelte, míg most, 100 foktól kezdve már nem annak hőfokát emeli, hanem halmazállapotát változtatja meg. A fejlődő gőz feszítő ereje most 1 atmoszféra. Mivel azonban gőz állandóan fejlődik, feszítő ereje is egyre fokozódik. A gőz feszítőerejét állandóan ismernünk kell, nehogy baj keletkezzék! Ennek állandó megfigyelésére való az az egyszerű műszer, amelyet feszítőmérőnek, (manométernek) neveznek. Szemléltetés, megbeszélés. A kazánban fejlődő gőz csövön át egy óraalakú dobba jut egészen addig az erős és rugalmas fémből készült zárólapig, amely a dob közepe táján van. A benyomuló gőz feszítő ereje kifelé domborítja ezt a zárólapot s ezzel együtt felemeli a ráfekvő mutatókart.

c) A gőzgép fajtái. Alacsony nyomású gőzgépnek nevezzük az olyan gőzgépet, amelyben a gőz nyomása csak 4 atm. nyomásig emelhető. Ha ennél magasabb nyomásra (4–20 atm.) emelhető, akkor magasnyomású a gőzgép. Minden manométeren *piros vonal* jelzi azt a *megengedett* legmagasabb nyomást, amelyet a kazán még baj nélkül elbír. Azontúl emelkedve, a gőz ereje szétvetheti a kazánt!

d) A gőzgép működése. (Táblai szemléltető rajz készítése.) A kazán gőze a *henger*-be jut, ahol a gőz helyzeti (feszítő) energiája mozgási energiává alakul. A hengerben jól záró, de síma falon csúsztatható *dugattyú* van. Ha a gőzt a dugattyú mögött a hengerbe eresztjük, akkor ez a nyomás a dugattyút a hengerben előre tolja. Mikor azután a gőz a dugattyú előtt lép be, akkor újra hátra tolja azt. Amikor a dugattyú ide-oda mozog, a henger ellenkező végén lévő cső kinyílik és a mozgó dugattyú maga előtt kinyomja a munkát már nem végző ú.n. *fáradt gőzt*. Mihelyt ez megtörtént, a nyílás bezáródik. A gőz belépését s a fáradt gőz kieresztését a *tolattyú* végzi. A dugattyúból az ú.n. vezérrud nyulik ki és a könyökrúd közvetítésével átviszi a mozgást a kerékre. A gőzgépek általában kettős hengerrel dolgoznak, mert mozgásuk ezáltal egyenletesebbé lesz.

Mivel a fáradt gőz is tud még munkát végezni, egyes gépeknél még egy másik hengerbe is engedik. Ilyen a compound- (olv. kampaud) gép. A kisnyomású gőzgépek fáradt gőzét a levegőbe engedik (kipuffogó gépek), a nagyobb nyomású gépeknél azonban külön tartályokba nyomul, ahol vízzel lehűtik úgy, hogy térfogatának 7000 részére húzódik össze és szívó hatást gyakorol a dugattyúra (kondenzátoros gépek).

e) Robbanó motorok. A gépkocsik, repülőgépek, az újabb rendszerű cséplőgépek és a kisiparban elterjedt hajtó gépek *robbanómotorok*. Ezek hengerdugattyúját nem a gőz feszítő ereje, hanem a benzin (vagy nyersolaj) és a levegő keverékének robbanó ereje mozgatja. Keverékük rendkívül gyulékony, égésük alkalmával pedig hirtelen magasfokú meleget termelnek, amittől azután nyomásuk 4–5. atmoszférára növekedik.

A gyújtást a benzinmotoroknál az elektromos szikra végzi (a gyújtógyertyával). A nyersolajmotorok (Diesel-motorok) gázkeverékét nem kell meggyújtani, ezt maga a dugattyú végzi azáltal, hogy a keveréket annyira összenyomja, hogy az a keletkező melegségtől felrobban. Az újabb rendszerű gyorsjáratú tengeri hajók nyersolajmotorral járnak. A robbanó motorok dugattyúját állandóan hűteni kell (hűtővíz).

III. Összefoglalás.

Házi feladat. Készítsenek lombfűrészszel lombfűrészfából, bádorból és néhány szögből rudas kerékszerkezetet.

Mesedélután.

A halott levélké.

Még perzsel a dinnyét érlelő júniusi meleg, még csemege az árpával érő körte és az első, halványpiros borízú alma, még alig kötözték le gondos pepecseléssel az utolsó cseresznye befőttes üveget odabenn a konyhában, a szünidő arany napjai még ködbevesző távolakba nyúlnak, — mégis, egy-egy rigó-fütyös, harmatos reggelen sárgult levelek néma tánca fogad bennünket, ha kilépünk a kertbe, a vadgesztenyék alá, lágy és nesztelen libegéssel, mint egy halk sóhaj, mint egy titkos gondolat, száll egyik levél a másik után. A nagy nyirfasöprű apróka halmokat arat belőlük minden reggel.

Csak ott, a bokrok alján, ahová nem ér a seprű, vastagodik napról-napra az erjedő avar, tornyosul buckává a száraz levél.

Napközben még semmi sem hirdeti az elmulást, a közeledő őszt, a hervadást. De lépünk be a természet titkos műhelyébe, csakhamar észrevesszük a változást, amely bizony minden nyárra elhozza az őszt, telet, hogy azután felfrissítse s felöltöztesse ismét a kopaszra vetkőztetett egész határt a tavasz idején. Bizony, így van ez rendjén, egyik levél hull a másik után, hogy helyet adjon még újabb rügyeknek, leveleknek, virágoknak, gyümölcsöknek. Amint elvégezte a hivatását bármelyik is, nincs kegyelem, mennie kell, hogy helyén újabb, friss élőlények áldják a Teremtő kezét, végtelen bölcsességét. Így fonódik végtelen láncá a természet csodája s benne, minden élőlény. Az elmúltakból lesz a ma és a jövő: végtelen sor előzött meg bennünket is, s végtelen sor következik a nagy láncban utánunk is.

Januártól decemberig...

Mikor az Uristen megteremtette a világot, hat nap alatt és minden nap csak egyetlen szavával megteremtette azt, amire az embereknek csak szükségük lesz, izzó tűzgolyót parancsolt az égre, ez a Nap volt, hogy melegítse és megtermékenyítse a Földet és világítson az embereknek, akik lakni fogják; felparancsolta az égre a Holdat és a csillagok százazreit is, hogy az éjtszakák ne legyenek olyan sötétek; forrásokat fakasztott a hegyekben és a forrásokból csermelyek, patakok, folyók és nagy folyamok lettek, hogy víz legyen a Földön, a vízből meg pára és felhő s a felhőből eső hulljon alá és öntözze és termékennyé tegye a Földet, ha majd kerteket varázsolnak elő és szántóföldeket művelnek az emberek; erdőket teremtett, hogy legyen fa, amivel építhetnek és tüzelhetnek; a hegyek mélyében pedig ércet, hogy ekét és boronát és más szükséges szerszámokat, kaszákat, sarlókat, fejszéket és késeket kovácsolhasson magá-

nak az ember. Hogy házat építhessen magának, hogy szántsa fel földjét, s hogy learassa gabonáját, amikor megéri. Azt, hogy öljön is az ember, értve ezen azt, hogy más embert öljön, semmiképpen sem az Isten akarta, ezért: Ne ölj! a Tízparancsolat egyike, amelyeket szintén Ő adott a világnak.

Megteremtette az angyalok miriádjaits is. Saját szolgálataira sok milliót és más sok milliót azért, hogy minden jó embernek legyen a Földön egy őrangyala, aki megvédje, ha veszélyben a testi épsége vagy az élete.

Mikor a Földre rendelt angyalok mind megvoltak, Isten le is küldte őket, hogy teljesítsék hivatásukat az emberek közt, de tizenkét angyalnak, akit kiválasztott a többiből, azt mondta a Teremtő:

Ti még várjatok. Hadd oktassalak ki titeket, hogy mi dolgokat lesz a Földön az emberek közt.

— Urunk, Istenünk — mondta a Tizenkettő —, a legmélyebb alázattal és tisztelettel hallgatjuk parancsaidat, de térdre hajtva előtted, kérünk, adj nekünk is nevet, mint a többieknek. Van Mihály és Gábor, van Uriel és Rafael és még számtalan másnevű angyal, hát tüntess ki minket is azzal, hogy nevet adsz nekünk, Urunk, Teremtőnk.

— Meglesz, meglesz — válaszolta elnézőn a jó Isten. — És most hallgassatok a szavamra, figyeljétek!

— Te, sorban az első, neked ezt a nevet adom: JANUÁR. Te fogod ezentúl megkezdeni az új évet és reményt és bizalmat fogsz önteni az emberek lelkébe. Ha jó volt az ó-esztendő, bizalommal lesznek, hogy az új esztendő még jobb lesz, mint a régi — és ha rossz volt az ó-év, ha keserves küzdelmek közt mult el, remélni fogják, hogy a veled kezdődő új év már jobb lesz. Téged örömmel fognak üdvözlölni az emberek és egymásnak boldog újévet fognak kívánni, de életed első napját ünnepnapnak rendelme, te Január, hogy templommal és imádkozással kezdjék meg az új évet az emberek.

— Te, sorban a második — folytatta az Isten beszédét — FEBRUÁR a neved, jegyezd meg, fiam. Te majd vígságot viszel az emberek közé, rá is fér egy kis mulatozás azokra, akik egész éven át szorgalmasan dolgoznak. De mert mulatozás közben nagyon vétkeznek az emberek: Hamvazószerda napjával figyelmeztess a világot, hogy bánja meg bűneit és vezekeljen önmegtartóztatással és böjttel.

— Te, sorban a harmadik, neked MARCIUS lesz a neved a Földön. Te véget fogsz vetni a télnek, aminek sok szegény ember csak örülni fog és te fogod bevezetni a tavaszt, ami gazdagnak és szegénynek, felnőtteknek és gyermeknek egyaránt örömmel fog szolgálni. Te ébreszted fel az alvó rügyeket, fákat, füveket, virágokat, hogy új kikelet legyen a Földön.

— Te, negyedik, fiam, te APRILIS nevet kapod tőlem. Te folytatod a tavaszt, visszahozod az énekes madarakat, amelyek

összel idegenbe repültek, zölddé teszed a határt és belombosítod új levelekkel a fákat, bokrokat. És a Húsvét szent ünnepével is te fogod köszönteni a világot.

— Ó, Mennyei Atyám — hálálkodott Április az Urnak — ekkora kegyes kitüntetés szinte sok is...

— Most te következzel, te ötödik — folytatta Isten a beszédet. — Neked MÁJUS a neved és te leszel a világnak nagy örömmel fogadott vendége. Virágfakasztó májusnak fog nevezni és amerre csak lépsz, virágpompa és ezer szín és illatár lesz mindenütt a nyomodban. De jól viseld magadat, három fagyos kísérodet féken tartsd, hogy jéghideg leheletükkel ne tegyenek kárt a virágzó világnak. Egyébként te leszel az első, aki tömegesen csalja az embereket a városból a szabadba és versenyt fognak énekelni a pacsirtákkal és a rigókkal az emberek.

— Te, sorban a hatodik, neked JUNIUS lesz a neved lent a Földön. Piros Pünkösöd ünnepével te fogod köszönteni a világot és minden rózsabimbót a kertekben majd te nyitsz ki, Nagy- és kisbirtokos egyformán fog örülni jöttödnek, mert a te dolgod lesz, Junius, hogy kalászbá szökkentsd a vetést. Igyekezz is, fiam, hogy Péter-Pál napjára mindennel rendesen elkészülj.

— Neked, hetediknek JULIUS a neved. Te fogod megkezdeni a legmagasztosabb, legfönségesebb, legszentebb munkát, az aratást. Mint templomi harangszó, olyan is a kaszapengés a földeken, istentisztelet a munka, amely ott folyik és a gabonakereszték a földön szintén olyan keresztek, amelyek előtt kálapt kell emelni.

— Te, sorban a nyolcadik, te az AUGUSZTUS nevet kapod tőlem. Te folytatod a Julius munkáját, megszáritod a gabonát a csépléshez és sokfajta ízes gyümölcsöt érlelsz a fákon. Az új lisztből sült kenyeret augusztusban szegi meg a Föld népe és felém fordul hálájával a gazda, hogy megáldottam a két keze munkáját s hogy a homloka verejtékéből kenyér lett.

— Te, sorban a kilencedik, SZEPTEMBER a neved. Tereád is magasztos hívatal vár. Te nyitogatod ki az iskolák kapuit, amelyek tíz hét óta zárva voltak, mert szüenidő volt és újból odaültetted az ifjú népet a tudomány szent forrásai mellé. És a szőlőt is te érleled, Szeptember.

— Te pedig, a tizedik a sorban, OKTÓBER a neved. Te folytatod Szeptember munkáját és hegyen-völgyön szüretet tartsz. Itt szőlőt, ott almát, körtét és diót; te is kedvelt vendége leszel a világnak, mert megtöltöd a hordókat, megtöltöd gyümölcseel a kamrákat.

— Te, sorban a tizenegyedik, NOVEMBERnek nevezlek. Te a kegyelet hirdetője leszel a világon. Halottak napján a temetőkbe fogod kivándoroltatni az embereket, hogy leróják a halottak iránti kegyeletet és imádkozzanak másvilági üdvös-

ségükért. Szent kötelesség a kegyelet, éppen olyan szent, mint a parancsom: Tiszteld apádat és anyádat...

— Végül te, sorban a tizenkettedik — fejezte be beszédét a Teremtő —, Te DECEMBER, neked kicsinyek és nagyok egyaránt csak örvendezni fognak. Te hozod a világnak a Karácsonyt és nem egészen három héttel hamarabb meglátogattatod Mikulással a kicsinyeket. Kedvelt vendége leszel a világnak, te December. És te fogod befejezni az évet, hogy utánad Január azonnal megkezdje az újat és így lesz ez örökkön-örökké.

— Ó, köszönjük, Teremtő Atyánk — borult le a Tizenkettő az Ur előtt —, hogy nevet adtál nekünk és hivatást s hogy igazságos bölcseséged úgy rendelte, hogy egyikünk se irigykedjék a másikra, mert mindegyikünk hivatása egyformán fölemelő és magasztos lesz.

Csermely Gyula.

Az igazságos király.

Fekete hollót festettek a Hunyadi-család címerébe. Pedig hát sasmadarat kellett volna festeni abba! Mert amint a sas a legkülönb madár, a Hunyadiak is a legkülönb magyarok közé tartoztak. Valamennyien vitézül és önzetlenül küzdöttek, dolgoztak Magyarországiért s a magyar nemzetért.

Hunyadi János hőiesen védte Magyarországot a törökökkel szemben. Halála után két fia örökölte nevét is, lelkét is: László és Mátyás.

Hunyadi Mátyás gyermekkorában sokszor ott üldögélt édesanyja mellett a vajdahunyadi vár ablakának mélyedésében. Anya és gyermeke összehajtották fejüket és aggódó tekintettel néztek a messze távolba. Ott, a magas hegyeken túl harcolt az apa, a nagy Hunyadi János, a hatalmas török néppel. Vele volt nagyobbik fia, László is.

Gyermek volt Mátyás még akkor is, amikor édesapja a világhírű nándorfehérvári diadal után nagybeteg lett és meghalt. Mátyás könnybeborult szemmel állt hős atyja koporsója mellett. Megfogadta, hogy ő is úgy szereti élete végéig hazáját és népeit, mint édesapja.

Mátyásnak még egy nagy csapást kellett megélnie. Bátyját, a daliás Lászlót, az akkori magyar király, V. László, ártatlanul kivégeztette. Rosszul tette azt a magyar király, hogy hallgatott a Hunyadi-család ellenségeire! Az igazságtalan kivégzés hírére elkeseredett harag gyult a magyar nemzet szívében. A király a nemzet haragja elől Csehországba menekült. A Hunyadi-család ellenségeinek biztatására magával vitte Hunyadi Mátyást is és Prága városában rabságba vetette. V. László nemsokára meghalt. A prágai rab fellelékezett:

— Végre kiszabadulok! Viszontláthatom hazámat, nemzetemet és drága jó anyámat!

De a cseh király azt üzenste Mátyás anyjának és a magyar nemzetnek, hogy biz ő csak negyvenezer aranyért engedi ki országából Hunyadi Mátyást. Tömérdek pénz volt az akkor! Mátyás egyre türelmetlenebbül várta a szabadulás óráját. De édesanyja aggódo szeretettel üzenste neki:

„Gyerme kem, ne mozdulj
Prága városából!
Kiveszlek, kiváltlak
A nehéz rabságból.
Arannyal, ezüsttel
Megfizetek érted:
Szívemen hordom én
A te hazatérted.“

*

Ezernégyszázötvennyolc telén egy napon királyválasztó gyűlés volt Buda-várában. Reggeltől estig tanácskoztak a főurak, de csak nem tudtak megegyezni abban, hogy ki legyen a magyar király. Ez alatt a Duna két partján és a Duna jegén ezer meg ezer lelkes magyar ember sereglett össze. Várták, lesték, hogy mikor hirdetik ki már az új magyar király nevét. Este felé azután elfogyott a várakozók türelme. Egy szívvel, lélekkel kiáltották:

— Éljen Hunyadi Mátyás, Magyarország királya!

Bezzeg a főurak sem tanácskoztak most már tovább. Hiába is tanácskoztak volna! A magyar nemzet szíve, lelke döntött. A nagy Hunyadi János kisebbik fia, Mátyás lett a magyar király.

Ezután a magyar nemzet elküldte a váltságdíjat Mátyásért Prágába. Kiszabadult hát végre a rabságból Hunyadi János fia! Amikor Mátyás átlépte hazája határát, örömmel látta, hogy milyen nagyon szereti őt a magyar nép. Ezren és ezren sereglettek köréje s elkísérték az ifjú királyt Budára. Utközben minden faluban és városban még sokan csatlakoztak a kísérethez.

Mátyás király hamarosan rá is szolgált arra a nagy szeretetre, amellyel a magyar nemzet fogadta. Tudta, hogy sok ellensége van Magyarországnak. Ezért összeszedte a legbáttrabb és legvitézebb magyar ifjakat és olyan sereget alakított belőlük, amilyen akkoriban nem akadt a kerek világon. Ez volt a híres *fekete sereg*. Elég volt néha kimondani e sereg nevét s máris megijedt az ellenség.

Mátyás a fekete sereg élén harcolt a csehekkel, a törökökkel és a németekkel. Csehországban olyan hőiesen harcoltak a magyar vitézek, hogy a csehek királyukká választották Mátyást. A törököket is úgy megverte Mátyás néhány-

szor, hogy biz azoknak egyszer csak elment a kedvük a magyarokkal való hadakozástól. Ettől kezdve aztán nem is törték be többet Magyarországba, amíg Hunyadi Mátyás viselte a magyar királyi koronát. Amikor meg a németek ellen indult a fekete sereg, a német császár ijedten menekült országa fővárosából, Bécsből. A német katonák egy darabig erősen védték fővárosukat, de a magyar király seregét föltartóztatni nem tudták. Diadallal vonult be a fekete sereg Bécsbe. A császár fényes palotájának kapui is megnyíltak Mátyás király előtt. Bezzeg most nem büszkélkedtek a németek, mint ennek előtte! Jól mondta Kölcsey Ferenc a Himnuszban: „Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára.”

Hunyadi Mátyás harminchárom esztendeig volt királya Magyarországnak. Sokat háboruskodott, de azért ráért arra is, hogy tanulásra buzdítsa a magyar népet, Iskolákat építtetett. A tanulásban ő maga járt elől jó példával. Mindenkör szívesen látta budai és visegrádi palotájában a tudós, böles embereket. Szívesen elbeszélgetett velük, hogy tanuljon tőlük. De nemesak ő tanult a tudósoktól, hanem azok is sokat tanultak tőle! Mert Mátyás is igen tanult és okos ember volt. Amikor csak ráért, mindig olvasott. Sok szép könyve volt. Hej, pedig akkor még kincset ért egy-egy könyv! Abban az időben még nem nyomtatták, hanem kézzel írták a könyveket. Szorgalmasan dolgoztak az íródéakok, rendszerint szerzetesek és apácák. Nagyon sok fáradságba, pénzbe és időbe került, míg elkészült egy könyv! De Mátyás király semmit sem sajnált a jó könyvért.

A szántóvető népet s az iparosokat is megbecsülte. Sokszor maga is munkásruhát öltött és úgy járt-kelt az országban, hogy meg ne ismerjék. Így akart tudomást szerezni arról, hogy nincs-e valami panaszkodás, kívánságuk a szegény embereknek. Így akarta megtudni, nem bánnak-e az urak igazságtalanul a néppel. S jaj volt annak, aki nem bánt szeretettel munkásaival! Lehetett az akármilyen nagy úr, Mátyás király bizony keményen megbüntette.

Hatalmas, böles, igazságos király volt Hunyadi Mátyás. Keservesen meg is siratták a legszegényebb magyar kunyhókban is, amikor hirtelen meghalt. A magyar nép sokáig így emlegette:

„Meghalt Mátyás király, oda az igazság!”

Lőrinczy György.

JÉZUS A GYÁRBAN.

Én láttam Jézust titkos, csodás éjjel
 A vasgyárban kormos falak között,
 Hol tűzkemencék izzottak vakítón
 S ember-testen verejték gyöngyözött.
 — Akkor történt, mikor még háború volt,
 Mikor minden szív úgy fájt, sajógott.
 A vasgyárban, hol gyilkos fegyver készült,
 Olajággal Jézus jelent meg ott.
 Mint égi szózat zengett a beszéde.
 Egyetlen szó, hogy: Béke, Béke!
 Elült a zaj most. Nagy, boldog csönd támadt,
 Tova-szállott a háború lidérce.
 Ember-kézből kihullt a kalapács,
 Egymást ölelték sírón, boldogan,
 A gép megállt, a gyárajtó kitárult
 S hömpölygött ki a nagy ember-folyam.
 Szirénák búgtak, zúgtak a harangok,
 Boldog öröme az alvó riadt.
 Ujjongva állott mindenki a sorba,
 Amelynek élén Jézus ott haladt.
 Szívek verése volt a himnusz, zsoltár,
 Amely feldobbant Isten közelébe...
 És minden, minden csak azt zúgta-zengte,
 Jézus szavát, hogy: Béke! Béke!

Nagy Ferenc.

Mindenki karácsonyfája.

Gyermekszíndarab három képben, *karácsonyra*.

Irta: *Várdótfalvi Salamon László*.

Személyei: Főerdész. Főerdézné. Erdész. Sztraka bácsi.
 Tibi. Evi. Misó. Sanyó. Anikó. Tódorka.

ELSŐ KÉP.

*Szín: Faluvégi szánkózóhely. Havas, esetleg gyér, bokros táj,
 (Bejárat kétoldalt.)*

Első jelenet.

Miso, Sanyó, Anikó. (Szegényesen öltözött falusi gyerekek. Egy kis szánkó van náluk. Beszélgetnek.)

Sanyó: Az én apám is mondta... Ez az új főerdész nem engedi! A régi engedte... Nem törődött vele. Hozhatott kis fenyőt az erdőről így karácsonykor, akinek tetszett...

Anikó: Azután otthon az angyalkák feldíszították kis gyertyával, dióval, almával... (Szomorúan.) És most nem lesz...

Sanyó: Most nem! Akit az erdész megfog... megbüntetik...

Misó: A piacon láttam... Azokat messziről hozták... Árulta egy bácsi... de nagyon drágák... Nekünk nincs pénzünk... Szegények vagyunk...

Sanyó: Mi is ...

Misó (balra tekintve): Nini! Nézzétek csak! A főerdész, Tibi, meg az Évi jönnek...

Sanyó: Hozzák azt a szép nagy szánkát... azt a drótlit vagy mit... Ugyan hencegnek vele, pedig nem is megy olyan gyorsan, mint a mienk...

Misó: Mert vasból van... Nehéz! Besüpped a hóba...

Sanyó: Tudjátok mit? Vesszünk össze velük, amiért az apjuk nem engedi, hogy fenyőket hozzanak a szegények az erdőből. Verjük el őket!

Misó: Óhó! Azt már nem! Tibi jó gyerek... Ő nem tehet arról, hogy olyanok a szülei...

Anikó: Évike is kedves... Én szeretem! Nem szabad bántani őket...

Misó: Különben is Tibi erős... Sok húst eszik (Sanyóhoz.) Mit akarsz te szűnyogvitéz? Hiszen ha rád üt, összerottyansz!

Sanyó (hencegve): Én? Én e? No majd meglátjuk!

Misó (fenyegetve): Sanyó! Ügyelj, mert ha verekedni akarsz, mi a Tibiéek pártján leszünk és elnadrágolunk... (Gondolkozva.) Megmondjuk nekik az igazságot... de nem verekszünk és nem csúfolkodunk! Érted Sanyó?

Sanyó: Látom... gyávák vagytok...

Második jelenet.

Tibi. Évi: (Jól öltözött gyerekek. Egy szép ródlival és karjukon szíjjon korcsolyákkal bejönnek balról.)

Tibi: Szervusztok gyerekek! Jó a hó? Nem süpped?

Misó: Nem!

Évi (Anikóhoz): Te ma velünk szánkázol ugye? A mi ródlink nagy! Jól elférünk...

Anna: Nem megyek!

Évi (megütődve és megsértődve): Nem jössz? Akkor maradsz! Nem foglak másodszorra is kérni...

Tibi (kutatva nézi a gyerekeket): Tulajdonképpen mi a bajotok velünk?

Misó (vállat vonva): Veletek? Semmi!

Tibi: Az nem lehet! Benneteket valami bánt, csak tagadjátok... Miért nem mondjátok meg? A magyar ember úgy szokta...

Sanyó (Tibihez): A te apád irigy! Jobb volt a másik főerdész...

Tibi (mérgesen): Te Sanyó! Voltál már fölképelve? Hogy mersz te apuskámról így nyilatkozni?

Sanyó: Merek is! — tudod! — merek is, mert igaz! Irígy! Azt se engedi, hogy kis fenyőfát hozzanak az erdőből a szegények... Tavaly engedték...

Tibi (Misóhoz): Igazat beszél ez a Sanyó?

Misó (kedvetlenül): Igazat! A te édesapád nem engedi... Ez biztos...

Anikó (Évihez): Nektek jó! Édesanyám látta, amikor az erdész kocsiján egy nagy fenyőfát vittek be hozzátok tegnap, hogy ott feldíszítsék az angyalok. Nektek szabad? Másnak nem?

Tibi (zavartan): Én nem tudok róla!

Évi: Bennünket nem okolhattok!

Misó: Nálatok lesz fényes karácsonyfa holnap este, nálunk meg nem lesz semmi, mert szegények a szüleink... Nincs pénzünk arra, hogy a piacon vegyenek karácsonyfát. Mondd Tibi... igazság ez?

Aniko: Csak ti örülhettek? Nekünk nem lehet karácsony-este se örvendezni?

Sanyó: Persze, mert ti urak vagytok és elkergettétek azt a másik főerdész bácsit, pedig az jó volt, mert az engedte...

Évi: Tibi kérlek, ne törd, hogy ez a fiú sértegetse apuskát! Vagy azonnal menjünk innen!

Sanyó: Menjetek is, míg szépen vagytok!

Misó (mérgesen kiált Sanyóra): Fogd be a szájadat!! (Tibihez): Azért... én, meg Anikó nem haragszunk rátok Tibi! Rád, meg Évikére nem haragszunk... de ami igazság... az igazság!

Harmadik jelenet.

Erdész. Tódorka: (Jobbról bejönnek.)

Tódorka: (Rongyos ruhájú kiesi gyerek. Hóna alatt egy kis fenyőcskét szorongat.)

Erdész: (Nagybajuszú ember. Erdész ruhában, puskával a vállán. Kíséri Tódorkát.)

Tibi (kissé felháborodottan): Kovács bácsi!

Erdész: Tessék Tibike!

Tibi: Hová kíséri Tódorkát?

Erdész: Megyünk a községházára...

Tibi: Ugyan Kovács bácsi... engedje el kérem! En majd beszélek apuskával...

Erdész (nevetve): Nem lehet Tibike! Szigorú parancsom van...

Évi (sajnálkozva): Szegény kis fiúcska! Megverik, ha a községházára viszi? (Tódorkához): Miért vettél kiskát az erdőből Tódorka?

Tódorka (szepegve): Beteg a kistestvérem... a Marica! Ugy szeretné, ha az angyalkák neki is díszítenének karácsonyfát... Kért, hogy hozzak az erdőből... Beteg szegény...

Tibi (mérgesen): Kovács bácsi! Én nagyon megharagszom magára, ha el nem engedi Tódorkát!

Erdész: Apukája meg majd engem dob ki az állásomból, ha a sok ellopott fenyőfa-ültetvény helyét meglátja... Nem lehet Tibike!

Évi (aggódva): De nem bántják ugye?

Erdész: Nem, nem! A jegyző úr majd felírja a nevét és megbüntetik a szüleit!

Negyedik jelenet.

Sztraka bácsi: (Nagyon öreg tót ember. Rongyos ruhában jön balról. Erdészhez): Hová akarja maga vinni az én kis unokámat, pán Kovács?

Erdész: A községházára Sztraka bácsi!

Sztraka bácsi: És mit megakarnak ott vele csinálni?

Erdész: Fenyőfát lopott...

Sztraka bácsi: Nem lopta fenyőfát! Az erdő az Istené pán Kovács! Sokat ártogatja talán nagy Berezina rengetegének, ha enyém kis unoka elhozza belőle fenyőfácska kis Jézuska estéjére? (Csóválja fejét): Rosszat megcsinálnak maguk pán Kovács! Maguk jöttek testvérnek, mi akarunk lenni maguknak testvér...

Erdész (vállatvonva): Az erdő a kincstáré! Az erdőtanácsos úr rendelkezett így...

Sztraka bácsi: Berezina erdeje lehet máskor kincstáré, de karácsonykor az Istené! Ő adja szegéneknek belőle kis fenyűket, hogy legyen öröm, legyen ének kis kunyhócskákból is klapcskáknak... (Szomorúan néz maga elé.) Áldott karácsony este szegénységnek sötét lesz ablaka, szomorúak lesznek gyerekek... (Tibihez): A te apácskád megvan a főerdész ugye?

Tibi: Igen... bácsika!

Sztraka bácsi: Mondd meg neki fiúcska, öreg Sztraka azt üzenje: karácsonykor fenyűfa erdőcskének nem kincstáré! Karácsonykor erdő az Istené, aki küldte betlehemi jászolba egyetlen szent Fiát... Békességet énekeltek akkor angyalok... a te apácskád pedig most csinálja békétlenséget! Inkább ne legyen egy szál fenyőcske se Berezina oldalán, mint testvér testvérré forgassa vasvillaszemeket békességes szent karácsony estéjén!

FÜGGŐNY.

MÁSODIK KÉP.

(Gyerekszoba Főerdészéknél. Középen ablak. Jobbról-balról ajtók. Alacsony asztal és két szék. Az asztalon könyvek.)

Első jelenet.

Tibi. Évi: (Lehangoltan, kedvetlenül ülnek egymással szemben az asztal mellett.)

Tibi: Már nem szabad a szalonba menni?

Évi: Nem! A mama délben bezárta... Most díszítik az angyalkák a karácsonyfát...

Tibi (ásítva): Unom az esetet fiam! Nagyon unom! És annyi kedvem sincs a dologhoz, mint egy mákszem...

Évi: No és... nekem talán van? (Kisvártatva.) *Tibi?* Megtutad?

Tibi: Mit?

Évi: Mi történt azzal a szegény kis fiúval, meg az öreg bácsival?

Tibi: Misó mondta, hogy Tódorkát megpálcázta a kisbíró, Sztraka bácsit leszidták és becsukták a kóterbe... (Gúnyosan.) Ezt nevezik ők tapintatos bánásmódnak...

Évi (az ablakhoz megy. Kinéz): *Tibi!* Gyere csak!

Tibi: Mit akarsz?

Évi: Sötétek az ablakok... Csak néhol pislog egy-egy árva gyertya...

Tibi: Tudom! Csak egy-két gazdagabb helyen lesz karácsonyfa... No meg a jegyzőéknél hatemeletes, a doktoréknál, tanítónéniéknél óriási... de a szegényeknek még csak egy zöld gallyaeska se... (Elkeseredett legyintéssel.) Eh! (Beleforgat a könyvbe.) Gyere Robinzon koma! Te egészen rendes gyerek vagy! (Olvas.)

(Balról élénk csengetés.)

Évi (felfigyelve): Csenget az angyalka! *Tibi!* Hallod?

Tibi (fel se néz a könyvből. Félvállról): Hallom...

Évi (tétovázva): Talán mégis...

Tibi (mérgesen üt öklével az asztalra): Azonnal leülsz kérlek és olvasol!

Évi: Mamus szomorú lesz... Apuska haragudni fog...

Tibi (gúnyosan): Hm! (Az ablak felé int.) Azok ott a faluban nem szomorúak, nem mérgesek?

Évi: Igaz... (Leül. Beleforgat egy könyvbe és olvasni próbál.)

(Hosszú csengetés balról.)

Tibi (gúnyosan): Türelmetlen az angyalka...

Évi (*Tibi*hez): De te beszélsz! Te úgylis képviselő akarsz lenni...

Tibi (sok önbizalommal): Bízd csak rám fiam!

Második jelenet.

Főerdészné: (Kényelmes otthoni ruhában besiet.) Gyerekek! Gyerekek! Nem hallottátok? Csengetett az angyalka! Itt a karácsonyfa!

(*Tibi*, *Évi* ülve maradnak.)

Tibi (elkeseredetten legyint.) Köszönjük édesmama...

Főerdészné (nem érti): Na gyertek, gyertek gyorsan...

Tibi: Végtelenül sajnálom édesmama, de nem megyek! Nem érdekel!

Évi: Engem sem!

Főerdészné (szinte rémülten): Szent Isten! Mi történt véletlek gyerekek?

Harmadik jelenet.

Főerdész: (Angolosra nyírt bajuszú ember. Kényelmes otthoni ruhában jön balról. Csodálkozva és megdöbbenve.) Mi ez Tibi, Évi? Mit jelentsen ez?

Tibi (fölkel helyéről): Nem akarunk ünneprontók lenni és kényszeredett ábrázattal karácsonyfa alatt állani...

Főerdészné: Nem értem. Mit akarsz mondani?

Évi: Szomorúak vagyunk! Nem tudunk örülni...

Tibi: Nem kell a karácsonyfa és nem kellene az ajándékok...

Főerdészné (elképedve Főerdészhez): Kérlek Gyula... ezeknek a gyerekeknek valószínűleg beszélt valaki...

Főerdész (mérgesen Tibihez): Beszélt valaki nektek?

Évi: Igen!

Főerdészné: A cseléd?

Tibi: Nem! A Misó, a Sanyó, az Aniko, azután meg az öreg Sztraka bácsi és a Tódorka. Ezek beszéltek nekünk... Szomorú dolgokat beszéltek. Nagyon szomorúakat! Annyira elszomorkodtunk, hogy egyáltalában nem tudunk örülni kétméteres karácsonyfának akkor, (mutat az ablak felé) ... amikor a falusi szegény emberek nem örülhetnek tízcentis fenyőgallynak sem...

Évi: Nekem eszembe jut a szegény kis Tódorka, akit a községházán megvesszőztek, amiért beteg testvérkéjének egy kicsi fenyőfát hozott az erdőről — és a legkomolyabban mondom — sírni szeretnék...

Tibi: Ha meg az jut eszembe, hogy az öreg Sztraka bácsi karácsony este a községháza börtönében ül, akkor még egyéb is eszembe ötlik kedves apácskám...

Főerdész (meghökkenve és mérgesen): Ugyan mi?

Tibi: Az, amit az az öreg bácsi neked üzent...

Főerdész: Nekem? No arra kíváncsi vagyok...

Tibi: Azt üzente, hogy karácsonykor az erdő nem a kincstáré, hanem az Istené...

Főerdész (meghökkenve): Micsoda?

Tibi: Igen... igen... és még azt is mondta, hogy karácsonykor az angyalok békességet hirdetnek, de te apácska békétlenséget csinálsz; hogy inkább ne legyen egy szál fenyő a Berezinán, mint a testvér a testvérré forgasson vasvillaszemeket...

Főerdészné (Főerdészhez): Hát ez az ünnep alaposan el lett rontva...

Főerdész (Főerdésznéhez): Várj csak kérlek! (Tibihez.)
Mást nem üzent az a bizonyos Sztraka bácsi?

Tibi: Többet nem mondott...

Évi: De a falusi gyerekek sértegettek téged apácska és azt mondták, hogy jobb volt az a másik főerdész, akit mi elkergettünk, mert az megengedte, hogy fenyőfát hozzanak a szegények az erdőből karácsonykor...

Főerdész (megdöbbenve járkal le s fel): Szóval... a falu népe így fogja fel ezt a dolgot?

Negyedik jelenet.

Erdész (jobbról bejön): Főerdész úr alázatosan jelentem, újra három karácsonyfa-tolvajt fogtam el!

Főerdészné (csóválja a fejét): Karácsony este? Jobb dolga nincs magának Kovács?

Főerdész: Menjen haza a családjához!

Erdész: Mi történjék a ludasokkal?

Főerdész: Azonnal bocsássák őket szabadon! Ez egyszer kivételesen hazavihetik a fákat is! Ertette Kovács?

Erdész: Igenis főerdész úr!

Tibi (legyintve): Megbocsáss apácska, de ez az intézkedés alaposan megkésett... Egy héttel előbb kellett volna!

Főerdész (Tibihez): Jót tenni soha se késő fiam! Amit te az imént említettél, azt megvalósítani amúgy se lehetne, mert sok visszaélésre adna alkalmat, de én már megtaláltam a segítség módját... (Főerdésznéhez): Eliz kérlek... Légy kegyes a vacsorával egy órát várni! (Erdészhez): Menjen a községházára és intézkedjék, hogy azt az öreg bácsit azonnal engedjék szabadon!

Erdész (jókedvűen tisztelegve): Parancsára főerdész úr! (Elsiet jobbra.)

Főerdész (a gyerekekhez): Vegyétek a kabátotokat! Én is öltözöm...

Főerdészné (Főerdészhez): Mit akarsz kérlek?

Főerdész: Vissza akarom adni a gyerekek karácsonyesti jókedvét!

F Ü G G Ö N Y.

HARMADIK KÉP.

Szín ugyanaz, csupán annyi a változás, hogy az asztal a balsarokba került. Rajta csillogó díszes karácsonyfa és alatta több egyforma papírzacskó, meg két nagyobb csomag. Egy kisebb feldíszített karácsonyfácska is van a csomagok között.

Első jelenet.

Főerdész. Főerdészné. Tibi. Évi:

Főerdész, Főerdészné: (Háttérben két széken ülnek.)

Évi: (Rendezgeti a csomagokat.)

Tibi: (Neveket ír a csomagokra.)

Erdész: (Jobbról bejön.) Boldog karácsonyi ünnepeket kívánok!

Főerdész: Köszönjük Kovács! Maguknak is viszont!

Főerdészné: Itt vannak az illetékesek?

Erdész: Valamennyien! Alig győztem őket összeszedni!

Tibi: (Főerdészhez.) Édes apácska... ha leszel szíves megengedni, hogy bejöjjenek?

Főerdészné: Természetesen...

Főerdész: Jöjjenek!

Erdész: (Indul.)

Évi: Kovács bácsi! Majd csengetni fogunk! Akkor tessék beindítani őket!

Erdész: Igenis Évike! (Elmegy jobbra.)

Tibi: (Nézi a két nagyobb csomagot.) És erre a két csomagra kinek a nevét írjam?

Főerdészné: Nézd meg jól Tibikém! Azokon már vannak nevek...

Évi: (A nagyobb csomagot nézi. Olvassa.) Évi! Tibi! (Örömmel csókol kezét szüleinek.) Boldog karácsonyi ünnepeket kívánok!

Tibi: (A kisebb csomagot nézi. Olvassa.) Sztraka bácsi! (Szüleikhez siet. Örömmel csókol kezét.) És én is boldog karácsonyi ünnepeket kívánok! Nagyon köszönöm drága mamácska, apácska! Jaj de jó kedvem van! Verebet lehetne velem fogatni!

Évi: (Megrázza a csengőt és énekelni kezd: Mennyből az angyal stb.)

Második jelenet.

Misó. Anikó. Sanyó. Tódorka. Sztraka bácsi. Erdész. (Énekelve bejönnek. A gyermekek és Sztraka bácsi csodálkozó örömmel nézik a szép fát és a csomagokat.)

Tibi: (Ének végeztével Főerdészhez.) Légy szíves apácska pár szót szólni hozzájuk!

Főerdész: (Jókedvű. Tréfál.) Hohó barátocskám! Én nem akarok képviselő lenni! Tessék csak kívágni a rezet!

Tibi: (Határozottan.) Kedves barátaim! Apácska nem szereti a rendetlenséget! A kincstári erdőket össze-vissza kopasztani nem lehet! Ezért csak egy karácsonyfát engedélyezett. Ezt díszítették fel a karácsonyi angyalkák. Ám nehogy azt gondoljátok, hogy csupán kettőnknek! Nem! Mindannyiúnknak! Ez a fa a mindenki karácsonyfája! Fogadjátok szívesen, mi szeretettel adjuk, a jászolybanfekvő kis Jézuska nevében!

Sztraka bácsi: (Elérzékenyülten törölgeti a szeméit.) Ó áldott este!

Évi: (Olvassa a neveket a csomagokról és viszi az illetékeseknek. Azok örömtől sugárzó arccal, bámulva fogadják: nézik, forgatják és ragyog a szemük.)

Tibi: (A nagy csomagot viszi Sztraka bácsinak.) Tessék kedves bácsi! Ez a kis beteg unokájáé!

Főerdészné: (A kis karácsonyfát oda adja Tódorkának.) Vidd haza kis fiam beteg testvérkédnek! Hadd örvendezzen szegényke!

Tódorka: (Örömében térdre esik.) Ó Istenem, Istenem! De szép fa! De gyönyörű! Ettől biztosan meggyógyul Marica!

Sztraka bácsi: (Kezet csókol Főerdésznének.) Nagyságos Asszonyka, öreg Sztraka meg mondja: ilyet soha, soha nem érte még meg! Köszönök szépen szegény emberkének nevében, kiknek ma este meggyógyult a szívük és van benne karácsonyi kis Jézuska igazi békessége!

Főerdész: (Kezet nyújt Sztraka bácsinak.) Testvérek voltunk, azok vagyunk...

Tibi: (Örömében tapsolva.) ... a mindenki karácsonyfája alatt karácsony szent estéjén...

Sztraka bácsi: (Meghatódottan hajol meg.) És azok lesziünk örökre, tekintetes uram! (Ének: Dicsőség mennyben az Istennek.)

F Ü G G Ö N Y.

Bálint bojtár Jézuskája.

Karácsonyi pásztorjáték három képben.

Irta: Várdótfalvi Salamon László.

ELSŐ KÉP.

Szín: Juhakol szénatartó kamrácskája. Gerendák között széna. Étető-léckák. Középen alacsony asztalka. Mellette fejőszék. Néha-néha halk kolompolás és bégetés hallatszik. Bejárat kétoldalt. Nyolc fűszereplő. Két leányszereplő.

Első jelenet.

Péter bácsi. I., II. Angyalok.

Péter bácsi: (Nagyon öreg, körszakállas, hosszúbajúsos pásztor. BALELŐTÉRben áll.) Aztán... ha az uraság ötekintetessége elkérné tőletek a faragott szobrocskákat, mint tavaly karácsonykor tette, csak adjátok oda jószívvel. A nagy bankóból jut néktek is gyerekeim, a cukron-kalácson megosztozhattok békességgel... Nem feledtéték el az énekeket s a cifra rigmusokat?

I. Angyal: (Betlehemes módra öltözve. Tízéves. Egy kis betlehemet tart félkézzel az asztalkán. Kezében csengő.) Tudjuk!

Péter bácsi: Azért... mert éktelenségeket nem engedélyezek! Halljam hát a tudományt!

II. Angyal: (Úgy öltözve, mint társa. Felszöktethető Háromkirályok csillagával a betlehem mellé áll.) Kezdődik az angyali vigasság.

I. Angyal: (Csenget.) Meghasadott a menny! Angyal-szárnyon szállunk! Betlehemnek pusztájában nyájakat találunk!

II. Angyal: Betlehemi pusztán dícsérik az Istent meny-
nyeik karok! Jőjjetek, jőjjetek, jőjjetek pásztorok!

(Ének: Mennyből az angyal stb.)

Második jelenet.

Csikós. Juhász. Öreg: (Jönnek. Kívülről nagyon halk furulyaszó: Pásztorok, pásztorok... Nagyon halk dallal belépnek. Dal csak a színen erősödik. Csörgős botokkal járnak körbe, majd megállanak és diskurálnak.)

Csikós: (Tízéves. Debreceni csikósna öltözve. Karikással, kulaccsal. Cifraszürben. Öreghez.) Kend az ócska subában jött?

Öreg: (Ócska subában, hatalmas sapkával, hosszú kenderbajusszal, szakállal.) Hozzám nőtt... fiaim! Hozzám nőtt!

Juhász: (Kurta ködmönben, fekete sapkával, kampós bottal.) Miért nem beretválkozott meg kend? Hászen akkora a szakálla, mint Mahumed prófétának!

Öreg: Láttad?

Juhász: Mit?

Öreg: Mahumed prófétát?

Juhász: Még Habakukot se!

Öreg: Akkor miért jártatod a lepénylesőt? Tán te tudsz sötétben beretválkozni?

Juhász: Tud a hóhér!

I. Angyal: (Meggyújtja a kis betlehem gyertyáit.)

Csikós: De hiszen nincs is sötét! Világítanak az ékes angyalok!

II. Angyal: (A Háromkirályok csillagában meggyújtja a gyertyát és felszökteti.)

Juhász: Ahol ni! Hogy fénylik az az irdatlan nagy üstökös csillag is!

Öreg: (Feltekint. Tiltakozva.) Ohó! Ez nem gilt! Ez a Háromkirályok csillaga! Ennek csak Vízkeresztkor lett volna szabad fölsétálni az égre.

Csikós: Majd megkérdezi kendtől, hogy mikor jőjjön! Azt mondom, megberetválkozzék, mert nem jöhet a kis Jézuska elébe ekkora szakállal!

Öreg: Az ujjammal?

Juhász: (Fából durván faragott ormóttan borotvát húz elő. Öregnek nyújtja.) Ehol a beretva! Bécsben bot vót ennek az öregapja! Ki ne csorbítsa kend az élet!

Öreg: De... szappanom sincs!

Juhász: (Ködmöne zsebéből egy jókora tégladarabot húz elé. Öregnek adja.) Itt a finom szappan! Ne nagyon pocskolja kend!

Öreg: Hát a tükör?

Juhász: Ott a esizmája szára! Nézzen kend bele!

Öreg: Adjatok vizet is!

Csikós: Csikorgó téiben vizet? Hová tette kend a sütnivalóját?

Öreg: Jó lesz akkor a bor is! Addsa csak azt a kulacsot szaporán!

Csikós: (Átnyújtja a kulacsot.) No... beretválkozzék egy kettőre!

Öreg: (Ugy tesz, mintha a tégladarabra csöpögtetné a bort. Amikor az Angyal szól és a pásztorok arra néznek, titokban kortyolgat.)

I. Angyal: Siessetek pásztorok!

Csikós. Juhász: (Egyszerre.) Sietünk, sietünk, de nem lelünk utat!

II. Angyal: Pedig az a csillag Betlehemre mutat!

Öreg: (Mórikálja a beretválkozást.)

I. Angyal: Siessetek pásztorok!

Csikós. Juhász: (egyszerre): Sietünk, sietünk, pedig lábunk fáradt!

II. Angyal: Betlehemi pusztán angyal őriz nyáját!

Öreg: (Nagyokat húz a kulacsból.)

I. Angyal: Siessetek pásztorok!

II. Angyal: Vár benneteket a jászolban fekvő kis Jézus!

Öreg: (felugrik és eldobálja a kezében lévő dolgokat): Ne vétkezzünk itt tovább! Induljunk szaporán Betlehembe!

(Ének: Pásztorok keljünk fel stb.)

Péter bácsi: (ének végeztével): Ölé! Látom... tudjátok!

I. Angyal: Péter bácsi! A Jézuska nincs a betlehemben?

Péter bácsi: Ott lesz! A kastélyban már ott lesz! Bálint bojtár majd utánatok viszi. Várjátok be a gazdánál! No, induljatok eselédkéim, mert étetem a juhocskákat! (Betlehemesek Dícsértessékkal köszönve elmennek balra.)

Harmadik jelenet.

Bálint (hatéves. Új subácskában, cifrán faragott kamposbottal besiet): Dícsértessék a Jézus! Itt vagyok Öregapám!

Péter bácsi: Megjöttél Bálintkám? Hadd lássalak abban az új subában! Meleg é?

Bálint (körülforog): De meleg ám! (Mutatja a juhászkam-pót.) Ez is szép... meg erős! (Kezet csókol.) Köszönöm édes nagyapám a jó meleg subát, meg ezt a szép botot!

Péter bácsi: Hordozzad egészséggel bojtárcám, míg a suba miszlikbe nem szakad, s míg a botot szét nem rágják a szuvalk!

Hanem... hallod e, indulj amazok után, mert erősen esteledik... Nálad é a szobrocska?

Bálint: A Jézuskám? Nálam... (Kebeléből elővesz egy faragott, fehér Kisjézuska szobrot.) Öregapám!

Péter bácsi: No?

Bálint: Oda adjam, ha kéri a tekintetes úr?

Péter bácsi: Add oda bojtárkám!

Bálint: Ilyen szép Jézuskám még nem volt! Örcája ékes, mosolygós; fehér az ingecskéje, a fején koronácska...

Péter bácsi: Faragok másikat Bálintkám! Ékeesebbet... Fehér juharfából... (határozottan), de ezt oda kell adni a tekintetes úrnak, ha kéri..

Bálint (nézi és megsímogatja a szobrocskát, majd visszarejti keblébe): Ó csak ne kérné...

Péter bácsi (tünődve): Ez csak faragott szobrocska bojtárkám! Miért sajnálsz?

Bálint: Mert igen emlékeztet az égi kis Jézusra, mikor Betlehemben a jászolban feküdt és úgy fázott, mint jómagam, míg nem volt meg ez a jó meleg subám... Azért hordom a szívem fölött szobrocskáját, hogy ne fázzék a hidegben... (Szomorkásan): De ha muszáj... hát oda adom...

Péter bácsi: Ugy úgy Bálintkám... Add oda! Kapsz másikat helyette, de a tekintetes urat nem kell megbántani! No... szedd a lábad, ha amazokat be akarod érni!

FÜGGÖNY.

MÁSODIK KEP.

(Leeresztett vászon középfüggönyön havas pusztaság. Jobbról, balról hófödte bokrocskák. Sűrű hóesés. Kétoldalt bejárat.)

Első jelenet.

Jézuska: (Három évesnél nem idősebb kicsi fiúcska, vagy leányka. Szőke hajjal, kék szemekkel. Hosszú, hófehér ingben. Vállán hermelines biborpalást, fején parányi aranykoronácska. Színeközépen áll.)

(Halk zene: Dicsőség mennyben az Istennek.)

Angyalka: (Leemeli Jézuska fejéről a koronát, leveszi válláról a palástot és elszühan vele.)

Jézuska: (Két kezét mellén keresztbe teszi.)

Második jelenet.

Bálint: (Sietős léptekkel halad át a színen, jobbról balra. Megáll. Meglátja Jézuskát. Meghökkenve. (No!) Dörzsöli a szemét.) Káprázik talán a szemem? (Közel lép Jézuskához.) Didergő esőppség a behavazott pusztaságban! (Lehajol Jézuskához.) Uram... Isten... megfagy itt ez az ártatlan kis lélek!

(Kérdezi Jézuskát.) Hogy kerülsz ide kicsikém? Elbódorogtál hazulról? (Kérdően néz reá.) Nem tudsz beszélni pici baba? Még nem tudsz beszélni ugye? (Körülnéz.) A majorból szökhett ki szegényke! (Gondolkozik.) Jaj... hogy fázik... reszket! (Gyorsan leveti a subáját és beburkolja Jézuskát.) Így ni! Ugye jó meleg? És most... hazaviszlek! (Ovatosan emeli Jézuskát. Vinné, de nem bírja. Rogyadozik a lába. Csaknem összeroskad. Támolyogva lép egy párat, azután visszaereszti Jézuskát a földre.) Jaj... de nehéz vagy! Nem bírlak! Sehogy se bírlak! (Tünődik.) Mit csináljak? (Óvatos mozdulatokkal még jobban begöngyölíti Jézuskát a subába, majd gondosan lefekteti.) Így ni! Bujj be jól te didergő kis csöppség a subámba, ha már másként nem lehet, én meg beszaladok ide a majorba és embereket hívok... (Megvacog.) Brr! De szörnyű hideg van! (Jézuskához.) Ne félj, mindjárt itt leszek... Addig melegedj! (Elsiet balra.)

Jézuska: (Kiemelkedik a subából és keresztalakban áldást küld a távozó Bálint után.)

FUGGONY.

HARMADIK KÉP.

Szín ugyanaz, mint első képben, tehát csak a középfüggönny kell felhúzni.)

Péter bácsi (nyugtalanul járkál fel s alá, majd kitekint balra): A köd felszállott... A Fiastyúk fertályéjszakát mutat... (Összehúzza magán kabátját.) Csikorgó hideg van ezen a mai szent estén... (Aggódva.) Hol késnek ennyit ezek a gyerekek?

Második jelenet.

Katona (nagyobb fiú. Szabadságos. Hóna alatt hozza Bálint subáját. Bejön balról): Adjon Isten szép jó estét Péter bácsi!

Péter bácsi (nagyot néz): Nini! Te vagy az András? Agygyonisten! Honnét jössz?

Katona: Kárpátaljáról. Nagybereznáról. Szabadságot kaptam. Mennék a Vörösmajorba, de ez a kutya hideg bekergetett kendhez... Ha meghálhatnék a szénában?

Péter bácsi: Azt még kérdezned se kellett volna... (Meghökkenve néz a subára.) Hát ez a suba?

Katona: Az úton találtam...

Péter bácsi (rosszat sejtve): Uramisten! (Elveszi Katonától a subát.) Ez a Bálintkám kis subája...

Harmadik jelenet.

I., II. Angyal. Csikós. Juhász. Öreg. (Besietnek, Náluk a betlehemecske.)

I. Angyal: Dicsértessék!

Péter bácsi (ijedten nézi őket): Hát Bálint?

II. Angyal (rosszat sejtve): Nincs itt?

Péter bácsi: Utánatok ment...

Csikós: Utánunk e? Nem lehet az! Színét se láttuk! A gazdánál voltunk... Sokáig vártunk rá és hogy nem jött, felmentünk a kastélyba...

Péter bácsi (rémülten vet keresztet magára. Síránkozva): Uram! Karácsonykor földre szállott Ur Jézus, irgalmazz öreg szolgáltnak! Elveszett az unokám, a Bálintkám... az én édes kis bojtárom...

Katona (gyorsan, határozottan): Megkeressük Péter bátyám! Fogjuk szélitbe a pusztát! Haladjunk kiabálva a nagymajor felé...

Negyedik jelenet.

Bálint (csillogó szemmel, kipirult arccal, nekimelegedve beszalad jobbról): Öreg apám! Edes öregapám!

Péter bácsi (Örömkialtással öleli magához Bálintot): Bálintkám! Kedves kicsi bojtárom! Hát véled mi történt?

Bálint (betlehemesekhez): Siettem utánatok. A Ciheresnél egy szép kicsi fiúcskát találtam... Rettentően fázott... Csak egy szál ingecske volt rajta... Megpróbáltam hazavinni, de nagyon nehéz volt, így nem volt más hátra, mint ráadtam a subámat és szaladtam a major felé, hogy hírt adok... Hirtelen sűrű köd ereszkedett le s biz én eltévedtem... (Sírásra görbült szájjal.) Rettentően fáztam... Ríttam, kiabáltam s mentem, bódorogtam, amerre a lábam vitt...

Péter bácsi (hüledezve): Ó Uram Isten...

Katona (tapogatja Bálintot): Olyan meleg ez a gyerek, mintha most bújt volna ki a kemencesutból... (Rázza a fejét.) Nem álmodtad te ezt Bálint, valahol a szénában?

Bálint: De nem ám!

Péter bácsi: No monddjad tovább!

Bálint: Mikor már alig volt jártányi erőm, úgy elcsigázott a hideg, beleestem egy ösmeretlen, hóval telt árokba... Kimászni nem bírtam. Ott sírtam, vacogtam... A végén elaludtam... Már sötét volt, amikor valami nagyon jó meleg-ségre ébredtem...

Péter bácsi (bámul): Mire te?

Bálint: Melegségre! Ez az aranyos szép suba volt rajtam... (Magára tapint. Körülnézi magát. Csodálkozik, bámul.) Hol van rólam az az aranyos szép suba? Amiben idáig jöttem... Ejnye no! Lecsúszott volna rólam az úton! Nem látták? Hiszen az ajtónál még rajtam volt...

Péter bácsi (nagyon figyel. Ájtatosan keresztet vet magára. Betlehemesekhez): Gyujtsátok meg a gyertyákat fiaim! (Az ámuldozó Bálinthoz.) Hogy találtál haza bojtárcám?

Bálint (felujjongva): Jaj... az volt még csak az érdekes! Ahogy ott melegszen az aranyos subácskában, hát egyszer csak szép fényesség áradozik az árok partján... Olyan erős csillagfény és valami ékes muzsikálást hallok, meg ezüstöshangú csengőcskék csörögnek... Meresztem a szememet... hát egy gyönyörűletes kis báránka ugrándozik az árokparton... Uccu Bálint bojtár! — mondom úgy magamban — Megfogni csak ezt a gyönyörű kis báránkát! Ugrom ki az árokból! Futott előttem a csillagfényes havon, de úgy, mintha szállott volna... Néha, néha már majdnem beértem, akkor újra neki iramodott az a csodálatos kis báránka...

Péter bácsi (áhitatosan. Imára kulcsolt kézzel): Biz az igaz! Csodálatos egy báránka volt az... Szent Karácsony éjszakájának áldott Báránkája!

Bálint: Már láttam az aklot, de még mindig futott s mikor már a boglyák közé értem... eltűnt. Ide kellett, hogy beszökjön... Nem látták édes Öregapám?

Katona: Színét se!

Péter bácsi (katonához): Ne szólj így András öcsém, mert nem himi-hummi falkába való báránka volt az... (*Bálint*-hoz): Mondd csak Bálintkám... az a kis fiúcska, akire ráadtad a subácskádát...

Katona: Üresen találtam meg... (Mutat a subára.)

Péter bácsi (folytatja a mondatot): ...milyen volt?

Bálint: Olyan aranyhajú, kékszemű és egy szál fehér ingecskében didergett az ártatlan. Ugy hasonlított az én Jézuskámhoz... (Kéblébe nyúl.) ...csak éppen a koronácska hiányzott a fejéről... (Előveszi a szobrocskát. A szobor aranyos. Rádöbben. Nézi.) Nézzék már! Aranyos!

Péter bácsi (kezébe veszi a szobrocskát. Áhitatosan leemeli süvegét. A többiek is. Bámulják a dolgot): Az a kicsi fiúcska, — Bálintkám! — akire a parancsolat szerint rá adtad a subádát, hogy ne fázzon, s aki cserébe reád kerekítette az ő aranyos, meleg, égi subácskáját, hogy gyöngö testedet a megfagyástól óvja; aki ékes, fényes, aranszőrű báránka képében hazavezetett, az Ő volt, az Istennek Báránya, a karácsonykor földre szállott édes kicsi Jézus! (Mutatja a szobrocskát.) Ime a csodajel! Emlékezetül, hogy itt járt közöttünk, szegény magyar pásztorok között szent karácsony éjjelém... (Megilletődöttségtől reszkető kézzel helyezi be a szobrocskát a templomocskába. Térdre ereszkedik és magához öleli Bálintot.) Bálint bojtár Jézuskája! Szegény magyar pásztorok Jézuskája! Köszönöm, hogy hazavezérelted a te kis hívedet! (Betlehemesekhez.) Szólaljon hát az angyali vigasság!

(Ének: Betlehemi pusztán örvendetes hír van stb.)

Csikós: Csodatévő édes kicsi Jézus! A magyar pásztorok térdelnek jászoltrónod előtt...

Juhász: Imádva áldjuk szent neved! Ó adj erőt, adj életet!

Öreg: Lebegjen áldó szent kezed a magyar rónaság felett!
Katona (letérdel):

Én is pásztor vagyok édes kiesi Jézus!
 De most fegyverrel kezemben
 őrzöm, védem az új határokat,
 a megnagyobbodott édes Magyar Hazát!
 Köszönjük Néked a Kárpátokat
 a Beszkideket, a nagy Verhovinát!
 Ó add vissza nekünk a többit is,
 A Tátrát, Aradot, s a déli hegyeket,
 hogy ott is dicsérhessék szent Neved
 szabad magyar pásztorok, karácsony éjjelén!

Péter bácsi: Amen!

(Ének: Dicsőség mennyben az Istennek! stb.)

FÜGGÖNY.

A HÓVIRÁG DIADALA.

Hóval fődött haraszt alatt,
 Fölpattan sok apró lakat,
 Elhagyja a menedéket
 A csodára váró élet.
 Csiraházát szétrepesztve
 Világra tör, mint az eszme
 S telve vággyal, akarattal,
 Kibújik két levélkarral
 S boldog, büszke önmagára,
 Mert a fát még holtnak látja.

A két zöld kar nyúlik egyre
 Győzelemről győzelemre.
 Egyszercsak nagy diadallal
 — Nem törődve hóval, faggyal, —
 Patyolatszín virágkelyhét
 Kibontja, hogy kedve teljék
 Az Istennek, a világnak,
 A koldúsnak, a királynak,
 Mézre vágyó éhes méhnek,
 Muzsikáló zsémbes szélnek.

Szép hóvirág, — fehér csengő —
 Már csilingel: ébredj erdő!
 Kis fák, nagy fák, néma bokrok,
 Ébredjete, jó hírt mondok!
 Nincs mit félni hótól, fagytól,
 Üzenet jött a tavasztól:
 Elindult már napszekéren,
 Csak pár nap, hogy ideérjen!
 Tűz-ölében rejtett szikrák...
 Az újhódás lángját szíttják...

És a dermedt rügyek, bimbók,
 Kankalinok, mügék, pimpók
 Megrázkódnak. S egyik hajnal
 Felruházza diadallal
 Valamennyit s nászra csalja,
 Megpepszdül az erdő alja:
 Szellő lebben, méhek szállnak,
 Udvarolnak a virágnak...
 S míg a Nap a szikrát szórja:
 Győztes lesz a nászúk csókja.

Igy vezet az élet útja
 A tavaszhoz ujra, ujra...

Móra László.

Megjelent

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára

az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

Figyelem!

Felhívjuk Előfizetőink figyelmét a kiadásunkban megjelent, alant felsorolt könyvekre.

Beszéd- és értelemgyakorlati mintatanítások, tekintettel az értelmi és akarati nevelésre (60 mintatanítás)	300 oldal	3.20
Egészségtani mintatanítások (50 mintatanítás)		2.40
Magyar Medence		1.20
Népművelődési előadássorozat I., II., III. (170 előadás)		
536 oldal. A három kötet csak		5.60
Először igazság, azután béke. 340 oldal		2.—
Időszerű népművelési előadások (40 előadás)		3.60
A Magyar-medence földrajza (Tájégségekben)		3.20
A Magyarság Története I/II. kötet.		16.—
Óratervek a történelem tanításához		8.60

Könyveket a pénz előzetes beküldése, vagy utánvét mellett szállítunk.

Felhívjuk igen tisztelt Előfizetőink szíves figyelmét, hogy akik a Gyakorlati Pedagógia 1940. évre szóló előfizetési díját még nem fizették be, azt mielőbb rendezni sziveskedjenek, mert csakis úgy áll módunkban a további számokat küldeni.

Megrendeléseket az előfizetési díj beküldésével fogadunk el. Előfizetés félévre 3.20 P, egész évre 6.20 P.

Megrendelhető Szeged Kálvária-u. 7.

Szerkesztőség: Szeged, Madách-u. 17.

Felvilágosításokat készséggel adunk, kérjük azonban válaszbélyeg, vagy válaszos levelezőlap beküldését.

Hárombeosztásos elemi iskolai értesítő előfizetőinknek darabonként 12 fillér.

Megjelent

TANÍTÁSOK

az elemi népiskola VII. és VIII. osztályai számára
az 1940-ben kiadott *Tanterv és Utasítások* alapján. Ára: 5.40 P.

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét
mellett eszközölünk.

Műkedvelők figyelmébe!!

A diadalmas kassai gondolatot hirdeti

A FEJEDELEM ZÁSZLÁJA színdarabsorozat. Irta:
Várdótfalvi Salamon László. E munkában a kassai gondolat
fűzi egybe a következő háromfelvonásos, egész estét betöltő,
önállóan és sorozatosan is előadható színdarabokat: *A Fejedelem zászlaja. Én leghűségesebb népem! És üzent a Bánát! A Névtelen Lovas. E színdarabok mindegyike a hazafias irodalom szolgálatában áll! Új felfogásban, a változott időknek megfelelően világítja meg a diadalmas kassai gondolatot.* Levente egyesületek, hazafias egyesületek, körök, eserkészek, középiskolák magasabb tagozatai által rendezett műkedvelő előadásokra kiválóan alkalmas!

A százhusz oldalas könyv kizárólag csak a szerzőnél kapható! Ára: 20 pengő az 1940–1941. évekre szóló előadási jogengedéllyel együtt!

A GYAKORLATI PEDAGÓGIA előfizetői részére a szerző 50% jogdíjmérsékléskedvezményt nyújt, de csak műkedvelő előadások céljaira!

E lap alján található igazoló szelvény és tíz pengő előzetes beküldésének ellenében a szerző, jogengedéllyel együtt, portómentesen megküldi a színdarabsorozatot! Igazolószelvény nélkül, jogengedéllyel a könyv ára 20 pengő!

Szerző címe: *Várdótfalvi Salamon László. Tiszabura. Szolnok megye. Postafiók.*

Igazoló szelvény.

A „Gyakorlati Pedagógia” igazolt előfizetője vagyok!

Levágandó!

Szerkesztésért és kiadásért felel: Vicsay Lajos.

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED
POLYGRATOK